

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Viktor Němec

**Vznik a zrušení osvojení u nás a
v jiných právních řádech**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1.4.2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 190 760 znaků, včetně mezer.

V Praze dne 1.4.2020

diplomant

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc., za odborné vedení práce, připomínky a rady, které mi při zpracování práce ochotně poskytovala.

Dále děkuji své rodině za podporu při celém studiu.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1. Osvojení – historický vývoj, pojem a druhy	9
1.1. Historický vývoj právní úpravy osvojení.....	9
1.1.1. Historický vývoj právní úpravy na českém území	10
1.2. Platná právní úprava a pojem osvojení	18
1.3. Druhy osvojení.....	20
2. Vznik osvojení	24
2.1. Předpoklady vzniku osvojení	24
2.1.1. Zájem osvojovaného dítěte.....	24
2.1.2. Osoba osvojitele	26
2.1.3. Vztah mezi osvojitelem a osvojencem	32
2.1.4. Souhlasy s osvojením	32
2.1.5. Zájmy dětí osvojitele	40
2.1.6. Péče o osvojované dítě	41
3. Zprostředkování osvojení a řízení o osvojení	44
3.1. Zprostředkování osvojení.....	44
3.1.1. Zisky za zprostředkování.....	45
3.2. Řízení o osvojení.....	45
3.2.1. Zahájení řízení, příslušnost, účastníci a průběh řízení.....	46
3.2.2. Rozhodnutí, jímž je vyhověno návrhu na osvojení	48
3.2.3. Rozhodnutí, jímž je návrh na osvojení zamítnut nebo řízení zastaveno	49
4. Následky rozhodnutí soudu o osvojení	50
4.1. Změna statusu	50
4.2. Jméno a příjmení osvojence.....	52
4.3. Dohled nad úspěšností osvojení.....	53
4.4. Právo osvojence na informace a utajení osvojení	53
5. Zrušení osvojení a readopce	56
5.1. Předpoklady pro zrušení osvojení a řízení o něm	56
5.2. Následky zrušení osvojení	57
5.3. Nezrušitelné osvojení, jeho předpoklady a následky	58

5.4. Readopce.....	59
6. Osvojení zletilého – exkurs.....	61
6.1. Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého	62
6.2. Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého	64
6.3. Řízení ve věci osvojení zletilého	65
7. Komparativní část.....	67
7.1. Nizozemsko.....	67
7.1.1. Koncept rodičovství.....	67
7.1.2. Vznik osvojení a jeho předpoklady	69
7.1.3. Následky osvojení	74
7.1.4. Zrušení osvojení a jeho následky, readopce	76
7.2. Nový Jižní Wales, Austrálie.....	78
7.2.1. Koncepce rodičovství	79
7.2.2. Zprostředkování osvojení	80
7.2.3. Vznik osvojení a jeho předpoklady	81
7.2.4. Následky osvojení	85
7.2.5. Zrušení osvojení a readopce	87
7.2.6. Zvláštní postavení původních obyvatel	87
Závěr.....	89
Seznam použitých zdrojů.....	92
Abstrakt.....	98
Abstract	99

Úvod

Rodinné právo má v právním řádu zvláštní postavení, které se odvíjí od skutečnosti, že se dotýká každého. Jeho zařazení, pojetí, zásady a základní ideje se – nejen v české právní historii – významně měnily a společně s tím se také vyvíjel institut osvojení.

Osvojení je od účinnosti platného civilního kodexu opět pojímáno jako institut statusový, nikoli především jako jeden z nástrojů individuální náhradní péče o dítě. České občanské právo se tak vrátilo k původnímu přístupu a tradici evropské civilistiky. Rozbor tohoto tématu považujeme za velmi zajímavý (kromě jiného) právě proto, že osvojení prošlo významnou proměnou, s níž se doposud dostatečně a jednotně zcela nevypořádala ani právní teorie a praxe, ani laická veřejnost.

V našem pojednání se budeme podrobně věnovat vzniku a zrušení osvojení v České republice i pojetí osvojení jako takového. Následně provedeme komparaci s vybranými zahraničními úpravami, a to s nizozemským a australským právem.

Úvodem této práce v první části se budeme věnovat historickému výkladu se zaměřením na právní úpravy dříve platné na našem území. Budeme se zabývat proměnami pojetí osvojení, zařazením institutu osvojení v občanském, resp. rodinném právu, ale také smyslem osvojení s ohledem na proměnu společnosti a jejích hodnot. Porovnáme jednotlivá historická období. Zabývat se budeme též předpoklady vzniku osvojení, následky osvojení i možností jeho zrušení podle jednotlivých právních úprav. Důležité bude zdůraznit změnu postavení dětí ve společnosti, změnu celkového přístupu k dětem a růst významu ochrany dítěte a jeho zájmů.

Následující výklad v druhé části práce se bude zabývat vznikem osvojení nezletilého dítěte a předpoklady osvojení. Zevrubně vysvětlíme, co podmiňuje vznik osvojení a jaké jsou důvody pro stanovení poměrně velkého počtu podmínek. Zvláštní pozornost budeme věnovat postavení dítěte, jeho nejlepšímu zájmu, tomu, co samo dítě chce. Zájem dítěte nebyl v minulých dobách zcela v popředí pozornosti těch, kdo o dětech rozhodovali, situace se ale postupně vyvíjela a zákonodárce ochranu postavení dítěte zlepšoval. Kriticky zhodnotíme, zda současná právní úprava vyhovuje mezinárodním standardům a zda je skutečně nejlepší možná.

Za podstatné, ačkoli se tato práce zabývá především úpravou v občanském zákoníku, považujeme uvedení některých procesních aspektů osvojení. V třetí části práce vysvětlíme především jednotlivé nástroje ochrany dítěte při zprostředkování osvojení i v řízení před soudem, ale i postavení dalších zúčastněných osob. Podstatný pro naše pojednání však bude průběh řízení před soudem, a především jeho závěr: rozhodnutí, kterým soud buďto návrhu na osvojení vyhoví, nebo kterým návrh zamítne.

Ve čtvrté části rozebereme následky rozhodnutí soudu o návrhu na osvojení a budeme se zabývat tím, jaký vliv má na postavení zúčastněných osob. Se změnou koncepce osvojení totiž zaznamenaly výraznou proměnu také právní následky osvojení.

Závěrečná pasáž výkladu o českém právu v páté části bude pochopitelně patřit dvěma tématům: jednak možnosti zrušení osvojení, podmínkám a následkům zrušení osvojení, jednak tzv. readopci.

Vzhledem k tomu, že s účinností občanského zákoníku z roku 2012 se do českého práva vrátila možnost osvojení zletilého, provedeme v šesté části této práce krátký exkurs do právní úpravy tohoto institutu. Srovnáme obě podoby osvojení zletilého a zdůrazníme odlišnosti každého z nich oproti osvojení nezletilého dítěte, co se týče předpokladů vzniku osvojení, jeho následků i možnosti zrušení osvojení zletilého.

Sedmá část této práce se bude věnovat komparaci českého práva s právem nizozemským a australským. Není nám známo, že by již byla provedena jakákoli komparace české právní úpravy osvojení s kteroukoli z uvedených právních úprav, proto jsme toho názoru, že bude taková komparace přínosná.

V případě Nizozemska je možné očekávat, že bude alespoň částečně zachována tradice kontinentální civilistiky a že tamější úprava nebude zcela odlišná. Nizozemské občanské právo považujeme za konzistentní a velice kvalitní. Oproti tomu australský právní řád je významně ovlivněn anglickým právem a angloamerickou právní kulturou, přičemž Austrálie je navíc federativní stát se dvěma úrovněmi právních předpisů, proto předpokládáme, že také úprava osvojení se bude od české výrazně lišit.

Zajímat nás u obou států bude systematické zařazení rodinného práva, tj. především otázka, zda je rodinné právo součástí občanského práva nebo zda je samostatným právním odvětvím a jakými předpisy je upraveno. Dále vysvětlíme pojetí osvojení, jestli je osvojení v těchto státech statusovým institutem, nebo je pojmáno jinak (např. jako nástroj náhradní péče o dítě). Srovnáme předpoklady pro vznik osvojení, mj. nás bude zajímat, kdo může být osvojencem, zda jen nezletilé dítě nebo také zletilá osoba. Stejně tak pro nás bude důležité, jestli je možné, aby osvojitelem byla jediná osoba a kdo může osvojence osvojit společně – zda jen manželé, nebo i druh a družka a jaké možnosti mají stejnopohlavní páry.

Pozornost budeme věnovat rozdílnému postavení dítěte při osvojení a tomu, jak je toto postavení chráněno. Na základě právních předpisů a právní teorie zhodnotíme, jakou pozici má při osvojení biologický rodič a další příbuzní dítěte, jak jsou chráněny jejich zájmy, jak se zapojují do osvojení a jaké následky pro ně osvojení má.

Závěr obou komparací bude patřit otázce zrušení osvojení, zda je vůbec možné, za jakých podmínek a s jakými následky.

Předpokládáme, že při komparaci objevíme také mnohé další zvláštnosti obou těchto úprav, a pokud ano, pokusíme se vysvětlit jejich význam a smysl. Srovnáme jednotlivé aspekty právních úprav osvojení a pokusíme se o jejich kritické zhodnocení.

V závěru této práce shrneme všechna učiněná zjištění a zhodnotíme, zda se nám podařilo splnit veškeré cíle, které jsme si zde úvodem vytyčili.

1. Osvojení – historický vývoj, pojem a druhy

1.1. Historický vývoj právní úpravy osvojení

Osvojení neboli adopce (lat. adoptio) je institut známý již z dob starověkých, především z antického Říma, ale i z pozdější doby a následně i z pozdějších společností.¹ S vývojem lidského společenství se však postupně měnil smysl a účel osvojování. Z počátku se jednalo o faktický stav bez právního zakotvení a potřeby formalizované změny, jednalo se o vznik pouta v rovině osobních vazeb. Následně se motivací pro přijímání cizích osob za vlastní (ať už nezletilých nebo zletilých) postupně stávala nejen snaha zajistit prospěch osvojenci, nýbrž i prospěch sociální, mocenský nebo majetkový, a to především pro osvojitele. Ostatně tento význam mělo osvojování i v samotném starém Římě nebo při sbratřování šlechtických rodů.² Osvojení bylo též prostředkem k zajištění nástupníka na trůně, k zajištění nástupnictví svého rodu a udržení kultu své rodiny.³ V této souvislosti lze zmínit např. tradici tzv. adoptivních římských císařů.⁴

V období středověku bylo osvojení odsunuto do pozadí, nebylo v českém právním prostředí ani v Evropě nijak upraveno. Změnu znamenal počátek osvícenské (novověké) éry, kdy jednou z prvních úprav byl francouzský Code civil (s počátkem účinnosti v roce 1804), který v institutu osvojení spatřoval především možnost obstarat si řádného dědice.⁵ Věk osvojitele musel být nejméně 50 let, věkový rozdíl mezi ním a osvojencem musel dosahovat alespoň 15 let, vyžadována byla též

---

¹ KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-5520-227. s. 1.

² RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7. s. 66.

³ STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-184-9. s. 22.

⁴ Císař si během svého života našel nástupce, kterého adoptoval za svého syna, a ten následně usedl na trůn. Důvodem bylo, že císaři mnohdy neměli vlastních potomků nebo jejich potomek předčasně zemřel. Dynastie „adoptivních císařů“ vládla v Římě v letech 96 n. l. až 192 n. l., patřili mezi ně např. Marcus Cocceius Nerva, Hadrianus nebo Marcus Aurelius.

⁵ ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. Acta Universitatis Carolinae. s. 7-8.

bezdětnost osvojitele (§ 343 Code civil). Osvojitelem mohl být jen jedinec, společně osvojení bylo připuštěno jen manželům (§ 344 Code civil). O osvojení byla uzavírána smlouva, kterou schvaloval obecný soud osvojitele (§ 353 Code civil).

1.1.1. Historický vývoj právní úpravy na českém území

V následujícím výkladu se budeme věnovat historickému vývoji relevantní právní úpravy osvojení na území českého státu od roku 1812.

Období let 1812 až 1928, Obecný občanský zákoník

Na českém území je první výslovnou zákonnou úpravou osvojení zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník (dále jen „ABGB“), účinný od roku 1.1.1812 (platný jen v zemích rakouské monarchie). ABGB upravoval osvojení v pouhých sedmi paragrafech (§ 179 až 185 ABGB), používal však již označení osvojenec a osvojitel, které přetrvává dodnes.⁶

Institut osvojení byl převzat z tradiční římské civilistiky: jeho právní úprava byla založena na myšlence, že „osvojením se napodobuje přirozený poměr rodičů a dětí“. Právní úprava vyžadovala, aby osvojitelé „slavnostně neslíbili, že zůstanou svobodni,“ a že „nemají vlastních manželských dětí“ (§ 179 ABGB), žena nesměla mít ani děti nemanželské.⁷ Minimální věk osvojitele byl stanoven na 40 let, věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojenecem musel být alespoň 18 let, ženatý muž nebo vdaná žena mohli osvojit dítě jen, pokud s tím vyjádřil souhlas druhý z manželů, ledaže byl manžel prohlášen za choromyslného, byl neznámého pobytu nebo manželství bylo rozvedeno (§ 180 ABGB). S osvojením musel vyslovit jen souhlas biologický otec dítěte (§ 181 ABGB), což byla výjimka ze zásady kolektivního uplatňování rodičovské vůle.⁸ Nebylo-li otce, pak bylo třeba souhlasu matky, poručníka nebo

---

⁶ V českém právním prostředí proto tradičně nemluvíme o adopci, adoptantovi a adoptátovi.

⁷ ROUČEK, František a SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: V. Linhart, 1937-. ISBN 80-85963-61-2. s. 894.

⁸ V té době platila tzv. priorita mínění otce (ROUČEK, František a SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: V. Linhart, 1937-. ISBN 80-85963-61-2. s. 896.).

soudu. V případě zletilého dítěte byl nutný souhlas jeho manželského otce, pokud byl naživu (§ 181 ABGB).

Následkem rozhodnutí o osvojení bylo především to, že osvojenec přijímal osvojitelovo jméno, resp. rodné jméno osvojitelkyně. Bylo též možné, aby bylo předešlé jméno osvojenec spojeno se jménem osvojitelů, a to především tam, kde se jednalo o šlechtictví (§ 182 ABGB). Mezi osvojiteli a osvojenec byla následkem osvojení stejná práva a povinnosti jako mezi manželskými rodiči a biologickými dětmi, osvojitel přejal „otcovskou moc“.⁹ Osvojení nemělo vliv na poměry ostatních členů rodiny osvojitelů a osvojenec nepozbýval ani práva vůči své vlastní (biologické) rodině (§183 ABGB). Základem osvojení byla smlouva, v níž mohla být ujednána práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojenec odlišně od zákona (§ 184 ABGB).¹⁰

Bylo dovoleno zrušení osvojení nezletilého osvojenec, avšak jen se svolením nezletilcových zástupců a soudu. Na zánik osvojení zletilého se pohlíželo jako na ukončení smlouvy.¹¹ V důsledku zrušení osvojení dítě přecházelo opět pod moc svého manželského otce (§ 185 ABGB).

Období let 1928 až 1949, zákon o osvojení

Pokrok znamenala úprava osvojení v zákoně č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení (dále jen „z. o osv.“), který zrušil příslušná ustanovení ABGB. Protože z. o osv. nebyl součástí ABGB, došlo tím k vytržení části rodinného práva z civilního kodexu.

Nový zákon rozlišoval dva druhy osvojení: osvojení prosté a osvojení nemanželského dítěte otcem. Právní úprava prostého osvojení se nijak od předchozí právní úpravy nelišila (§ 1 odst. 1 a 2 z. o osv.). V případě osvojení nemanželského dítěte nemanželským otcem byly stanoveny odlišné podmínky. Protože se jednalo jen o vznik právního pouta, přičemž pouto pokrevní existovalo, nevyžadovalo se, aby

---

⁹ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1010.

¹⁰ Smluvní povaha osvojení se z dnešního pohledu může zdát nevhodná, ovšem v té době se jednalo o běžný způsob vzniku osvojení v Evropě.

¹¹ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1010.

byl dodržen minimální věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem, nevyžadovalo se dodržení minimálního věku osvojitele ani jeho bezdětnost (§ 1 odst. 3 z. o osv.). Právní požadavky tak ustoupily významu pokrevního příbuzenství. Nutné v případě obou druhů osvojení bylo, aby osvojitel byl plně svéprávný (§ 8 odst. 3 z. o osv.). K osvojení se vyžadoval souhlas osvojence. V případě, že osvojencem bylo nezletilé a nikoli plně svéprávné dítě, dával za ně souhlas jeho zákonný zástupce.¹²

K osvojení docházelo na základě smlouvy, která musela být pořízena formou veřejné listiny nebo soukromou listinou se soudně nebo notářsky ověřenými podpisy (§ 8 odst. 1 z. o osv.). Podmínkou účinnosti osvojovací smlouvy ale bylo její schválení příslušným poručenským úřadem nebo soudem. Pokud smlouva nespĺňovala zákonné požadavky, nemohlo dojít k jejímu schválení. Smlouva nemohla být schválena ani tehdy, jestliže osvojení nebylo ku prospěchu dítěte nebo by osvojení dítěte nemanželským otcem vedlo k rozvratu manželství osvojitele (§ 8 odst. 3 z. o osv.). Následkem osvojení osvojitel nenabýval žádných majetkových práv vůči osvojenci ani jeho potomkům (§ 6 z. o osv.).

Osvojení mohlo být zrušeno dvěma způsoby: dohodou všech zúčastněných – osvojitelů, osvojence a jeho potomků (§ 7 odst. 1 z. o osv.), nebo rozhodnutím soudu na základě žaloby na zrušení osvojení ze závažných důvodů.¹³ Takovým důvodem byla zejména dědická nehodnost nebo důvod k vydědění; výčet byl jen demonstrativní a soud tak mohl za závažný důvod považovat též jinou okolnost (§7 odst. 2 z. o osv.).¹⁴

Období 1950 až 1964, zákon o právu rodinném

Zásadní změnu institutu osvojení představoval zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále jen „z. o p. rod.“), účinný v letech 1950 až 1964. Tento zákon byl ovlivněn sovětskou legislativou, vedl k vytržení celé oblasti rodinného práva

---

¹² KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV, V. Právo rodinné. Právo dědické*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-807-4784-11-8. s. 93.

¹³ Nezletilí potomci museli být nutně zastoupeni opatrovníkem, který hájil jejich zájmy.

¹⁴ ROUČEK, František a SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: V. Linhart, 1937-. ISBN 80-85963-61-2. s. 904.

z občanského kodexu a dal mu postavení samostatného právního odvětví.¹⁵ Zákon mj. zrušil moc otcovskou a nadále hovořil jen o moci rodičovské; tím postavení rodičů zrovnoprávnil (§ 52 z. o p. rod).

V úvodním ustanovení části cit. zákona o osvojení bylo stanoveno, že osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi (§ 63 odst. 1 z. o p. rod.). Zákon dále říkal, že osvojit je možné jen nezletilé dítě a jen je-li mu to ku prospěchu. Byl vyžadován přiměřený věkový rozdíl (§64 odst. 1 a 2 z. o p. rod.). Osvojitel musel být svéprávný (§ 64 odst. 3 z. o p. rod.). Bylo dovoleno jak osvojení manželů (osvojení společného dítěte), tak osvojení jedinou osobou, ale jen pokud žila v manželství. K takovému osvojení byl vyžadován souhlas druhého z manželů, ledaže ten byl zbaven svéprávnosti, nebo když opatření souhlasu bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou (§ 65 odst. 1 a 2 z. o p. rod.).

Osvojení vznikalo rozhodnutím soudu na základě žádosti (žaloby) osvojitele (§ 66 odst. 1 z. o p. rod.). Zákon tedy opustil koncepci, podle níž byla základem osvojení smlouva. Soud mohl takto rozhodnout jen se souhlasem zákonného zástupce osvojovaného; pokud byl osvojenec (již) sám schopen posoudit dosah osvojení, bylo třeba také jeho souhlasu (§ 66 odst. 2 z. o p. rod.).¹⁶ Součástí rozhodnutí soudu byl i výrok o tom, že osvojenec bude mít příjmení osvojitele. Pokud o to osvojenec požádal a osvojitel s tím souhlasil, mohl soud také rozhodnout o tom, že si osvojenec bude k novému příjmení připojovat své dosavadní příjmení (§ 67 z. o p. rod.).

V důsledku osvojení zanikala rodičovská odpovědnost biologických rodičů osvojence. Vzájemná vyživovací povinnost mezi osvojencem a jeho biologickou rodinou nadále trvala pouze potud, pokud ji nebyly s to dostát jiné osoby (§ 68 odst. 1 a 2 z. o p. rod; srov. dále v textu tzv. neúplné osvojení).

Osvojení bylo zásadně zrušitelné, návrh na jeho zrušení mohl podat jak osvojitel, tak osvojenec. Soud návrhu vyhověl, pokud k tomu byly dány důležité důvody (§ 69 odst. 1 z. o p. rod.). Pokud již osvojenec nabyl zletilosti, bylo dovoleno

---

¹⁵ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 23.

¹⁶ Následující právní úpravy od požadavku výslovného souhlasu osvojence s osvojením ustoupily, na zřetel měl být napříště brán jen zájem dítěte. Skutečná vůle dítěte a to, co samo chce, přestalo být pro zákonodárce podstatné.

zrušení osvojení dohodou, která musela mít formu veřejné listiny, totiž soudního zápisu (§ 69 odst. 2 z. o p. rod.).

Zcela bylo vyloučeno osvojení zletilé osoby a zrušeny byly rovněž majetkové aspekty. Institut osvojení byl napříště pojímán jako nástroj náhradní rodinné péče.¹⁷

Tato právní úprava zaznamenala v roce 1958 změnu novelizací zákonem č. 15/1958 Sb. (dále jen „z. o p. rod., ve znění novely z r. 1958“).

Došlo k upřesnění podstaty osvojení: zákonodárce do úvodního ustanovení o osvojení přidal, že výrokem soudu, že se osvojitel zapíše na místo rodičů v matrice, vzniká mezi osvojencem a osvojitelem i jeho příbuznými příbuzenský poměr. Osvojením tak osvojenec vstupoval do rodinně-právního vztahu i s ostatními členy rodiny osvojitele (§ 63 odst. 2 z. o p. rod., ve znění novely z r. 1958). Takto soud rozhodl na žádost osvojitele, pokud to bylo v souladu se zájmy dítěte.

Nadále byl zásadně vyžadován souhlas osvojovaného dítěte k osvojení, nově však zákon stanovil i okolnosti, za kterých souhlas zákonných zástupců dítěte nebyl vyžadován. Souhlas rodičů nebyl vyžadován jen v taxativně jmenovaných případech: a) jestliže bylo dítě alespoň jeden rok v ústavní péči a rodiče o něj neprojevíli po tuto dobu žádný zájem, b) jestliže rodiče o dítě neprojevíli žádný zájem po dobu nejméně dvou let, nebo c) jestliže rodiče přivolení k osvojení dali předem bez vztahu k určitým osvojitelům, a to ústně do protokolu před soudcem nebo orgánem pověřeným péčí o mládež (§ 66 odst. 3 z. o p. rod., ve znění novely z r. 1958). Namísto přivolení rodičů bylo třeba přivolení opatrovníka dítěte.

Došlo dále ke změně ustanovení o subsidiární vyživovací povinnosti: vyživovací povinnost biologických příbuzných vůči osvojení trvala za stejných podmínek, ovšem vyživovací povinnost osvojence vůči rodině zcela zanikla (§ 68 odst. 2 z. o p. rod., ve znění novely z r. 1958). Biologičtí rodiče už neměli nárok na styk s dítětem (§ 68 odst. 3 z. o p. rod., ve znění novely z r. 1958).

Období let 1964 až 2014, zákon o rodině

Po roce 1960 došlo k úplné přestavbě soukromého práva. Namísto zákona o právu rodinném byl přijat zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen „z. o rod.“).

---

¹⁷ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1013.

Osvojením vznikal mezi osvojitelem a osvojencem poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé měli práva a povinnosti rodičů při výchově (§ 63 odst. 1 z. o rod.). O osvojení rozhodoval soud na návrh osvojitele (§ 63 odst. 2 z. o rod.). Osvojiteli mohli být pouze občané (fyzické osoby), kteří svým způsobem života zaručovali, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Nemohl jimi být ti, kdo neměli způsobilost k právním úkonům (§ 64 odst. 1 a 2 z. o rod.). Mezi osvojitelem a osvojencem musel být přiměřený věkový rozdíl (§ 65 odst. 1 z. o rod.). Osvojit bylo možné jen nezletilého, a to jen k jeho prospěchu (§ 65 odst. 2 z. o rod.). Ve srovnání s předcházející úpravou se nijak nezměnily ani podmínky pro společné osvojení manžely (§ 68 z. o rod.).

Změnu představovaly nové požadavky kladené na souhlasy, jimiž bylo osvojení podmiňováno. Nadále byl vyžadován souhlas zákonného zástupce dítěte. Pokud však šlo o souhlas dítěte, byl od dítěte schopného posoudit dosah osvojení požadován jen tehdy, jestliže tím nebyl zmařen účel osvojení (§ 67 z. o rod.).¹⁸ Změnila se úprava osvojení bez přivolení (souhlasu) rodičů: jejich přivolení nebylo vyžadováno, pokud: a) rodiče po dobu jednoho roku neprojeví o dítě opravdový zájem, který by jako rodiče projevit měli, nebo b) dali přivolení předem bez vztahu k určitým osvojitelům (tzv. blanketový souhlas), a to ústně do protokolu před soudem nebo před národním výborem (§ 68 odst. 1 z. o rod.).¹⁹ V obou uvedených případech bylo třeba přivolení opatrovníka dítěte ustaveného v řízení o osvojení (§ 68 odst. 2 z. o rod.).

Jako nový institut byla zavedena tzv. předadopční doba, která byla stanovena na nejméně tři měsíce, během nichž muselo být dítě v péči osvojitele na jeho náklad, a která představovala podmínku pro kladný výrok soudu o osvojení (§ 69 odst. 1 z. o rod.). Novým požadavkem se stala povinnost soudu zjišťovat na základě lékařského

---

¹⁸ Souhlas dítěte s osvojením a jeho skutečné přání nebylo nadále pro rozhodování o osvojení důležité. Zákon nijak neupravoval právo dítěte na informace o okolnostech osvojení ani o samotném faktu, že bylo osvojeno. Fakticky tak začíná doba, kdy je osvojení utajováno, což je něco zcela cizího standardům občanského práva.

¹⁹ Novelizace zákonem č. 132/1982 Sb. s účinností od 1983 až 1998 tuto dobu zkrátila.

vyšetření, zda se zdravotní stav osvojenec a osvojitele nepřiči účelu osvojení. Dále musel soud všechny subjekty poučit o účelu a důsledcích osvojení (§ 70 z. o rod.).

Soud mohl na návrh osvojitele též rozhodnout o zápisu osvojitele do matriky namísto rodiče osvojenec (§ 74 odst. 1 z. o r.). To bylo možné jen tehdy, pokud se jednalo o společné osvojení manžely nebo osvojení jedním z manželů, který byl manželem rodiče osvojenec (tzv. nepravé osvojení). Osvojení se zápisem osvojitelů do matriky namísto rodičů nebylo možné zrušit; tzv. nezrušitelné osvojení se vyznačovalo právě tím, že osvojitelé byli zapsaní do matriky namísto rodičů dítěte. Cílem nového institutu údajně bylo přiblížit osvojenec poměr co nejvíce poměru pokrevního rodiče a dítěte (§ 74 odst. 1, 2 a 3 z. o rod.).²⁰ O zápisu osvojitelů do matriky mohl soud rozhodnout též dodatečně (§ 77 z. o rod.). Nezrušitelné osvojení přicházelo v úvahu jen v případě, kdy bylo dítě starší jednoho roku (§ 75 z. o rod.).

Ačkoli toto osvojení nemohlo být zrušeno, zákon dovoľoval, aby mohl být osvojenec znova osvojen (§ 76 z. o rod.). Jde o tzv. *readopci*.²¹ Readopce byla – což vyplývá ze systematiky zákona – přípustná jen v případě nezrušitelného osvojení. V případě osvojení zrušitelného by bylo třeba nejprve zrušit osvojení a následně dítě znova osvojit.

Z důležitých důvodů soud mohl na návrh osvojenec nebo osvojitele zrušit osvojení, ledaže se jednalo o osvojení nezrušitelné (§ 73 odst. 1 z. o rod.). Byl-li osvojenec již zletilý, bylo možné osvojení zrušit též dohodou mezi osvojenec a osvojitelem, kterou sepsal soud (§ 73 odst. 2 z. o rod.). Rozhodnutím o zrušení osvojení vznikala znova vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenec a jeho původní rodinou, osvojenec rovněž nabyt své původní příjmení. Soud však musel nejdříve zjistit, zda původní rodiče osvojenec jsou schopni rodičovská práva a povinnosti vykonávat (§ 73 odst. 3 z. o rod.).

---

²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4. s. 365-367.

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4. s. 369.

Ačkoli byl z. o rod. účinný až do konce roku 2013, byl opakovaně novelizován. Za nejvýznamnější novelty považujeme jednak zákon č. 132/1982 Sb. (dále jen „z. z rod., ve znění novely z r. 1982“), jednak porevoluční novelizaci, zákon č. 91/1998 Sb. (dále jen „z. z rod., ve znění novely z r. 1998“).

První z cit. novel měla pro osvojení značný význam: umožnila osvojení tzv. osamělou osobou s tím, že v matrice bylo místo druhého rodiče prázdné (§ 74 odst. 2 z. z rod., ve znění novely z r. 1982).

Zákon cit. na druhém místě změnil především terminologii, zrušil totiž pozůstatky socialistického slovníku, což však pro naše pojednání nemá větší význam. Dále proto zmiňujeme jen ty změny, jež lze považovat za důležité pro téma této diplomové práce, a to nezbytnost souhlasů k osvojení, požadavky na osobu osvojitele a možnost zrušení osvojení.

I nadále byl samozřejmě vyžadován souhlas rodiče osvojovaného dítěte, a to i když byl rodič nezletilý (§ 67 odst. 2 z. o rod., ve znění novely z r. 1998). Souhlas rodičů nebyl vyžadován jen v taxativně uvedených případech, jestliže: a) rodiče po dobu nejméně šesti měsíců soustavně o dítě neprojevovali opravdový zájem, zejména tím, že je pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti, neprojevovali snahu upravit si rodinné a sociální poměry, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo b) po dobu dvou měsíců po narození dítěte neprojevili žádný zájem o dítě, ačkoli jim v tom nebránila závažná překážka (§ 68 odst. 1 z. o rod., ve znění novely z r. 1998).²² Dalšího souhlasu rodičů, kteří byli zákonnými zástupci dítěte, nebylo v řízení před soudem třeba, jestliže dali k osvojení souhlas předem, a to osobně před soudem nebo orgánem péče o děti nejdříve šest týdnů po narození dítěte (§ 68a z. o rod., ve znění novely z r. 1998).²³

Změnily se též povinnosti soudu. Soud měl sice i nadále povinnost zjistit na základě lékařského a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, ale kromě toho také musel zjistit osobní dispozice osvojitelů a jejich motivaci

---

²² Odlišení těchto dvou případů umožnilo, aby mohlo být dítě v nejnižším věku osvojeno rychleji.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4. s. 340-342.

k osvojení, zda se nepřičí účelům osvojení. S výsledky svého zjištění měl soud seznámit osvojitele i zákonné zástupce osvojence.

Zrušit osvojení mohl nadále rozhodnutím pouze soud. Naopak byla zcela zrušena možnost zrušit osvojení dohodou mezi již zletilým osvojencem a osvojitelem (§73 z. o rod., ve znění novely z r. 1998). Readopce byla přípustná jen manželem osvojitele, pokud osvojitel zemřel, nebo pokud bylo dřívější osvojení zrušeno.

Za důležitou považujeme také novelizaci provedenou zákonem č. 401/2012 Sb. (dále jen „z. o rod., ve znění novely z r. 2012“) Ještě před účinností platného občanského zákoníku totiž došlo ke změně ustanovení o možnosti osvojení bez souhlasu rodičů – k osvojení nebylo třeba souhlasu rodiče, který o dítě zjevně nemá zájem. Přitom se nezám, který trval alespoň tři měsíce od posledního opravdového kontaktu předpokládal. Pokud však v takovém chování rodiče nebylo možné spatřovat hrubé porušení povinností rodiče, bylo třeba, aby byl orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných následcích, a aby od takového poučení uplynuly alespoň tři měsíce. Poučení se nevyžadovalo, opustil-li rodič místo, kde se dříve zdržoval, aniž sdělil, kde se zdržuje nadále, a nepodařilo-li se toto místo do tří měsíců zjistit (§ 68 z. o rod., ve znění novely z r. 2012).²⁴

1.2. Platná právní úprava a pojem osvojení

Platná právní úprava osvojení je jako součást rodinného práva obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. z.“).

Civilní kodex, který upravuje mj. i rodinné právo, problematiku osvojení systematicky řadí do hlavy druhé části druhé nadepsané „Příbuzenství a švagrovství“. Úprava osvojení následuje po právní úpravě určování rodičovství, a to proto, že rozhodnutí o osvojení, jakožto konstitutivní statusové rozhodnutí, je pokládáno za právní důvod vzniku vztahu mezi rodičem a dítětem (§ 771 o. z.).²⁵

Pojem osvojení definuje občanský zákoník tak, že se jím rozumí „přijetí cizí osoby za vlastní“ (§ 794 o. z.). Jednotlivé složky této definice naznačují podstatu

---

²⁴ Novelizované znění cit. ust. svým obsahem odpovídá úpravě v platném o. z.

²⁵ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 72.

osvojení. Rozhodnutím soudu o osvojení navazuje osvojitel s dítětem rodičovský vztah, a naopak dítě navazuje vztah k osvojiteli jako ke svému rodiči. Dítě nabývá postavení potomka v prvním stupni sestupné přímé linie.²⁶ Teorie proto mluví o *fikci biologického svazku rodičovství přirozeného*.²⁷ Jedná se o příbuzenství právní, založené rozhodnutím soudu, nikoli příbuzenství přirozené (biologické), přičemž si však jsou obě uvedené podoby příbuzenství rovny.²⁸

Rozhodnutím o osvojení dochází k několika zásadním statusovým změnám: osoba právně, a zpravidla i biologicky cizí (osvojenec) je přijata jinou (osvojitelem) za vlastní. Mění se však nejen toto statusové postavení a vztahy. Z osvojitele se stává rodič, z dítěte jeho vlastní dítě. Na druhé straně dřívější právní rodičovský vztah zaniká: biologický, a především dřívější právní rodič rodičem být přestává, původní vztah rodič – dítě zaniká.

Osvojení je institutem statusovým. Že se, zejména jde-li o osvojení velmi malého dítěte, činnost osvojitele koncentruje na péči o dítě, a že v tomto smyslu jde pro dítě o péči náhradní, se rozumí samo sebou.²⁹ Role pečovatelská je ale jen jednou částí širokého souboru práv a povinností rodičů (osvojitelů), neboť tento soubor se shoduje s právy a povinnostmi biologických rodičů.³⁰

Hlavní premisou pro osvojení je, že dítě nemůže od svých přirozených rodičů zcela zřejmě, soustavně a bez naděje na zlepšení očekávat nic dobrého. Osvojení

---

²⁶ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 89.

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. s. 597-613.

²⁸ Toto pojetí je zakotveno v ust. § 771: příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením.

²⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 383.

³⁰ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 89.

proto může proběhnout výlučně v souladu s nejlepším zájmem dítěte (srov. dále v textu).³¹

1.3. Druhy osvojení

Teorie a částečně i zákonodárce institut osvojení strukturovaně dělí podle různých kritérií a zavádí určitou typologii s ohledem na rozdíly, které jsou pro jednotlivé druhy osvojení charakteristické.

Osvojení nezletilého a zletilého člověka

Občanský zákoník rozlišuje osvojení nezletilého dítěte a osvojení zletilého, které má dvě podoby: jednak osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, jednak osvojení zletilého, které obdobou osvojení nezletilého není.³² Tato práce bude zabývat osvojením nezletilého dítěte.

Úplné osvojení a neúplné osvojení

Osvojení nezletilého dítěte je podle naší platné právní úpravy osvojením úplným, tj. bezvýhradným přijetím cizí osoby za vlastní, což vyplývá z úvodního ustanovení § 794 o. z.³³ K původním rodičům a všem členům své původní rodiny ztrácí osvojené dítě pro futuro všechny vazby, všechna práva a všechny povinnosti. Současně s tím vznikají osvojenci nové vazby k novým rodičům.

---

³¹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 90.

³² V roce 2017 bylo vyhověno 393 návrhům na osvojení nezletilého dítěte (MPSV a ÚZIS k 31.12.2017, dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2017.pdf/b583d56d-6c38-14b9-822d-15813b21703c. s. 73, tabulka č. 8.2.)

V roce 2016 bylo vyhověno 86 návrhům na osvojení zletilého. Ve většině případů šlo o osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého. (PLÍHAL, Tomáš. Četnost osvojení zletilého v letech 2014 až 2016. *Bulletin advokacie* [online]. 2018 [cit. 2020-03-02]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/cetnost-osvojeni-zletileho-v-letech-2014-az-2016?browser=full>)

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 181.

Naproti tomu v případě neúplného osvojení některá práva a povinnosti k původní rodině, a především k původním rodičům nezanikají, zejména pak některá majetková práva a povinnosti (např. dědická práva nebo subsidiární vyživovací povinnost).³⁴

Osvojení oběma manžely, jedním z manželů a tzv. osamělou osobou

Další dělení je spojené s otázkou počtu osvojitelů, kdy osvojitelem jsou buďto manželé, v takovém případě se jedná o společné osvojení manžely, nebo jedinou osobou (§ 800 odst. 1 a 2 o. z.). Může jít buď o jednoho z manželského páru (jednoho z manželů), nebo o tzv. osamělou osobu.³⁵ Osamělou osobou se rozumí takový člověk, který (v době osvojení) nežije v žádném statusovém svazku (ani v manželství, ani v registrovaném partnerství, ani v jiném obdobném svazku podle cizího práva). Osvojení manželem rodiče osvojovaného dítěte, tzv. nepravé osvojení, má svá specifika. Platná právní úprava reflektuje, že nepravé osvojení tvoří velkou část uskutečněných osvojení, reflektuje, že v případě tohoto osvojení dochází jen k sjednocení faktického a právního stavu.³⁶ Nepravým osvojením je také osvojení pozůstalým manželem rodiče dítěte.

Zrušitelné a nezrušitelné osvojení

Jelikož se jedná o změnu statusovou, je dle Hrušákové žádoucí, aby jednou založený vztah mezi rodičem a dítětem zpravidla trval jednou pro vždy, pokud zde není zvlášť závažný důvod pro jeho zrušení.³⁷ Ovšem jak uvádí pražská civilistika

---

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5. s. 279.

³⁵ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 91.

³⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 477.

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 181.

v čele se Zuklínovou, očekávaná trvalost není totéž co nezrušitelnost osvojení.³⁸ Smísení obou pojmů, resp. vyvození jednoho od druhého, není ve svém důsledku zcela šťastné, jelikož mohou nastat takové okolnosti, které nebylo možné předpokládat a nezrušitelnost pak může být problémem. Podle platné právní úpravy (srov. § 840 až 844 o. z.) nezrušitelné osvojení může být založeno jednak nabytím právní moci rozhodnutí soudu o nezrušitelném osvojení (srov. dále v textu), jednak ex lege uplynutím zákonem stanovené doby (srov. dále v textu). Naproti tomu zrušitelné osvojení může být za určitých podmínek zrušeno rozhodnutím soudu.

Vnitrostátní a mezinárodní (přeshraniční) osvojení

Podle bydliště osvojence a osvojitele lze osvojení dělit na osvojení vnitrostátní, osvojení z ciziny a osvojení do ciziny. Při osvojení platí zásada teritoriální subsidiarity, což znamená, že k osvojení dítěte do ciziny lze přistoupit teprve, pokud nemůže být předáno do výchovy v zařízení nebo k osvojiteli v zemi svého původu (čl. 21 písm. b) Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“).³⁹ Originální znění úmluvy však uvádí, že přeshraniční adopci lze zvážit jako alternativu v případě, pokud dítě nemůže být umístěno u vhodných pěstounů, osvojitelů nebo nelze vhodným způsobem zajistit péči o dítě v zemi původu dítěte (čl. 21 písm. b) Úmluvy).⁴⁰ Z uvedeného vyplývá, že nevhodným překladem Úmluvy do českého jazyka došlo k výraznému zúžení hypotézy tohoto ustanovení a tím též k omezení případů, kdy by mohlo být přeshraniční osvojení na místě.

Vyžaduje se, aby při mezinárodním osvojení dítěte byla dítěti zajištěna stejná práva jako ve vlastní zemi, osvojení nevedlo k neoprávněnému zisku kterékoli zúčastněné osoby a bylo zajišťováno výlučně příslušnými orgány (čl. 21 písm. c) až e) Úmluvy). Při zjišťování podmínek osvojení příslušné orgány různých států navzájem spolupracují (čl. 14 Evropské úmluvy o osvojení dětí).

---

³⁸ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 100.

³⁹ Pro účely této práce vycházíme ze znění Úmluvy v českém jazyce.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 182.

⁴⁰ Cit. ust. v originálním znění Úmluvy v anglickém jazyce.

Orgánem státní správy, který realizuje kontakt s cizími státy a dává za náš stát souhlas k osvojení (§ 796 odst. 1 o. z.), je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně (dále jen „Úřad“; § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „z. o SPOD“).

Pokud nemá osvojenec při přeshraničním osvojení totéž státní občanství jako osvojitel nebo společné státní občanství osvojitelů, je třeba usnadnit dítěti získání tohoto státního občanství (čl. 11 odst. 1 Evropské úmluvy o osvojení). Pozbytí státního občanství následkem osvojení závisí na tom, zda má dítě jiné státní občanství nebo jej získá.⁴¹

Státní občanství České republiky nabývá osvojenec při přeshraničním osvojení do České republiky ze zákona, a to dnem právní moci rozhodnutí o osvojení (§ 3 písm. c) zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „z. o st. obč.“), pokud je alespoň jeden z osvojitelů občanem České republiky (§ 8 z. o st. obč.). Osvojené dítě nabývá české státní občanství také dnem nabytí právní moci rozhodnutí o uznání osvojení, pokud je alespoň jeden z osvojitelů českým občanem (§ 9 z. o st. obč.).

---

⁴¹ Některé státy neumožňují dvojí občanství, a proto pokud dítě na straně jedné získá občanství shodné s občanstvím svých rodičů, je na straně druhé nutné, aby současně s tím původní občanství pozbylo.

2. Vznik osvojení

2.1. Předpoklady vzniku osvojení

Pro to, aby mohl soud kladně rozhodnout o návrhu na osvojení dítěte, je třeba, aby byla splněna celá škála předpokladů (§ 795 až 832 o. z.).⁴² Nezbytná je existence subjektů, které jsou účastníky řízení o osvojení, tedy rodičů osvojence, osvojitele a osvojence.

2.1.1. Zájem osvojovaného dítěte

Nezletilý osvojenec, jakožto ten, kdo má být osvojen, je středobodem osvojení, jeho nejlepší zájem je třeba zvažovat, jelikož je základním předpokladem pro to, aby mohlo být návrhu na osvojení vyhověno.

Nejlepší zájem dítěte představuje zřetel, který by měl být brán v úvahu přednostně při jakémkoli jednání, které se týká dítěte, které ovlivňuje jeho právní i faktický stav, ať už jde o jednání právní nebo faktické. Nejlepší zájem dítěte musí mít na paměti jak kterýkoli orgán veřejné moci, tak také rodič nebo jiná osoba, která o dítě pečuje nebo má povinnost hájit jeho zájmy. Dítěti je tato ochrana poskytována (resp. musí být poskytována) kvůli nedostatku jeho volných a rozumových schopností a vlastností, které by dítěti samotnému umožňovaly chránit jeho práva. Tato myšlenka se odráží v právních předpisech jednak na úrovni ústavního pořádku (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, čl. 32 odst. 1 Listiny), jednak na zákonné úrovni (§ 795 o. z., § 5 z. o SPOD).⁴³

Nejlepší zájem je třeba, spíše než jako obecně abstraktní pojem, chápat ve smyslu zcela konkrétním, s ohledem na sociální situaci a osobnost konkrétního

---

⁴² DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 91.

⁴³ Cit. ust. Úmluvy je podle Ústavního soudu dostatečně určité a musí být bez dalšího aplikováno českými soudy i jinými orgány, které zasahují do práv dítěte (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 9.4.1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/97).

Nejlepší zájem, nebo též blaho dítěte, jak o něm mluví ust. § 5 z. o SPOD, je zjišťován ve všech fázích řízení o osvojení, je interpretační a aplikační zásadou, nejvyšším právním i mravním imperativem.

dítěte, na to, aby bylo dotyčné dítě šťastné a spokojené.⁴⁴ Není proto možné, aby byla jakýmkoli předpisem stanovena jen jedna možnost řešení jakékoli situace dítěte, aby zákonodárce určil striktními kritérii pořadí jednotlivých alternativ péče o dítě dle vhodnosti. Jakékoli jednání týkající se dítěte musí být v souladu s nejlepším zájmem *tohoto* dítěte, jeho konkrétních záležitostí, musí směřovat k dosažení (nebo udržení) stavu pohody, štěstí a spokojenosti dítěte, směřovat k tomu, co dítě samo chce.⁴⁵ Soud musí zvážit (a predikovat), jaký vliv (pozitivní i negativní) bude mít jeho rozhodnutí na kvalitu života dítěte.⁴⁶ Nemožnost paušalizace a specifika rodinných vztahů proto nemohou vést k jednoduchým řešením a zcela vylučují stanovení jednotných direktiv.⁴⁷

Jak už bylo výše zmíněno, ochrana zájmů dítěte není v českém právu nijak nová, vždyť již od roku 1928 byla ochrana zájmů dítěte stavěna do popředí, a naopak: rozpor se zájmy nezletilého byl překážkou osvojení nezletilého dítěte (§ 8 odst. 3 z. o osv.). V dalších úpravách se zájmy nezletilého dítěte (zcela oprávněně) dostávaly stále více do popředí.

Dítě, které může být osvojeno, někteří označují jako *právně volné*.⁴⁸ Způsobilým k osvojení je dítě fakticky osiřelé nebo „sociální“ sirotek (dítě, které pozbylo zázemí své přirozené rodiny).⁴⁹ Z tohoto hlediska je právně volné dítě, jehož

---

⁴⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. Praha, 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. s. 100.

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5. s. 18

⁴⁶ Soud při tomto posouzení nemůže vycházet jen z litery zákona, ale musí danou situaci dítěte posoudit s ohledem na vlastní zkušenosti.

⁴⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. Praha, 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. s. 123.

K tomu dále také: nález Ústavního soudu ze dne 20.8.2004, sp. zn. III. ÚS 459/03, v němž soud konstatoval, že zájmem dítěte je především zachování vazeb mezi ním a biologickými rodiči. Zajištění péče (z hlediska materiálního) nemůže bez dalšího převážit nad ochranou rodinných vztahů.

⁴⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*. 2004, **12**(2), 52-57. ISSN 1210-6410. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>. s. 52-57.

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5. s. 287.

rodiče: a) dali blanketový souhlas s osvojením dítěte (§ 814 o. z.), b) byli zbaveni rodičovské odpovědnosti a současně práva dát souhlas k osvojení, c) nejsou schopni projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání, d) se zdržují na neznámém místě (§ 818 odst. 1 o. z.), nebo e) zjevně nemají zájem o dítě (§ 819 odst. 1 o. z.). Dítě však může být osvojeno též v případě, že jeho rodiče vysloví souhlas s osvojením konkrétní osobou, nejedná se však o právně volné dítě ve vlastním slova smyslu (§ 815 o. z.).

2.1.2. Osoba osvojitele

Osvojitel, tj. ten, kdo hodlá dítě osvojit, kdo chce mít dotyčné dítě jako své vlastní, podává návrh na zahájení řízení o osvojení (§ 429 odst. 1 zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních ve znění pozdějších předpisů, dále jen „z. ř. s.“). Zájem o osvojení jiného projevuje budoucí osvojitel podáním návrhu na osvojení. Pohnutky a skutečná vůle osvojitele jsou pro osvojení velmi podstatné, vč. toho, zda svými osobními vlastnostmi a způsobem života zaručuje, že by byl pro osvojence dobrým rodičem (§ 799 odst. 1 o. z.).⁵⁰

Je třeba, aby bylo prověřeno, zda dotyčná osoba splňuje i další požadavky – zda je zletilá a plně svéprávná (§ 799 odst. 1 o. z.). Tyto dva požadavky musí splňovat kumulativně. Není tedy možné, aby se osvojitelem stala nezletilá osoba, které byla plná svéprávnost přiznána rozhodnutím soudu, nebo osoba, která nabyla plnou svéprávnost uzavřením manželství.

Dalším požadavkem, který musí osvojitel splňovat, je dobrý zdravotní stav. Překážkou osvojení by bylo, kdyby zdravotní stav zájemce o osvojení péči o osvojence „bránil ve značné míře“ (§ 799 odst. 2 o. z.). Na tomto místě je vhodné uvést, že zdravotní indispozice sama o sobě není překážkou osvojení. Pokud by bylo obecně vyžadováno výborné zdraví, bránilo by to mj. nepravému osvojení manželem rodiče dítěte, který by byl stížen nemocí, která by však s ohledem na existenci druhého z rodičů nebránila péči o dítě ve značné míře. Tuto podmínku je proto třeba posuzovat v širších souvislostech a individuálně, a to jako otázku skutkovou, nikoli právní.

---

⁵⁰ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 91.

Důvodová zpráva k otázce zdravotního stavu osvojitele uvádí: „*Postulát dobrého zdravotního stavu osvojitele by měl být naplněn v podstatě tak, že osvojitel netrpí chorobou, která je s rodičovskou rolí neslučitelná (...) Tělesné poškození jednoho z manželů by pak nikdy nemělo osvojení překážet, (... pokud) postiženému dovoluje uskutečňovat, byť třeba jen dílčí péči o toho, kdo ji potřebuje.*“⁵¹

S ohledem na zájem osvojence je třeba zjistit, zda je osvojitel schopen zajistit takové rodinné prostředí, které je sociálně i ekonomicky stabilní, a nikoli ohrožující duševní nebo fyzický vývoj osvojence.⁵² Především je nutné, aby byly kompenzovány nedostatky, které dítě trápily, aby se osvojením jeho postavení zlepšilo, v opačném případě by totiž zcela nedošlo k naplnění smyslu a účelu osvojení.⁵³

Věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený, zpravidla alespoň 16 let. Jen za předpokladu, že souhlasí s osvojením opatrovník zastupující dítě v řízení a je-li takové osvojení v souladu se zájmy dítěte, může být věkový rozdíl menší než 16 let (§ 803 o. z.). Stanovení požadavku věkového rozdílu má zajistit, že skutečně dojde ke splnění účelu osvojení, tedy k „napodobení přírody“. Minimální věkový rozdíl by měl odpovídat minimálnímu rozdílu, který je mezi rodičem a dítětem, zajistit, že osvojitel již bude ve věku, kdy dokáže zajistit mj. péči o dítě, a to jak pokud o nízký, i pokud jde o vysoký věk.⁵⁴ Soud proto musí zvážit vhodnost osvojitelů vyššího věku, zejm. pokud dosud neměli vlastní děti, zabývat se jejich perspektivou být dobrými rodiči a tuto roli vykonávat (alespoň) než dítě nabyde zletilosti, proto lze vysoký věk a zhoršený zdravotní stav považovat za překážku osvojení. Kritická slova Nové o tom, že není určen nejvyšší přípustný věkový rozdíl

---

⁵¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., o. z., zvláštní část, důvodová zpráva k ust. § 799 [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: www.beck-online.cz.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 188.

⁵³ Požadavek, aby se dítě osvojením dostalo do lepší situace, než ve které se nacházelo před tím, není odrazem toho, že by se snad nadále mělo jednat o nástroj náhradní péče. Z ust. 795 o. z. vyplývá, že osvojení musí být v souladu se zájmy nezletilého dítěte, musí mu tedy nutně být ku prospěchu.

⁵⁴ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1082.

nebo nejvyšší přípustný věk osvojitele, jsou proto podle nás lichá. Tato úprava by byla zbytečná, vedla by jen k vytvoření (dalších) zbytečných překážek.⁵⁵

Osvojiteli se mohou stát manželé (společně) nebo jeden z manželů, jedná-li se o osvojení dítěte druhého z manželů, výjimečně i jiná osoba (§ 800 odst. 1 o. z.). Zákonodárce zřetelně upřednostňuje manžely před jednotlivci, jelikož zde panuje přesvědčení, že rodinné prostředí mohou zajistit manželé lépe a manželství je relativně trvalé.⁵⁶ Manželé mohou též jako jediní osvojit dítě tzv. společně.

Jeden z manželů může být osvojitelem v případě osvojení manželem rodiče dítěte (při tzv. nepravém osvojení), v jehož důsledku se dítě stává společným dítětem manželů. Dalším případem je osvojení pozůstalým manželem rodiče (postupuje se při něm analogicky jako u nepravého osvojení).⁵⁷ Osvojení jednotlivcem (tzv. osamělou osobou) je výjimečné, zákon ho však nevylučuje: osvojitelem může být jednak jeden z manželů bez vztahu k druhému z manželů, jednak jiná osoba, která nežije v žádném statusovém svazku.

Individuální osvojení osobou v registrovaném partnerství

Do 21.7.2016 bylo vyloučeno, aby se některý z partnerů (osob žijících v registrovaném partnerství) stal osvojitelem (§ 13 odst. 2 z. o reg. par.).⁵⁸ Cit.

---

⁵⁵ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 351-352.

⁵⁶ S ohledem na množství dětí, které jsou způsobilé k osvojení a nacházejí se v neuspokojivé sociální situaci, je toto přesvědčení z našeho pohledu chybné. Připouští-li se, že se mnoho dětí po rozvodu rodičů nachází ve výlučné péči jen jednoho z rodičů, a to na základě přesvědčení soudu, že je to v nejlepším zájmu těchto dětí, je absurdní, aby byl udržován stav, kdy osamělý jednatel dítěte fakticky osvojit nemůže.

⁵⁷ Při takovém osvojení jediným osvojitelem (manželem zemřelého rodiče dítěte) proto soud nerozhodne o vypuštění zápisu druhého rodiče: osvojitele zapíše a zemřelého rodiče v zápise ponechá (srov. rozhodnutí ze dne 24.4.2014 Okresního soudu v Hradci Králové, sp. zn. 20 C 31/2014).

⁵⁸ Ust. § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v původním znění (dále jen „z. o reg. par.“). Někteří autoři to zdůvodňovali problémem zápisu do matriční knihy. Vyloučeno bylo jak osvojení společné, tak osvojení dítěte registrovaného partnera i osvojení individuální osamělou osobou.

ustanovení bylo předmětem řízení před Ústavním soudem ČR na základě návrhu Městského soud v Praze. Navrhovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že cit. ustanovení je v rozporu s čl. 1 Listiny základních práv, čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 21 Listiny základních práv EU, protože porušuje zákaz diskriminace v jakékoli formě, vč. sexuální orientace. Veřejná ochránkyně práv, která do řízení vstoupila jako vedlejší účastník, uvedla, že se jedná o otázku nikoli politickou, nýbrž lidskoprávní.

Ústavní soud konstatoval, že nevidí rozumný důvod, proč by měl zákon bez dalšího vylučovat jako osvojitele osoby žijící v registrovaném partnerství a tím je bez dalšího označovat za osoby „druhého řádu“, když současně týž zákon individuální osvojení umožňuje osobám bez ohledu na jejich sexuální orientaci. Ústavní soud proto ust. § 13 odst. 2 z. o reg. par. zrušil jako protiústavní, jelikož bylo v rozporu s právem na lidskou důstojnost, s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace.⁵⁹

K nálezu Ústavního soudu ze dne 14.6.2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15 byla vypracována z našeho pohledu zajímavá separátní vóta.

Soudce Ludvík David s rozhodnutím sice souhlasil, ale odůvodnění shledal značně nedostačujícím a neztotožnil se především s dovětky Ústavního soudu, jež opakují potřebu ochrany přirozené rodiny, preferují tzv. „heterosexuální“ uspořádání a vyzdvihují primárně biologické vazby tvořící rodinu. Upozornil, že nález, ač formálně nevyřazuje osoby žijící v registrovaném partnerství, poskytuje nižším soudům „návod“, který je bude směřovat ke konzervativnímu uvažování, a to i na základě oněch „dovětků“, a ony se proto nebudou věnovat tomu, co v této věci soud opomenul – zájmu dítěte jakožto středobodu osvojení.

Jaromír Jirsa zdůraznil, že podstata rozhodnutí je v tom, že docházelo k vyloučení osob na základě toho, že se rozhodly „chovat občansky odpovědně a veřejně a úředně přiznat stejnopohlavní svazek.“ Na rozdíl od Davida považuje za správné, že soud zdůrazňuje potřebu tradiční rodiny.

---

⁵⁹ Srov. také nález Pl. ÚS 7/15 [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: www.usoud.cz.

V podrobnostech dále také srov. PALÁSEK, Milan. Česká republika na „duhové křižovatce“?. *Právní rozhledy*. 2019, 2019(3), 91-99. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>.

Vladimír Sládeček vyslovil, že rozhodovat o statusových věcech přísluší jen demokraticky zvolenému zákonodárci. Odůvodnění Rozhodnutí ÚS považuje za nepřesvědčivé. Uvedl, že „ochrana lidské důstojnosti spočívá nikoli v ochraně práv či možností, které některé lidské bytosti ze své podstaty nemají, ale právě respektování toho, že je nemohou mít.“ Za těžko akceptovatelný považuje také závěr, že „člověk, který „formálně“ nepečuje o dítě, postrádá důstojnost“.

Přestože máme za to, že závěr ÚS je správný, považujeme odůvodnění rozhodnutí za nedostatečné. Přikláníme se k separátnímu vótu Ludvíka Davida, který velmi správně na takové nedostatky upozornil.

Vyloučení registrovaných partnerů z možnosti osvojit (společně) nezletilé dítě považujeme za podobný problém, jako je „faktické“ vyloučení osamělého osvojitele. Jeví se nám jako nevhodné vyloučení široké skupiny osob (navíc žijících trvale spolu) z možnosti stát se osvojiteli za situace, kdy se v ústavní péči nachází přes 8.000 dětí.⁶⁰

Uznání rodičovství s ohledem na statusové rozhodnutí soudu cizího státu

Dále považujeme za nezbytné uvést zde též jiný (podle našeho názoru obdobně významný) nález ÚS ČR, který se zabývá jednak otázkou rodičovství dvou mužů žijících podle cizího práva v manželství, jednak otázkou vzniku statusového vztahu k dítěti, které jim porodila v roce 2013 náhradní matka, přičemž oba manželé byli zapsáni jako rodiče (otcové) dítěte na základě rozhodnutí tamějšího soudu. V České republice v roce 2014 podali žádost Úřadu městské části Prahy 1 o vydání osvědčení o státním občanství dítěte, ten po následném rozhodnutí Nejvyššího soudu osvědčení s uvedením jednoho otce vydal. Když se manželé obrátili na soud podruhé kvůli zápisu druhého z otců, Nejvyšší soud ČR rozsudkem návrh zamítl, jelikož by se takové rozhodnutí přičilo veřejnému pořádku. Proti tomuto rozhodnutí podali oba manželé společně s dítětem (dále jen „stěžovatelé“) ústavní stížnost, o níž rozhodoval I. senát Ústavního soudu ČR.

---

⁶⁰ Údaje poskytl MPSV a ÚZIS k 31.12.2017, jde o součet dětí v ústavních zařízeních, dětských domovech pro děti do 3 let věku, zařízeních pro okamžitou pomoc a pro osoby se zdravotním postižením (dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2017.pdf/b583d56d-6c38-14b9-822d-15813b21703c.)

I. senát Ústavního soudu se zabýval mj. existencí rodinného života, nejlepším zájmem dítěte a diskriminací. V nálezu ze dne 29.6.2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, vyhodnotil, že stěžovatelé mají rodinný život, který se nepříčí veřejnému pořádku, a že surrogátní matka správně nebyla Nejvyšším soudem ČR označena jako matka dítěte.

Kritérium nejlepšího zájmu dítěte bylo podle Ústavního soudu Nejvyšším soudem ČR fatálně opomenuto, a to v rozporu s českým právem i mezinárodními lidskoprávními úmluvami. Argument abstraktní ochrany veřejného pořádku nemůže dle ÚS obstát vedle povinnosti dbát o nejlepší zájem dítěte v konkrétním případě. Ústavní soud však současně konstatoval, že nemá ambice přímo zasahovat do statusových poměrů, jelikož se jedná o věc politickou. Upozornil, že v této konkrétní věci, která mu byla předložena, jde ovšem o pouhé uznání cizího rozhodnutí, sám statusový vztah již (přeci) existuje, takže uznáním českým soudem nedojde k jeho vytvoření (rozhodnutí bude mít povahu deklaratorní).⁶¹ Statusové věci jsou natolik důležité, že by do nich nemělo být bez přiměřeného důvodu zasahováno, vyplývají z nich také mnohá další práva a povinnosti, jejichž existence je velmi důležitá především pro nezletilé dítě. Opomenutí nejlepšího zájmu dítěte by proto bylo velkou chybou, která by dítě postavila do značně nevýhodné pozice, navíc takové, že by v jednom státě, jehož je dítě občanem, bylo jeho postavení zcela odlišné než ve státě druhém. I. senát ÚS konstatoval, že porušením práva na rovné zacházení se s ohledem na odůvodnění nebylo třeba zabývat.

Ústavní soud navíc přišel s poměrně zajímavým argumentem, že totiž dle českého práva není vyloučeno, aby dítě mělo dva otce nebo dvě matky, a to v případě, kdy jeden z rodičů podstoupí proces změny pohlaví. Právní poměr mezi rodičem a dítětem tím totiž změnou pohlaví jednoho z rodičů není nikterak dotčen.

Tento nálezn I. senátu Ústavního soudu, jemuž předsedala Kateřina Šimáčková, byl podroben – podle nás neoprávněné – kritice ze strany některých zástupců právní teorie.⁶²

---

⁶¹ Skutečnost, že ÚS tímto napříště objasnil, co se rozumí uznáním existujícího statusového vztahu a co jeho vznikem, považujeme za obzvlášť důležitou.

⁶² Např. TELEČ, Ivo. Kritický pohled na nálezn Ústavního soudu. 3., upr. zpříst. *Psychosom*, Liberec: SKT Liberec, 2017, č. 3, s. nestránk. ISSN 1214-6102.

2.1.3. Vztah mezi osvojitelem a osvojencem

Negativním předpokladem pro osvojení je existující zákonem vymezený právní (statusový) vztah mezi příbuznými (§ 804 o. z.). Je vyloučeno osvojení mezi osobami příbuznými v přímé linii a také mezi sourozenci. Toto pravidlo je opodstatněno jednak tím, že osvojení by narušilo již existující (přirozený) příbuzenský vztah, jednak proto, že by bylo fakticky nadbytečné. Vychází se z teze, že příbuzenství je založeno buď pokrevním poutem, nebo vzniká osvojením, a to výlučně alternativně. Vyloučeno však není osvojení neteře (synovce) tetou (strýcem) nebo osvojení sestřenice (bratrance), jelikož tyto osoby nepocházejí jedna od druhé a ani nejsou v sourozeneckém poměru. Pokud by k osvojení přes překážku příbuzenství došlo, soud by musel vydat (deklaratorní) rozhodnutí o zdánlivosti takového osvojení.⁶³

Výjimkou z tohoto pravidla je osvojení v případě náhradního (surogátního) mateřství. České právo (kogentně) stanovuje, že matkou je žena, která dítě porodila (§ 775 o. z.). Při náhradním mateřství náhradní matka donosí a porodí dítě vzniklé zpravidla z cizího genetického materiálu s tím, že jej po porodu předá budoucímu rodičovskému páru, s nímž se na takovém uspořádání dohodla.⁶⁴ Na základě ust. § 775 o. z. je právně nevýznamná biologická příbuznost náhradní matky a dítěte – právo ji za matku označuje. Otcovství lze určit na základě zákonných domněnek (§ 776 až 783 o. z.); matka z tzv. „objednatelského“ páru (ať už biologická nebo sociální, v případě, že bylo oplodněno vajíčko jiné ženy) musí dítě osvojit. Zákon stanovuje, že obecná překážka osvojení, příbuzenství v přímé linii a mezi sourozenci, v případě náhradního mateřství osvojení neplatí (§ 804 o. z.).

2.1.4. Souhlasy s osvojením

Pro to, aby mohlo být kladně rozhodnuto o návrhu na osvojení je třeba souhlasu dítěte, jeho rodičů a osvojitelů (§ 805 až 822 o. z.). Každá z uvedených

---

⁶³ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 92.

⁶⁴ Pro účely této práce nepovažujeme delší výklad o surogátním mateřství za potřebný, nelze však opomenout fakt, že jeho úprava – nebo spíše opomenutí jeho úpravy – je z našeho pohledu jednou z významných vad českého práva.

osob má výsostné právo souhlas udělit, odmítnout jeho udělení nebo jej následně odvolat.⁶⁵ Výjimky, kdy může dojít k osvojení bez souhlasu kterékoli osoby, jsou taxativně uvedeny v zákoně a mělo by k takové situaci docházet jen výjimečně. Souhlas musí být vždy informovaný, tzn. musí mu předcházet řádné poučení ze strany soudu o smyslu a účelu osvojení jako takového, jeho následcích a o možnosti souhlas odvolat.

Souhlas dítěte s osvojením

Osvojované dítě musí s osvojením vždy vyslovit souhlas (§ 805 o. z.), což vyplývá mj. z mezinárodních úmluv o lidských právech postavených na roven ústavnímu pořádku (čl. 9 odst. 2 písm. f) Evropská úmluva o osvojení dětí; čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy). Jelikož je změna poměrů osvojence obzvlášť významná, měly by být případy osvojení bez jeho souhlasu (resp. vyjádření) výjimečné.

Osobní souhlas dítěte s osvojením je vyžadován v případě dítěte staršího 12 let, výjimkou jsou jen dva případy: a) vyžadování souhlasu by bylo nepochybně v zásadním rozporu s jeho zájmy, nebo b) dítě není schopno posoudit důsledky svého souhlasu (§ 806 odst. 1 o. z.). Zákonodárce přesněji nevymezil, o jaké případy by se mělo jednat, může to však být kupř. nepříznivý zdravotní stav dítěte, stav jeho mentálního vývoje nebo momentální emocionální stav dítěte.⁶⁶ Soud je povinen dítě řádně poučit o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením (§ 806 odst. 2 o. z.), forma poučení by měla odpovídat rozumové vyspělosti osvojence, soud s ohledem na rozdílnost každého dítěte musí formu poučení volit velmi individuálně. Dítě má právo odvolat souhlas s osvojením až do rozhodnutí o osvojení (§ 808 o. z.), následkem toho je zamítnutí návrhu na osvojení.⁶⁷ Odvolání souhlasu je možné jen stejnou formou jako jeho udělení, tzn. osobním prohlášením dítěte před soudem.⁶⁸

---

⁶⁵ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 92-97.

⁶⁶ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 355.

⁶⁷ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1114.

⁶⁸ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 358.

Za dítě mladší 12 let dává jeho jménem souhlas s osvojením opatrovník, tím soud zpravidla jmenuje orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „orgán SPOD“). Jedná se o opatrovnictví hmotněprávní povahy, opatrovník je jmenován ad hoc pouze za tímto účelem. Opatrovník je povinen zjistit všechny rozhodné skutečnosti, které povedou k závěru, že osvojení je v souladu se zájmy dítěte (§ 807 odst. 1 o. z.). Souhlas opatrovníka může být stejně jako souhlas dítěte odvolán až do konečného rozhodnutí soudu o osvojení, opatrovnictví proto vždy nutně trvá až do konečného rozhodnutí o osvojení.⁶⁹

Soud je však i nadále povinen (pokud je to objektivně možné) dítě vyslechnout, jedná se o participativní právo dítěte (mj. dle ust. čl. 12 Úmluvy). Vyjádření dítěte vezme soud při svém rozhodování v potaz, a to do té míry, která odpovídá duševnímu stavu a vývoji dítěte.⁷⁰ Soud pohovorem s dítětem zjistí, jak ono samo vnímá poměry v rodině, přičemž sdělení dítěte bývá zpravidla otevřenější a upřímnější než od dospělých účastníků. Negativní vyjádření dítěte k osvojení však není překážkou osvojení – soud k němu přihlíží, ale dbát ho vždy nemusí.

Souhlas rodičů s osvojením

V důsledku biologického svazku mezi dítětem a rodičem, tzn. z podstaty samotného rodičovství, má každý rodič právo dát souhlas k osvojení svého dítěte (§ 856 o. z.). Jedná se o zvláštní právo odlišné od rodičovské odpovědnosti, proto s ní není nijak spojeno (zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti proto samo o sobě nezabavuje rodiče práva udělit souhlas s osvojením). Teorie řadí toto právo

---

⁶⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 188.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. s. 657.

⁷⁰ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 93.

mezi statusová práva sui generis.⁷¹ Souhlas obou rodičů je nezbytnou podmínkou osvojení (§ 809 o. z.).

Souhlas s osvojením rodič dává ve formě osobního prohlášení výlučně vůči soudu, který zajistí zápis do protokolu. Soud má povinnost rodiče předem řádně poučit o podstatě a důsledcích prohlášení a o podstatě osvojení (§ 810 o. z.). Výkon tohoto práva v zastoupení není přípustný, jedná se o výlučně osobní právo; písemné prohlášení je též vyloučeno.⁷²

Souhlas je vyžadován také od rodiče, který dosud nenabyl plné svéprávnosti. Ani v případě takového rodiče není možný výkon tohoto práva v zastoupení, způsobilost takového rodiče k prohlášení posoudí v daném případě soud (§ 811 odst. 1 a 2 o. z.). Rodič, který dosud nedosáhl věku 16 let, není způsobilý takový souhlas vyslovit (§ 811 odst. 1 o. z.), proto vůbec není možné, aby došlo k osvojení dítěte, jehož kterýkoli z rodičů je mladší 16 let.⁷³ K této otázce odborná veřejnost nepřijala jednoznačný postoj, jelikož právě u rodičů nízkého věku je předpoklad, že nebudou schopni a ani nebudou mít zájem o dítě pečovat. Stanovení striktní hranice, která je odvozena jen od pravděpodobného věku matky s ohledem na věkovou hranici pro legální pohlavní styk, je proto vnímána Novou jako nevhodná, na stranu druhou ji kupř. Smolíková považuje za správně určenou, jelikož lze bez dalšího předpokládat, že rodič mladší 16 let není schopen dohlédnout důsledky osvojení.⁷⁴

Rodič, jehož svéprávnost byla omezena, může ve věci souhlasu jednat jen v rozsahu, v němž jeho svéprávnost omezena nebyla (§ 812 o. z.). V případě, že

---

⁷¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 386.

⁷² MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1124.

⁷³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 478.

⁷⁴ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 363-364.

MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1129.

došlo k omezení svéprávnosti, i pokud jde o způsobilost udělit souhlas s osvojením, soud znova nezjišťuje, zda je souhlas rodiče potřeba (§ 821 odst. 1 o. z.), souhlas neuděluje ani opatrovník rodiče s omezenou svéprávností. Soud se v takovém případě spokojí se souhlasem jen druhého z rodičů, a není-li takového, jmenuje zvláštního opatrovníka, ledaže již byl dříve dítěti jmenován poručník.

Rodič smí udělit souhlas s osvojením po narození dítěte. Zákonodárce logicky zvolil rozdílné podmínky pro otce a matku; otec smí udělit souhlas ihned po narození dítěte, matka smí souhlas udělit nejdříve šest týdnů po narození dítěte, k předčasně danému souhlasu se nepřihlíží (§ 813 o. z.). Toto rozlišení vyplývá z potřeby ochrany matky po porodu a respektuje též mj. ust. čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí.⁷⁵

Rodič může dát souhlas jednak blanketový, který není nijak omezen, pokud jde o osobu osvojitele, jednak s určením pro určitou osobu osvojitele, tzv. adresný souhlas (§ 814 o. z.).⁷⁶ Blanketový souhlas je též označován jako anonymní a jeho udělení má za následek, že dítě je tzv. právně volné (srov. dříve v textu). V návaznosti na to je možné zahájit řízení o zprostředkování osvojení. Důležitým procesním důsledkem je, že biologický rodič nebude účastníkem následného řízení o návrhu na osvojení před soudem, soud však stejně tohoto rodiče v řízení vyslechne (§ 437 odst. 1 z. ř. s.).

Rozlišení těchto dvou typů přivolení k osvojení je důležité kvůli rozdílnému režimu jednak pro účastenství v řízení o osvojení (srov. dále v textu), jednak pro možnost utajení osvojení, a jednak konečně také pro dobu (trvání) účinnosti souhlasu.

Adresný souhlas vylučuje možnost úplného utajení osvojení ze své podstaty, jelikož biologický rodič musí osvojitele osobně znát. Blanketový souhlas utajení umožňuje (srov. dále v textu).

---

⁷⁵ Šestinedělí je tradičně vnímáno jako doba, po níž požívá rodička zvýšené ochrany, doba potřebná ke stabilizaci fyzických, hormonálních a psychických změn, které porod u ženy vyvolal; teprve během této doby si matka k dítěti mnohdy vytváří vztah, učí se přijmout novou roli matky (MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1138.).

⁷⁶ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1142.

Obecná úprava stanovuje, že účinnosti pozbývá souhlas nejpozději po šesti letech od jeho udělení (§ 816 o. z.). Adresný souhlas navíc pozbyde účinnosti v případě, že dojde k zpětvzetí návrhu osvojitelem nebo k zamítnutí návrhu (§ 817 o.z.).⁷⁷ Dřívější úprava v z. o rod. časové omezení účinnosti souhlasu neznala, nyní zákonodárce vycházel z přesvědčení, že šest let je dostatečná doba pro uskutečnění osvojení, nepovede-li se to, musí stát najít jiné vhodné řešení. Po takové době totiž není vyloučena ani výrazná změna poměrů v původní rodině.⁷⁸

Rodič má právo již udělený souhlas do tří měsíců odvolat (§ 817 odst. 1 o. z.). Toto ustanovení dává prostor pro zvážení důsledků osvojení pro biologického rodiče, poskytuje se tak dostatečná ochrana právům rodiče na straně jedné a není nepřiměřeně zasaženo do práv dítěte na straně druhé.⁷⁹ Po uplynutí této lhůty může dojít k odvolání souhlasu jen v taxativně stanovených případech: a) jestliže dítě ještě nebylo předáno do péče osvojitele před osvojením, nebo b) rozhodl-li soud o vydání dítěte do péče biologických rodičů, protože to je v souladu se zájmy dítěte (§ 817 odst. 2 o. z.).

S ohledem na skutečnost, že ne vždy lze získat souhlas rodiče, nebo by jeho vyžadování bylo v rozporu se zájmy dítěte, jsou taxativně vyjmenovány případy, kdy souhlas rodiče s osvojením není třeba (§ 818 odst. 1 a § 819 o. z.). Jde o situace, kdy by „neosvojení“ pro dítě znamenalo újmu a bylo by v rozporu s jeho zájmy, pokud by k osvojení nedošlo.⁸⁰ O tom, zda je souhlasu třeba, rozhoduje soud zpravidla ve zvláštním řízení (§ 821 odst. 1 o. z.), to znamená s řádným dokazováním, nejedná se jen o prosté posouzení v rámci řízení jako tzv. prejudiciální otázky.

---

⁷⁷ Soud v důsledku zpětvzetí rozhodne o zastavení řízení usnesením, které je nemeritorním rozhodnutím.

⁷⁸ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1147.

⁷⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 388.

⁸⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 388.

K osvojení bez souhlasu rodiče může především dojít z důvodu tzv. objektivní nepotřebnosti souhlasu rodiče.⁸¹ Jedná se o případy, pokud rodič: a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas s osvojením, b) není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, nebo c) se zdržuje na neznámém místě a soudu se v součinnosti s dalšími orgány nepodařilo toto místo zjistit (§ 818 odst. 1 o. z.). V takovém případě soud sám nerozhoduje, jelikož o uvedeném již bylo rozhodnuto dříve, a soud proto může vycházet z tohoto rozhodnutí. Pokud jsou tyto skutečnosti dány u obou rodičů, soud vyžaduje souhlas poručníka dítěte, není-li ho, tak opatrovníka, kterého za tímto účelem jmenuje (§ 818 odst. 2 o. z.).

Druhou skupinou případů, kdy není třeba souhlasu rodiče, resp. kdy se souhlas rodiče k osvojení nevyžaduje, je určení tzv. subjektivního důvodu nepotřebnosti souhlasu rodiče s osvojením, kdy soud rozhodne, že není třeba souhlasu rodiče, který o dítě zjevně nemá zájem (§ 819 odst. 1 o. z.). O takovou situaci se jedná, pokud rodič neprojevuje soustavně o dítě opravdový zájem, a tím porušuje své povinnosti rodiče. Platná právní úprava sama nijak nevymezuje „neprojevení zájmu“ a ponechává posouzení na úvaze soudu.⁸² Neprojevení opravdového zájmu musí být současně jednak trvalé, jednak zaviněné. Za takové nelze považovat ojedinělé opomenutí rodičovské péče, musí jít o situace, kdy náprava již není možná. Jde tedy o případy, kdy už dítě mnohdy svého rodiče nepostrádá, rodič se mu zcela zcizil a není reálné, že by byl vztah mezi nimi mohl být ještě napraven. Ze zákona též vyplývá, že žádný zájem je postaven na roveň neprojevení opravdového zájmu, zákon již nadále toto nerozlišuje.⁸³

Zákon má za to, že zjevným nezájmem jsou tři měsíce, během kterých rodič o své dítě neprojeví žádný opravdový zájem (§ 820 odst. 1 o. z.). V této otázce lze

---

⁸¹ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 371.

⁸² Předchozí právní úprava demonstrativně uváděla, že rodiče zájem neprojevují zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili řádně vyživovací povinnost, neprojevovali snahu o upravení rodinných a sociálních poměrů tak, aby se mohli ujmout péče o dítě osobně (§ 68 odst. 1 z. o rod.); judikatura tyto okolnosti upřesnila, resp. rozšířila o nezájem o zdraví dítěte, jeho citový vývoj, školní výsledky, zájmy a problémy

⁸³ Na rozdíl od z. o rod.

spatřovat tendence vedoucí ke zkrácení doby, která je již považována za trvalý nezájem (srov. dříve v textu historický výklad). Opravdovým zájmem se nerozumí jen sporadické, bezobsažné kontakty s dítětem.⁸⁴

Jedná-li se o nezájem, v němž lze spatřovat hrubé porušování rodičovských povinností, soud rozhodne, že k osvojení není třeba souhlasu rodiče.⁸⁵ Pokud se však o hrubé porušení povinnosti rodiče nejedná, pak je třeba, aby byl rodič nejdříve o možných důsledcích svého chování poučen orgánem SPOD. Stejný orgán je povinen rodiči pomáhat, vést ho k nápravě jeho chování a snažit se, aby rodič svůj přístup k dítěti napravil. A teprve pokud rodič své chování vůči dítěti ani do tří měsíců nezmění, může soud rozhodnout, že k osvojení dítěte není souhlas rodiče nezbytný (§ 820 odst. 1 o. z.).

O osvojení bez souhlasu rodiče nelze rozhodnout, ani pokud by s ním namísto rodiče vyslovil souhlas poručník nebo opatrovník, je-li tu někdo z blízkých příbuzných dítěte, který je o ně ochoten a schopen pečovat a učiní v tom smyslu návrh soudu (§ 822 odst. 1 o. z.).⁸⁶ To je odrazem principu ochrany (i širší) biologické rodiny.⁸⁷ Soud o svěřením do péče této osoby rozhodne, pokud je to v souladu se zájmy dítěte a je-li zjevné, že je tato osoba schopna o dítě dobře pečovat (§ 822 odst. 2 a § 831 o. z.). Stejně tak je překážkou osvojení probíhající řízení o určení otcovství: o osvojení soud nerozhodne, dokud nebude rozhodnuto o návrhu na určení otcovství (§ 830 odst. 1 o. z.), aby nedošlo ke zkrácení práv otce, jehož otcovství by rozhodnutím soudu mohlo být určeno.

---

⁸⁴ Obecně je známo, že rodiče své dítě kontaktují právě tak často, aby projevili zájem alespoň jednou za tři měsíce, ovšem tyto kontakty bývají mnohdy bezobsažné. Soud se v takovém případě musí vypořádat s tím, zda je takový obsahově prázdný kontakt jen úmyslnou překážkou osvojení a může být o osvojení rozhodnuto i bez souhlasu rodiče osvojovaného dítěte, nebo zda by bylo osvojení bez souhlasu rodiče nepřiměřeným zásahem do práv rodiče. Pokud by soud rozhodl o osvojení bez souhlasu rodiče dítěte, aniž by byly splněny předpoklady pro takové rozhodnutí, bylo by rozhodnutí o osvojení v rozporu se zákonem.

⁸⁵ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1171.

⁸⁶ V podrobnostech také srov. SVOBODA, Karel. Postavení příbuzných osvojence v novém řízení o osvojení. *Právní rozhledy*. 2014, **2014**(7), 251-257. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>.

⁸⁷ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 96.

Souhlas jiných osob namísto rodiče

Pro případ, že zde není rodiče, který by souhlas mohl udělit, nebo soud ve zvláštním řízení dle ustanovení § 821 odst. 1 o. z. rozhodl, že souhlas k osvojení není potřeba, vyžaduje se, aby namísto toho dal souhlas poručník dítěte nebo opatrovník, kterého soud pro tento účel dítěti jmenuje. Opatrovník má před tím, než dá souhlas s osvojením, povinnost zjistit všechny rozhodné skutečnosti, mj. musí zjistit, zda nemají zájem pečovat o dítě jeho další příbuzní, dále by měl vyslechnout také toho, kdo o dítě v té době fakticky pečuje.⁸⁸

Souhlas manžela osvojitele

Při individuálním osvojení dítěte jen jedním z dvojice manželů (pokud nejde o nepravé osvojení) se vyžaduje souhlas také druhého manžela, ačkoli v důsledku rozhodnutí o osvojení mu k osvojení žádný statusový vztah nevzniká (§ 805 o. z.). Souhlas musí být udělen (analogicky) stejnou formou jako jiné souhlasy, tzn. osobním a bezpodmínečným prohlášením vůči soudu (§ 810 odst. 1 o. z.).⁸⁹ Důvodem tohoto požadavku je, že osvojení má vliv jednak na faktické uspořádání rodiny, jednak má následky v majetkové a dědické sféře. Postavení druhého z manželů se tak ve svém důsledku nezanedbatelným způsobem mění.

2.1.5 Zájmy dětí osvojitele

Je-li osvojitel rodičem, je pro osvojení osvojenice nezbytné, aby se soud zabýval otázkou zájmů dítěte osvojenice, a to jak biologického, tak dříve osvojeného, přičemž překážkou by bylo, kdyby osvojení bylo v zásadním rozporu se zájmy dítěte (§ 801 o. z.). Tím se však nemyslí jen majetkové zájmy (ty by neměly být rozhodující), ale komplexní posouzení vlivu osvojení na děti. Rozhodující je schopnost osvojitelů (rodičů) jim zajistit řádnou péči a výchovu, a to s ohledem na individualitu dětí, které již v rodině osvojitele žijí, na osvojenice, ale též na vlastnosti

---

⁸⁸ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 382.

⁸⁹ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1103.

osvojitele. Soud by se měl zabývat také psychickou připraveností osvojitelů i jejich dětí na integraci nového člena rodiny.⁹⁰

Soudní praxe k této věci příliš nepřináší, výjimkou je rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka Pardubice ze dne 19.10.2016, sp. zn. 18 Co 235/2016, ve věci osvojení zletilého, které uvádí, že soud přihlíží k důležitým zájmům dětí osvojence i osvojitele. Především je dle soudu klíčové, aby vlivem osvojení nedošlo k rozvratu stávajících rodinných vztahů osvojitele, a to ať už jde o osvojení zletilého či nezletilého dítěte.

2.1.6 Péče o osvojované dítě

Péči před osvojením je možné rozdělit na dva druhy, a to na fakultativní osobní péči a obligatorní předadopční péči.

V případě, že budoucí osvojitel souhlasí a je to v zájmu dítěte, rozhodne soud poté, co rodiče dají souhlas s osvojením dítěte, nebo co soud zjistí, že souhlasu není třeba, o předání dítěte do osobní péče budoucího osvojitele (§ 824 o. z.). Tato péče bývá některými teoretiky označována jako tzv. *fakultativní okamžitá osobní péče* (§ 823 odst. 1 o. z.).⁹¹ Tímto rozhodnutím soudu o předání dítěte nedochází k žádné statusové změně a ani se nejedná o nezbytnou předadopční péči.⁹²

Dítě může být do okamžité péče budoucího osvojitele předáno především za podmínky, že to dovoluje jeho zdravotní stav. Je možné, aby bylo dítě do okamžité péče předáno i dříve, než rodič udělí (nebo než může udělit) osobním prohlášením vůči soudu souhlas s osvojením, za předpokladu, že s předáním do takové péče rodič souhlasí (§ 823 odst. 1 o. z.). Souhlas s předáním dítěte do péče jiné osoby může rodič udělit kdykoli. Je proto možné, aby bylo dítě předáno do péče budoucího osvojitele ihned po narození nebo během šestinedělní, ačkoli v té době ještě nemůže matka udělit souhlas s osvojením (srov. dříve v textu). Stejně tak není vyloučeno,

---

⁹⁰ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1076.

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo.* 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 191.

⁹² DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 97.

aby bylo do péče předáno dítě, jehož rodiče dosud nejsou starší 16 let, a proto nemohou udělit souhlas s osvojením (srov. dříve v textu).⁹³

Během této doby má budoucí osvojitel jen povinnost a současně právo o dítě pečovat a chránit je (§ 823 odst. 2). Současně mají v této době biologičtí rodiče právo odvolat souhlas s osvojením (byl-li již udělen).⁹⁴

Smyslem této péče je poskytnout dítěti (především novorozenci) bezprostřední osobní péči ve vhodném prostředí tak, aby dítě nemuselo být umístěno do pěstounské nebo kolektivní (ústavní) péče. Pochopitelně předání dítěte osobě, která má zájem o jeho osvojení, má také pozitivní vliv na budování vztahu mezi osvojitelem a osvojencem.⁹⁵

Podmínkou kladného rozhodnutí soudu o osvojení je péče osvojitele před osvojením, tzv. *obligatorní předadopční péče*, která trvá v období od uplynutí tříměsíční lhůty, po níž může rodič odvolat svůj souhlas s osvojením, do rozhodnutí soudu o osvojení.⁹⁶ Po tuto dobu je pozastaven výkon práv a povinností z rodičovské odpovědnosti rodičů a soud na toto období jmenuje poručníkem osvojence orgán SPOD (§ 825 o. z.).

Před předáním dítěte do péče budoucího osvojitele je soud povinen provést šetření a zjistit vzájemnou vhodnost osvojence a osvojitele s ohledem zejména na: a) osobnost osvojitele, jeho zdravotní stav, sociální stav a schopnosti o dítě pečovat, b) osobnost a zdravotní stav dítěte a jeho statusová práva, c) etnické, kulturní

---

⁹³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 478.

⁹⁴ Je známo, že budoucí osvojitelé tuto možnost ve skutečnosti příliš nevyužívají. Důvodem jsou údajně obavy, že by jim dítě bylo následně zase odňato. Jsme přesvědčeni, že osvojitelům mnohdy nijak zvlášť nejde o to, aby dítěti zajistili okamžitou potřebnou péči. V důsledku to pro dítě znamená, že je předáno dočasným pěstounům nebo je jeho péče zajištěna jinak. Přitom zákon umožňuje, aby bylo dítě tohoto přechodného období ušetřeno.

⁹⁵ Naopak: pokud dítě v péči budoucích osvojitelů není, protože ti o to z důvodů, které jsme naznačili výše, neprojeví zájem, prožije dítě zbytečně řadu změn prostředí a osob, které o něj pečují. Bez dalšího můžeme konstatovat, že takový postup není pro dítě tím nejlepším, vystavuje ho zbytečnému stresu v životním období, kdy je pro něj stálost a jistota nejdůležitější.

⁹⁶ FEBEROVÁ, Radka, POLIŠENSKÁ, Petra a STUHLÍK, Zdeněk. *Rodinné právo – právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Musíš znát. ISBN 978-80-7598-442-5. s. 110.

a náboženské prostředí osvojení a osvojitele a d) dobu, po níž bylo dítě v péči osvojitele (§ 827 odst. 1 o. z.). V případě, že budoucí osvojitel měl dítě již dříve ve fakultativní osobní péči, není další rozhodnutí soudu třeba a další péče o dítě se považuje za péči před osvojením (§ 828 o. z.).

Během péče před osvojením má budoucí osvojitel práva a povinnosti osoby, které bylo dítě svěřeno do péče podle ust. § 953 a násl. o. z.; osvojitel nese náklady této péče (§ 829 odst. 1 o. z.), vyživovací povinnost jiných osob je po dobu předadopční péče pozastavena (§ 829 odst. 3 o. z.).⁹⁷

Účelem péče před osvojením je, aby došlo k vytvoření takového vztahu mezi dítětem a budoucím osvojitelem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo alespoň by zde měly být základy takového vztahu (§ 795 o. z.).⁹⁸ Existence takového vztahu je jedním z důležitých předpokladů osvojení.

Minimální doba trvání předadopční péče je stanovena na šest měsíců, nejdelší určena není (§ 829 odst. 2 o. z.). Předadopční péče by měla trvat právě tak dlouho, aby bylo možné zjistit, že budoucí osvojitel je tím nejvhodnějším rodičem dítěte, že je schopen se o dítě náležitě postarat, a v důsledku toho, aby došlo k minimalizaci počtu případů, u nichž by se objevily pochybnosti o kvalitě vztahu mezi osvojením a osvojitelem.⁹⁹ Z toho vyplývá, že doba může být též výrazně delší, jelikož je třeba, aby bylo osvědčeno, že je osvojení v daném případě skutečně vhodné a je v zájmu dotyčného dítěte.

---

⁹⁷ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 99.

⁹⁸ Vztah rodiče a dítěte je založen na vzájemné lásce a důvěře, respektu a porozumění, uznávání osobních rysů a stanovení reálných požadavků a očekávání (HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. s. 614-616.).

⁹⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 478.

3. Zprostředkování osvojení a řízení o osvojení

3.1. Zprostředkování osvojení

Podle z. o SPOD zajišťují orgány SPOD zprostředkování osvojení. Zprostředkování osvojení spočívá: a) ve vyhledávání dětí, jimž je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí, b) ve vyhledávání osob vhodných stát se osvojiteli (nebo pěstouny), c) v odborné přípravě těchto osob a d) ve výběru vzájemně vhodného osvojení a osvojitele (§ 19a odst. 1 z. o SPOD). Výběr vzájemně vhodného osvojení a osvojení nesmí v České republice provádět jiné orgány než orgány SPOD (§ 19a odst. 2 z. o SPOD), ostatní činnosti (tj. dle písm. a) až c)) mohou provádět také jiné subjekty pověřené krajským úřadem k této činnosti.¹⁰⁰

Zprostředkování osvojení je ze své podstaty vyloučeno v případě osvojení, kdy rodiče udělují adresný souhlas s osvojením, jedná-li se o nepravé osvojení nebo pokud se má budoucím osvojitelem stát příbuzný, u kterého není osvojení vyloučeno (§ 20 odst. 2 z. o SPOD).

Zprostředkování osvojení orgány SPOD probíhá jen na návrh (žádost), který podává zájemce o osvojení (budoucí osvojitel) u příslušného správního orgánu (§ 20 odst. 1 z. o SPOD). Žádosti o zprostředkování (o zařazení do seznamu žadatelů) přijímají obecní úřady obcí s rozšířenou působností (§ 21 odst. 1 z. o SPOD), zakládají spis a opatřují podklady pro rozhodnutí ve správním řízení, kopii spisu dále postupují krajskému úřadu.

Obce s rozšířenou působností dále vyhledávají děti, které mohou být osvojeny (§ 21 odst. 1 z. o SPOD), a vedou spisovou dokumentaci týkající se těchto dětí.

Evidenci dětí a evidenci žadatelů vedou krajské úřady (§ 22 odst. 1 z. o SPOD), ty také provádějí výběr vzájemně vhodných dětí a žadatelů (§ 24 odst. 1 z. o SPOD).

Orgány SPOD provádí šetření, jehož cílem je zjistit, zda je osvojitel připraven na přijetí dítěte, zjistit názor dětí žadatele na osvojení a jejich schopnost osvojení přijmout. Dále ověřují, zda osvojitel splňuje podmínku bezúhonnosti a zdraví,

---

¹⁰⁰ HOVORKA, Daniel, KŘÍSTEK, Adam, MACELA, Miroslav, TRUBAČOVÁ, Klára a ZÁRASOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. ISBN 978-80-7478-727-0. s. 260.

zjišťují, jakou má osvojitel motivaci k osvojení, v jakém žije sociálním prostředí apod. Toto šetření provádí krajské úřady (§ 27 odst. 1 a 2 z. o SPOD).

Mezinárodní osvojení zprostředkovává Úřad v rámci mezinárodní justiční spolupráce v občanskoprávní oblasti.

3.1.1 Zisky za zprostředkování

Z činnosti související s osvojením nikdo nesmí získat nepatřičný zisk (§ 798 o. z.). Nepatřičným ziskem se rozumí takový, který nabývá osoba, která se podílí na zprostředkování osvojení, aniž by k tomu byla oprávněna, tj. v rozporu s požadavky zákona o SPOD.¹⁰¹ Přípustná je jen úhrada rozumných nákladů na profesionální přípravu budoucích osvojitelů.¹⁰² Cit. ustanovení má zabránit možnému obchodování s dětmi.

3.2. Řízení o osvojení

Řízení ve věcech osvojení je upraveno zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „z. ř. s.“), v ust. § 427 až 451 z. ř. s.¹⁰³ Pododdíl 1 cit. zákona se věnuje osvojení nezletilého (§ 427 až 444 z. ř. s.), pododdíl 2 osvojení zletilého (§ 445 až 451 z. ř. s.). Z povahy věci se jedná o tzv. nesporné řízení vedené před civilním soudem. Soud je – jak známo – v tomto případě vázán vyšetřovací zásadou, je tedy povinen sám opatřovat důkazy, aby zajistil dostatek podkladů pro rozhodnutí. Nadále budeme rozebírat procesní aspekty osvojení nezletilého dítěte, ale jen v nezbytné míře tak, aby doplňovaly hmotněprávní výklad.

Soud ve věcech osvojení zejména: a) přijímá prohlášení o udělení souhlasu k osvojení, b) rozhoduje o předání do péče před osvojením, c) rozhoduje

---

¹⁰¹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 91.

¹⁰² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 180.

¹⁰³ Je upraveno v hlavě V. nadepsané „Řízení ve věcech rodinně-právních“, díle 1 „Průběh řízení“, v oddíle 4 „Řízení ve věcech osvojení“.

o nezbytnosti souhlasu rodičů k osvojení, d) rozhoduje o návrhu rodičů, kteří dali souhlas s osvojením, na vydání dítěte, e) rozhoduje o osvojení, f) rozhoduje o utajení osvojení a g) rozhoduje o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení (§ 427 z. ř. s.). Výčet v cit. ust. není taxativní a nevyjmenovává ani jednotlivá samostatná řízení. Soud zpravidla rozhoduje v těchto dílčích věcech v řízení o osvojení usnesením.¹⁰⁴ Výjimkou je řízení a následné rozhodnutí o tom, zda je k osvojení třeba souhlasu rodičů dítěte, o tom soud rozhoduje v samostatném řízení (srov. dříve v textu) rozsudkem (§ 435 z. ř. s.).

Vedle vyjmenovaných záležitostí soud rozhoduje také o jmenování opatrovníka a poručníka.

K projednání věci samé soud obligatorně nařizuje jednání (§ 19 z. ř. s.), o dílčích otázkách může rozhodovat mimo jednání (v procesní hantýrce tzv. „od stolu“).

3.2.1. Zahájení řízení, příslušnost, účastníci a průběh řízení

Řízení o osvojení patří do skupiny nesporných řízení, jež mohou být zahájena jen na návrh (§ 429 odst. 1 z. ř. s.); bez návrhu je možné zahájit související řízení o odtajnění osvojení a o nařízení dohledu nad osvojitelem a osvojencem (§ 429 odst. 2 a 3 z. ř. s.).

Soudem příslušným k rozhodování ve věcech osvojení je obecný soud osvojence (§ 19 odst. 1 z. ř. s.): věcně příslušný je okresní soud (§ 3 odst. 1 z. ř. s.), místní příslušnost se určuje podle bydliště osvojence v době zahájení řízení (§ 4 odst. 1 a 2 z. ř. s.). Stejný soud rozhoduje také v souvisejících řízeních.

Účastníky řízení jsou osvojenec, jeho zákonný zástupce a s výjimkou řízení o tom, zda je třeba k osvojení také souhlasu rodičů, též osvojitel (§ 431 odst. 1 z. ř. s.). Nezletilý rodič dítěte starší 16 let má v řízení plnou procesní způsobilost (§ 431 odst. 2 z. ř. s.). Účastníkem řízení je v některých případech také manžel osvojitele, a to vyžaduje-li se jeho souhlas s osvojením, pokud je osvojitelem jen jeden z manželů a současně se nejedná o nepravé osvojení (§ 431 odst. 3 z. ř. s.).

---

¹⁰⁴ HROMADA, Miroslav, LEVÝ, Jiří, SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7. s. 810-814.

Účastníkem řízení o osvojení není rodič osvojence, jestliže: a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a současně práva dát souhlas s osvojením, b) byla omezena jeho svéprávnost ve věci udělení souhlasu k osvojení, nebo c) udělil souhlas k osvojení ještě před tím, než byl podán návrh na osvojení (§ 432 odst. 1 z. ř. s.). Pokud rodič účastníkem řízení byl a soud následně rozhodl ve zvláštním řízení, že jeho souhlasu není třeba, přestává být účastníkem ke dni nabytí právní moci tohoto rozhodnutí (§ 432 odst. 2 z. ř. s.). Jestliže se však naopak změní okolnosti, kupř. pokud odpadne překážka výše uvedená, je soud povinen s rodičem opět jednat jako s účastníkem (§ 433 odst. 1 z. ř. s.).

Právní zájmy osvojence, který není plně svéprávný, v řízení hájí opatrovník, kterým zpravidla soud jmenuje orgán SPOD, a to usnesením (§ 434 odst. 1 z. ř. s.).¹⁰⁵

Rodič může vůči soudu osobním prohlášením, a to ústně do protokolu, udělit souhlas s osvojením dítěte. Před tím je soud povinen rodiče poučit o podstatě a důsledcích osvojení a o možnosti souhlas odvolat. Soud sepíše o prohlášení protokol a rodič jej musí podepsat (§ 436 odst. 1 z. ř. s.). Toto prohlášení může rodič učinit u kteréhokoli okresního soudu, ten následně protokol postoupí příslušnému soudu, který vede řízení o osvojení, a pokud takové řízení ještě neprobíhá, založí se protokol do spisu (§ 436 odst. 2 z. ř. s.). O udělení souhlasu soud informuje orgán SPOD.

Obdobně se postupuje v případě odvolání souhlasu s osvojením; prohlášení o odvolání souhlasu musí splňovat stejné náležitosti jako prohlášení o souhlasu, jinak by nebylo účinné. Soud je povinen sepsat protokol i o opožděném odvolání souhlasu, dodržení hmotněprávní tříměsíční lhůty pro odvolání souhlasu posoudí v dalším řízení jako předběžnou otázku příslušný soud.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ Teorie ani právní praxe nemá vyjasněno, jaké úkony má činit hmotněprávní opatrovník jmenovaný podle ust. § 807 odst. 1 o. z. a jaké postavení má opatrovník procesní jmenovaný dle zde cit. ust. Není vyloučeno a je to dokonce běžné, že jediným opatrovníkem je orgán SPOD. Nedostatečné vymezení postavení opatrovníků ale může v praxi činit problémy. Tvůrce procesní úpravy v tomto zjevně opomenul přizpůsobit procesní předpis hmotnému právu.

¹⁰⁶ HROMADA, Miroslav, LEVÝ, Jiří, SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7. s. 847-850.

V řízení jsou stanovena zvláštní pravidla dokazování, kdy zákon vyžaduje, aby byl rodič v rámci řízení alespoň jednou vyslechnut, i pokud není účastníkem řízení, ledaže není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání, zdržuje se na neznámém místě, byl zbaven rodičovské odpovědnosti i práva dát souhlas s osvojením nebo byla omezena jeho svéprávnost v rozsahu udělení souhlasu (§ 437 odst. 1 z. ř. s.).

Obligatorní je také výslech manžela osvojitele (§ 437 odst. 2 z. ř. s.); v souladu s ustanoveními o. z. soud vyslechne také osvojence a osvojitele (§ 806 a násl. o. z.; srov. dříve v textu).

Probíhající řízení soud přeruší ve dvou zvláštních případech, a to podle ust. § 830 a 831 o. z.: jednak, pokud byl podán návrh na určení otcovství k osvojenci, a to v zájmu ochrany práv otce (§ 441 odst. 1 z. ř. s.), jednak pokud blízký příbuzný v řízení o osvojení, kde není třeba souhlasu rodičů s osvojením, prohlásí, že je ochoten o dítě pečovat (§ 442 odst. 1 z. ř. s.).¹⁰⁷ Probíhající řízení o svěřeni dítěte do péče takové osoby je trvajícím překážkou v řízení o osvojení. Poté, co konečné rozhodnutí v této věci nabyde právní moci, soud, který vede řízení o osvojení, buďto řízení o osvojení zastaví, nebo v něm pokračuje.

3.2.2. Rozhodnutí, jímž je vyhověno návrhu na osvojení

Pokud jsou splněny veškeré požadavky zákona a soud dospěje k závěru, že osvojení je v zájmu osvojence, rozhodne rozsudkem, který je právním důvodem statusové změny, a to výlučně s účinky *ex nunc*.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Problematická se jeví absence definice blízkých příbuzných ve smyslu nadepsaného ustanovení, kdy soud posuzuje jakožto předběžnou otázku, zda je osoba oprávněna takové prohlášení učinit. Nepochybně lze za blízké příbuzné považovat předky osvojence, pokrevní sourozence, strýce a tety, příp. též bratrance a sourozence. Existují názory, že se jedná také o osoby sešvagřené. Králíčková však za blízké příbuzné považuje jen osoby, s nimiž nelze podle ust. § 675 o. z. uzavřít manželství, což okruh osob výrazně zužuje (KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*. 2013, **2013**(8), s. 294-298. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>. s. 294-298).

¹⁰⁸ Proti rozhodnutí je přípustný řádný opravný prostředek (odvolání) i některé mimořádné opravné prostředky (žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost), je však vyloučeno dovolání (§ 30 odst. 1. z. ř. s.). Dovolání je přípustné jen proti rozhodnutí soudu o tom, že je osvojení

V rozsudku, jímž se vyslovuje osvojení, soud uvede i příjmení, které bude osvojenec napříště mít (§ 443 odst. 1 z. ř. s.).

3.2.3. Rozhodnutí, jímž je návrh na osvojení zamítnut nebo řízení zastaveno

Pokud soud shledá překážku řízení trvalého charakteru, např. když je návrh na osvojení vzat zpět nebo nejsou splněny procesní předpoklady pro vyhovující rozhodnutí o osvojení, soud řízení v kterékoli fázi řízení zastaví usnesením.

Soud návrh zamítne rozsudkem, pokud nejsou splněny předpoklady stanovené v o. z. V důsledku zastavení řízení o návrhu na osvojení nebo zamítnutí návrhu na osvojení není nijak zasaženo do statusových práv kterékoli z osob.

Okolnost, že návrhu na osvojení dítěte nebylo vyhověno z jakéhokoli důvodu, není pochopitelně překážkou tomu, aby bylo dítě v budoucnu osvojeno.

---

nezrušitelné, nikoli proti výroku o samotném osvojení (HROMADA, Miroslav, LEVÝ, Jiří, SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7. s. 69-71.). Jiní autoři uvádí, že dovolání by mělo být přípustné proti každému výroku o osvojení (MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1266.).

4. Následky rozhodnutí soudu o osvojení

V případě, že soud o návrhu na osvojení rozhodne kladně a vyhoví mu rozsudkem, následkem tohoto rozhodnutí dojde ke statusové změně nejméně u tří osob, a to osvojence, jeho rodiče a osvojitele.¹⁰⁹

4.1. Změna statusu

Jak bylo uvedeno již v úvodu, osvojením dojde k zániku příbuzenského vztahu osvojence nejen k jeho původním rodičům, ale také ke všem členům jeho původní rodiny.¹¹⁰ Stejně tak zanikají povinnosti a práva vyplývající z těchto vztahů, kterými jsou především vyživovací povinnost a rodičovská odpovědnost, ale také další zvláštní práva.¹¹¹ Samozřejmě zanikají také povinnosti a práva opatrovníka a poručníka (§ 833 odst. 1 o. z.).

Jedná-li se o nepravé osvojení, nezanikají existující vztahy mezi dítětem a manželem osvojitele a jeho rodinou (§ 833 odst. 2 o. z.). To znamená, že dítě přichází o své příbuzné jen z jedné strany.

Dítě, které bylo osvojeno manžely, nebo v případě nepravého osvojení manželem rodiče, má postavení společného dítěte svých rodičů (§ 832 odst. 1 o. z.). Osvojitelé následkem rozhodnutí o osvojení bez dalšího nabývají rodičovskou odpovědnost (§ 832 odst. 2 o. z.), stávají se právními rodiči dítěte a na dítě se hledí, jako by se jim narodilo. Náleží jim i další práva a povinnosti ve stejném rozsahu jako biologickým rodičům.

Osvojené dítě je napříště zákonným dědicem v první dědické třídě osvojitelů (§ 1635 odst. 1 o. z.) a naopak: osvojitelé jsou v postavení rodičů jakožto zákonných

---

¹⁰⁹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 99.

¹¹⁰ Zánik právního příbuzenství však nemá vliv na existenci překážky příbuzenství pro uzavření manželství, jelikož tato překážka je opodstatněna především zdravotními důvody (§ 675 o. z.).

¹¹¹ Jedná se dále o právo na styk s dítětem, právo dítě zastupovat, dědické právo, právo dát souhlas s osvojením, subsidiární vyživovací povinnost, povinnost dítěte dbát rodičů a podílet se na rodinné domácnosti (DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 403.).

dědiců osvojitele v druhé dědické třídě (§ 1637 odst. 1 o. z.). Následky v dědické sféře působí i na děti osvojence.¹¹²

Podle Zuklínové, která je autorkou návrhu rozhodných zákonných ustanovení o. z., jsou následky osvojení omezeny jen na osvojence a osvojitele, nezasahují členy širší rodiny osvojitele. Z toho důvodu osvojením nezíská dítě nové prarodiče, tety, strýce ani jiné příbuzné. Důvodem je to, že bez výslovného ustanovení zákona skutečně nelze nikomu ukládat povinnosti (srov. čl. 4 odst. 1 Listiny). Nijak nelze samozřejmě bránit tomu, aby se rodiče osvojitelů za prarodiče považovali, vznik emočního pouta s nimi a dítětem je pochopitelný, ale vznik kupř. majetkových povinností a práv bez zákonného ustanovení v právním státě možný není.

Přesvědčení mnohých jiných autorů, kteří vznik příbuzenství mezi dítětem a rodinou osvojitele dovozují z ust. § 771 o. z., lze podle našeho názoru považovat za liché, jelikož na rozdíl od úpravy v z. o rod. nyní platná právní úprava o následcích pro jiné osoby výslovně nehovoří.¹¹³

V případě, že by osvojenec sám byl rodičem, vztahují se následky osvojení také na dítě osvojence – osvojitel je s ním příbuzný ve druhém stupni sestupné linie, a to se všemi následky (§ 834 o. z.).¹¹⁴ Podle Křístka je takový názor mimořádně sporný, jelikož následky osvojení mají zásadní vliv také na osobní stav osob, které nejsou stranou osvojení.¹¹⁵

V neposlední řadě dochází ke změně zápisu v knize narození, kam se zapisují údaje o osvojení (§ 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů

---

¹¹² V podrobnostech také srov. CELLAR, Milan. Důsledky osvojení pro dědické právo. *AD NOTAM*. Notářská komora ČR, 2015, **2015**(5), 7-9. ISSN 1211-0558. s. 7-8. Dostupné také z: <https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/pdf>.

¹¹³ KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-5520-227. s. 15.

¹¹⁴ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3. s. 55.

¹¹⁵ Na druhou stranu však autor dovozuje vznik širšího příbuzenství kupř. s prarodiči a považuje ho za žádoucí (srov. dříve v textu).

KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-5520-227. s. 14.

(dále jen „matr. z.“). V rodném listě je na místě rodiče uveden osvojitel (§ 29 písm. d) matr. z.), na místě rodného příjmení je uvedeno příjmení uvedené v rozsudku o osvojení (§ 68 odst. 2 matr. z.).

4.2. Jméno a příjmení osvojenec

Osvojenec má příjmení osvojitele, v případě společného osvojení manžely pak má příjmení určené pro společné děti manželů. Příjmení soud uvede v rozsudku, jímž se vyslovuje osvojení (§ 835 odst. 1 o. z., § 443 odst. 1 z. ř. s.).

Osvojenec, který vyslovuje souhlas s osvojením, může vyslovit nesouhlas se změnou svého příjmení.¹¹⁶ V takovém případě by soud v rozsudku uvedl, že osvojenec bude ke svému stávajícímu příjmení připojovat příjmení osvojitele. Toto právo přísluší jen osvojenci, osvojitel ani biologický rodič osvojenec nemá právo rozhodnout o připojování příjmení.¹¹⁷ V případě osvojenec staršího 15 let lze jeho příjmení změnit jen s jeho výslovným souhlasem (§ 863 odst. 1 o. z.), jelikož se jedná o významný zásah do jeho osobnostních práv.¹¹⁸

Soud zpravidla nijak nezasahuje do osobního jména osvojenec, které může být změněno osvojitelem do šesti měsíců od osvojení, a to na základě souhlasného prohlášení osvojitelů vůči matričnímu úřadu (§ 64 matr. z.). V případě osvojenec staršího 15 let může ke změně jména dojít jen s jeho výslovným souhlasem.

Ke změně jména však musí nutně dojít v případě, že v rodině již je dítě, které má stejné jméno a změnou příjmení osvojenec by tak v rodině byli dva sourozenci téhož jména i příjmení (§ 64 odst. 4 matr. z. ve spojení s § 62 odst. 1 matr. z.).

---

¹¹⁶ Souhlas vyslovuje osvojenec, který je starší 12 let (srov. ust. § 806 odst. 1 o. z.).

¹¹⁷ KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-5520-227. s. 13.

¹¹⁸ Existence obou ustanovení je poměrně nesystematická, lze totiž dovodit, že pokud musí dítě starší 12 let vyslovit souhlas s osvojením, mělo by mít také právo vyslovit souhlas se změnou příjmení, což je následek osvojení – jinak řečeno, ke změně příjmení bez souhlasu takového dítěte by nemělo dojít (MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1247.).

4.3. Dohled nad úspěšností osvojení

Odůvodňují-li to okolnosti, může soud i bez návrhu rozhodnout o dohledu nad úspěšností osvojení na dobu nezbytně nutnou. Dohled vykonává na žádost soudu zpravidla orgán SPOD (§ 839 odst. 2 o. z.); věcně příslušným je obecní úřad s rozšířenou působností (§ 19 odst. 1 z. o SPOD). Soud může tento dohled stanovit kdykoli, bez jakékoli lhůty.¹¹⁹ Soud o nařízení dohledu rozhoduje rozsudkem (§ 435 z. ř. s.). Účelem tohoto dohledu není bezdůvodné vměšování do záležitostí rodiny, ale poskytování pomoci a poradenství a předcházení problémům v uspořádání rodiny.¹²⁰

Bez ohledu na stanovení dohledu by měl orgán SPOD poskytovat poradenství a služby spojené s péčí o osvojence (§ 839 odst. 1 o. z.). Ani toto poradenství by však nemělo bezdůvodně zasahovat do rodinného života a mělo by být poskytováno, jen přiměřeným způsobem, který je v daném případě na místě.

4.4. Právo osvojence na informace a utajení osvojení

Osvojenec má právo, aby jej osvojitel informoval o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit jako vhodné, nejpozději do zahájení povinné školní docházky (§ 836 o. z.). Toto právo je odrazem práva na vlastní identitu a informace o svém původu zakotveného i mezinárodními smlouvami o lidských právech (čl. 7 a 8 Úmluvy). Věk šesti let je založen na názoru odborné veřejnosti, jakož i zkušenostech z okolních zemí, a je spojen jednak s intelektuální vyspělostí dítěte, jednak s jeho zapojením ve školním kolektivu; je zájem na tom, aby se dítě o osvojení a jeho okolnostech dozvědělo v domácím prostředí od svých rodičů, a nikoli od spolužáků ve škole.¹²¹

---

¹¹⁹ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1259.

¹²⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 392.

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo.* Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. s. 741-742.

U starších dětí lze předpokládat, že mnohé okolnosti osvojení jim budou známy, jelikož průběh zprostředkování osvojení, řízení před soudem a následky rozhodnutí o osvojení již budou schopny vnímat.

Po dosažení 12 let věku má osvojenec právo nahlížet do matriční knihy (knihy narození), v níž jsou uvedeni jeho biologičtí rodiče (§ 25 odst. 2 matr. z.), v případě utajení osvojení dítě toto právo nabývá teprve s nabytím plné svéprávnosti (§ 8a odst. 4 matr. z.).

Osvojitel a osvojenec mají právo podat návrh, aby bylo osvojení a jeho okolnosti utajeny před biologickou rodinou osvojence. Stejně tak může pokrevní rodič navrhnout, aby byly utajeny informace o jeho totožnosti a souhlasu k osvojení (§ 837 odst. 1 o. z.). Soud o utajení osvojení může rozhodovat v řízení o osvojení, nic však nebrání tomu, aby o něm rozhodoval v samostatném řízení.¹²² Ze smyslu a účelu tohoto opatření vyplývá, že je třeba návrh na utajení podat ještě v době, kdy ostatní účastníci dosud neměli možnost se s těmito údaji seznámit. Utajeny mohou být především informace osobního charakteru, ale také informace o sociálních poměrech biologických rodičů. Na druhou stranu není důvod utajovat údaje zdravotního charakteru.

V případě, že nastane velmi závažná situace ohrožující dítě na zdraví a životě, může soud rozhodnout o odtajnění okolností osvojení. Především se jedná o potřebu informací o zdravotní anamnéze, pokud byly dříve utajeny.¹²³

Osvojenec získává právo seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o osvojení až v den nabytí plné svéprávnosti, a to v celém rozsahu i v případě, když by bylo osvojení utajeno (§ 838 o. z.).

Je třeba pečlivě odlišovat právo na seznámení se spisem (tj. výsostné právo osvojence) a odtajnění spisu vůči všem účastníkům řízení o osvojení.¹²⁴

---

¹²² DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 408-410.

¹²³ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3. s. 65.

¹²⁴ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1256.

Právo na utajení okolností osvojení se z uvedených důvodů staví do opozice k právu na informace o svém původu, což ve svém důsledku nemá pozitivní vliv na psychiku dítěte a vývoj jeho osobnosti, sebeuvědomění a ucelení jeho identity.¹²⁵

---

¹²⁵ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3. s. 61.

5. Zrušení osvojení a readopce

5.1. Předpoklady pro zrušení osvojení a řízení o něm

Ačkoli je smyslem a účelem osvojení, aby dítě získalo nové rodiče nejlépe jednou provždy, neznamená to, že by osvojení bylo bez dalšího nezrušitelné. Podle českého práva je každé osvojení zrušitelné, kromě případů, kdy nastala jeho nezrušitelnost nebo o nezrušitelnosti osvojení rozhodl soud (srov. dále v textu).¹²⁶ Osvojení a jeho následky vzhledem ke své statusové povaze nezanikají ani zletilostí, ani smrtí kterékoli ze zúčastněných osob.

Soud může na návrh osvojence nebo osvojitele, příp. na jejich společný návrh, rozhodnout o zrušení osvojení, ovšem jen za předpokladu, že pro to jsou důležité důvody (§ 840 odst. 1). K podání návrhu není aktivně legitimována žádná další osoba. Důležitými důvody podle Hrušákové může být nevytvoření osobního (emočního) vztahu mezi dítětem a osvojitelem, zanedbávání práv a povinností osvojitelem nebo vážné neshody.¹²⁷ Zuklínová uvádí, že se může jednat také o trestnou činnost páchanou proti osvojenci nebo naopak zavrženíhodné jednání osvojence vůči osvojiteli.¹²⁸

Na druhou stranu však není důvodem pro zrušení osvojení rozvod osvojitelů – dítě má nadále postavení společného dítěte, před rozhodnutím o rozvodu je proto třeba rozhodnout o poměrech k tomuto dítěti, péči o ně a o výživném (§ 755 odst. 3 o. z.). V případě rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu manželství je o poměrech dítěte rozhodováno v opatrovnickém řízení. Jde-li o rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, musí rodiče předložit rozvodovému soudu dohodu, jíž upravují

---

¹²⁶ Podle ust. § 3028 odst. 2 o. z. se právní poměry týkající se práv osobních a rodinných řídí ustanoveními o. z., i když vznikly podle předešlé právní úpravy. Každé osvojení se proto následkem automatické konverze stane osvojením nezrušitelným, a to uplynutím tří let ode dne právní moci rozhodnutí o osvojení (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2019, sp. zn. 24 Cdo 2429/2019).

¹²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 195.

¹²⁸ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 415.

poměry k dítěti, kterou musí opatrovnický soud schválit (§ 757 odst. 1 písm. b) o. z.). Není však vyloučeno, aby došlo ke zrušení osvojení s účinky jen k jednomu z osvojitelů, shledá-li soud, že jsou důvody pro takové rozhodnutí; v takovém případě by zůstal dítěti jen jediný rodič.¹²⁹

Řízení o zrušení osvojení je návrhovým nesporným řízením, které patří mezi řízení ve věcech osvojení, ačkoli není uvedeno výslovně v demonstrativním výčtu ust. § 427 z. ř. s. Ustanovení o řízení o osvojení se použijí také pro řízení o zrušení osvojení. Příslušný je ten soud, který rozhodoval v předcházejícím řízení o osvojení (§ 11 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád). Soud o zrušení osvojení rozhoduje rozsudkem, který má konstitutivní charakter a účinky ex nunc (§ 435 z. ř. s.).

5.2. Následky zrušení osvojení

Zrušením osvojení zaniká vztah vzniklý rozhodnutím o osvojení – dítě přestává být dítětem osvojitele, a naopak se opět stává dítětem svého přirozeného rodiče (obnovuje se předchozí právní příbuzenství); v důsledku toho zanikají vzájemné povinnosti i práva vyplývající ze vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, a naopak se obnovují tato práva a povinnosti mezi dítětem a biologickým rodičem (§ 841 odst. 1 o. z.).

Soud je z uvedených důvodů povinen zkoumat, zda se dítě následně nevrátí do nevhodného prostředí.¹³⁰ Při zjištění, že by se dítě vrátilo k rodičům, kteří nejsou schopni řádně vykonávat povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, musí soud rozhodnout také o dalších opatřeních pro zajištění řádné péče o dítě. V případě, že by byla rodičovská odpovědnost původního rodiče omezena nebo jí byl rodič zbaven rozhodnutím soudu už před osvojením, budou následky tohoto rozhodnutí trvat nadále.

---

¹²⁹ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1276.

¹³⁰ DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 417-418.

Zrušení osvojení nemá vliv na majetková práva (dlužné výživné a dědické právo), o kterých již bylo rozhodnuto, a na povinnosti osvojence, které vznikly před zrušením osvojení (§ 841 odst. 2 o. z.).¹³¹ Zrušení osvojení má účinky vždy jen pro futuro.¹³²

V důsledku zrušení osvojení bude mít osvojenec zase své původní příjmení, může však prohlásit, že si nové příjmení nechává (§ 842 o. z.).

Pro úplnost doplňujeme, že zcela odlišným případem je zrušení pravomocného rozsudku o osvojení zrušujícím rozhodnutím v řízení o mimořádném opravném prostředku, účinky takového rozhodnutí jsou ex tunc.¹³³

5.3. Nezrušitelné osvojení, jeho předpoklady a následky

Osvojení je nezrušitelné jednak v případě, že o tom rozhodne soud, jednak ex lege v důsledku běhu času bez potřeby dalšího rozhodnutí.

Soud o konverzi zrušitelného osvojení na nezrušitelné může rozhodnout na návrh osvojitele ihned poté, co rozhodne o osvojení, nezrušitelnost osvojení však musí být v zájmu osvojence (§ 844 o. z.). Problematickým se jeví, že rozhodnutí o nezrušitelnosti osvojení má trvalé následky a dále skutečnost, že zákon konkrétně nestanovuje žádné další podmínky, kromě „zájmu dítěte“.

Osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od právní moci rozhodnutí o osvojení (§ 840 odst. 2 o. z.). Nezrušitelnost osvojení je pravidlem a zásadou, na kterou nemá vliv žádná z okolností, která může nastat. Zákonodárce staví zájem na trvalosti tohoto statusového vztahu nad všechny ostatní zájmy. Ke změně zrušitelného osvojení na nezrušitelné osvojení dochází po třech letech ex lege automatickou konverzí.¹³⁴

---

¹³¹ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1269.

¹³² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 393.

¹³³ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1262.

¹³⁴ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1263.

Výjimkou je jen případ, kdy osvojení vzniklo v rozporu se zákonem (§ 840 odst. 2 o. z.), to znamená, že zrušitelné je i po uplynutí tří let. Jedná se o osvojení, které je výsledkem nezákonného řízení, řízení stíženého závažnou procesní vadou, nebo osvojení, o kterém bylo rozhodnuto přesto, že nebyly splněny zákonné hmotněprávní předpoklady, resp. v důsledku obcházení nebo porušení zákona.¹³⁵ Nezákonnost musela nastat již v řízení, popř. před tím, než bylo zahájeno, nejpozději v okamžiku, kdy soud vynesl rozsudek. Takovým případem by bylo, že k osvojení došlo bez souhlasu rodičů, ačkoli bylo souhlasu potřeba, pokud byla osvojitelem osoba, která nebyla plně svéprávná a zletilá, existovala-li překážka příbuzenství nebo pokud nebyly naplněny jiné důležité předpoklady osvojení. Také by se jednalo o situace, kdy bylo osvojení důsledkem obchodu s dětmi.

Odborná veřejnost považuje automatickou konverzi zrušitelného osvojení na nezrušitelné za nevhodnou, někteří dokonce protiústavní. Rozpor shledávají v porušení ust. čl. 9 Úmluvy a čl. 32 odst. 4 Listiny, a to tím způsobem, že zákonodárce nepřiměřeně omezuje práva biologických rodičů na straně jedné a současně práva dítěte na péči svých rodičů na straně druhé.¹³⁶

Jako nešťastná se nám jeví možnost zrušit nezrušitelné osvojení pro „rozpor se zákonem“, zákonodárce v tomto ust. totiž přesně nevymezil, co je onou vyžadovanou nezákonností. Důvodem pro zrušení by podle nás dle zákona mohlo být nesplnění kteréhokoli předpokladu osvojení.

5.4. Readopce

Ve výjimečných a zákonem taxativně vyjmenovaných případech je přípustné, aby bylo zrušitelně osvojené dítě znova osvojeno jinou osobou, aby došlo k tzv. readopci (§ 843 o. z.).¹³⁷ V takovém případě nastupuje pozdější osvojitel na místo dřívějšího osvojitele (právního rodiče).

---

¹³⁵ Ve všech nadepsaných případech musí protizákonnost být natolik zásadní, že osvojení by nadále nemělo trvat. Bez přiměřeného důvodu by totiž do statusových věcí nemělo být zasahováno.

¹³⁶ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 416.

¹³⁷ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 101.

Osvojenec může být znova osvojen pouze, pokud: a) bylo dřívější osvojení zrušeno, b) má-li být osvojitelem pozdější manžel osvojitele, pokud předchozí manžel zemřel, nebo c) zemřou-li oba společní osvojitelé nebo když zemře jediný osvojitel a dítě tím ztratí všechny rodiče.

V případě, že byl biologickými rodiči udělen adresný souhlas s osvojením a toto osvojení bylo zrušeno, není možné na základě téhož souhlasu rozhodnout o readopci; pokud však rodiče udělili souhlas blanketový a ke zrušení osvojení dojde, tento blanketový souhlas platí i nadále a o readopci může být na jeho základě rozhodnuto, pokud není souhlas starší šesti let (srov. § 816 o. z.).¹³⁸

Nezrušitelné osvojení nebrání tomu, aby bylo dítě znova osvojeno, a to se souhlasem osvojitelů (rodičů), protože se stali rodiči (§ 845 o. z.). Readopce je zcela otevřená, neboť situace možného návratu do předešlého stavu není možná.¹³⁹

---

¹³⁸ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV.* Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1276.

¹³⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3. s. 393.

6. Osvojení zletilého – exkurs

Podle platné právní úpravy je možné osvojit nejen dítě, které nenabylo plné svéprávnosti (tj. osvojení nezletilého dítěte), ale také zletilého, který nabyl plné svéprávnosti (§ 846 až 854 o. z.).¹⁴⁰ Tento institut se do českého práva vrátil po více než 60 letech (srov. dříve v textu). Přesným terminologickým označením (i podle důvodové zprávy) by bylo „osvojení plně svéprávného“, jelikož nabytí plné svéprávnosti je rozhodné pro to, zda se na osvojení přímo použijí ustanovení o osvojení nezletilého dítěte, anebo jen analogicky, a použijí se především zvláštní ustanovení o osvojení zletilého (§ 854 o. z.). Kromě nezletilého, který nabyl plnou svéprávnost rozhodnutím soudu nebo uzavřením manželství, se ustanovení o osvojení zletilého použijí také pro osvojení zletilého, jehož svéprávnost je omezena.

Osvojení zletilého představuje statusovou změnu, jedná se však o osvojení neúplné, jelikož následky takového osvojení jsou oproti osvojení nezletilého výrazně zúžené (zvláště v rozsahu vyživovací povinnosti a v dědickém právu).¹⁴¹

Základní podmínkou je, že osvojení zletilého nesmí být v rozporu s dobrými mravy (§ 846 o. z.), jeho účel nesmí směřovat jinam, než zákonodárce předvídal.¹⁴² Příkladem takového rozporu by bylo zastření uzavření manželství, snaha získat daňové zvýhodnění nebo jinému usnadnit získání českého státního občanství.¹⁴³

---

¹⁴⁰ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 102.

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 199.

¹⁴² Soud nemůže návrhu na osvojení zletilého pro rozpor s dobrými mravy vyhovět, pokud biologický rodič před soudem projeví nesouhlas s takovým osvojením a rozhodnutím by došlo k rozvrácení stávajících rodinných vazeb a rodinné solidarity. Soud musí při rozhodování přihlídnout mj. také k důvodům, proč rodič s osvojením zletilého nesouhlasí a k tomu, jak o již zletilého pečoval během dětství. Aktuální rozepře a odcizení by neměly být důvodem pro změnu statusového postavení (srov. rozhodnutí Okresní soud v Rychnově na Kněžnou ze dne 7.11.2018, sp. zn. 12 C 188/2018, o návrhu na osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého).

¹⁴³ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 102.

Osvojení zletilého má dvě varianty – osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 847 o. z.), a osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého (§ 848 až 849 o. z.).

Pro obě varianty je společné, že mají vliv jen na statusové postavení osvojitele a osvojenec, příp. na jeho potomky, na ty dříve narozené jen s jejich souhlasem, což je rozdíl oproti osvojení nezletilého dítěte.¹⁴⁴

Osvojení zletilého nemá zásadně vliv na příjmení osvojenec. Připojit si příjmení osvojitele ke stávajícímu příjmení osvojenec smí jen s výslovným souhlasem osvojitele, resp. také se souhlasem manžela osvojitele a souhlasem svého manžela (§ 851 o. z.).

Vyživovací povinnost osvojenec vůči jeho předkům a potomkům trvá jen, pokud není nikdo, kdo vyživovací povinnost má, příp. jí není schopen dostát. Stejně tak mají tyto osoby vyživovací povinnost vůči osvojení jen tehdy a v té míře, v jaké jí není schopen dostát osvojitel (§ 853 odst. 1. o. z.).

Důležitým následkem je, že osvojenec je zákonným dědicem osvojitele, a to v první dědické třídě; nemá však dědické právo vůči jiným osobám (§ 853 odst. 3 o. z.). Dědické právo je osvojením zletilého založeno pouze jednostranně, protože osvojitel je vůči osvojení nenabývá, nedědil by po něm namísto biologického rodiče osvojenec.¹⁴⁵

6.1. Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého

Osvojit zletilého s účinky, které by mělo osvojení nezletilého, lze jen v taxativně stanovených případech, a to jestliže: a) přirozený sourozenec osvojenec byl osvojen stejným osvojitelem, b) v době podání návrhu na osvojení byl osvojenec nezletilý, c) osvojitel osobně pečoval o osvojenec již v době, kdy byl nezletilý,

---

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 479.

¹⁴⁴ Zákon dle našeho názoru správně vyžaduje, aby do postavení dříve narozených dětí osvojitele bylo zasaženo jen s jejich výslovným souhlasem.

¹⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 481.

a d) osvojenec je dítětem manžela osvojitele (§ 847 odst. 1 o. z.).¹⁴⁶ Jedná se o případy, kdy je zájem na zachování rodinných vazeb, ucelení rodiny a kdy má dojít ke sjednocení právního a faktického stavu, vytvoření tzv. právně statusově vyrovnané rodiny.¹⁴⁷ Vyloučení možnosti osvojení zletilého by v těchto taxativně vyjmenovaných případech bylo v rozporu se zájmy zletilého osvojence.

Překážkou osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je rozpor s odůvodněnými zájmy pokrevních rodičů (§ 847 odst. 2 o. z.). Z uvedeného však nelze vyvodit, že by byl jejich výslovný souhlas s osvojením zletilého potřeba, jelikož právo udělit souhlas s osvojením nezletilého trvá jen do 18 let věku dítěte.¹⁴⁸ Soud musí rodiče vždy vyslechnout, ačkoli nikdy nejsou účastníky řízení (§ 450 z. ř. s.). Odůvodněným zájmem, který by byl překážkou osvojení, je kupř. akutní potřeba poskytování nezbytné péče o pokrevního rodiče ze zdravotních důvodů, naopak se ovšem nejedná o obavy o budoucnost nebo o majetkové zájmy osvojitele.¹⁴⁹

V případě této varianty osvojení zletilého se obdobně použijí všechna ustanovení o osvojení nezletilého dítěte, vč. ustanovení o následcích osvojení. Výjimkou jsou ust. § 838 o. z. (právo seznámit se s obsahem spisu o osvojení po nabytí plné svéprávnosti) a § 839 o. z. (dohled nad úspěšností osvojení). Použitelnost cit. ustanovení je třeba posuzovat v konkrétních případech, především s ohledem na osobu osvojence. Ustanovení o nejmenším věkovém rozdílu vyloučena nejsou, a proto se použijí a je ve většině případů nutné, aby byl mezi osvojitelem

---

¹⁴⁶ Vzhledem k podmínkám, za kterých je osvojení zletilého možné, jsem přesvědčeni, že osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, má v českém právu své místo a je ku prospěchu.

¹⁴⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7. s. 480.

¹⁴⁸ MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1291.

¹⁴⁹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 103.
DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 426.

a osvojencem věkový rozdíl nejméně 16 let, tuto podmínku lze prominout jen v odůvodněných případech.¹⁵⁰

Osvojení má účinky na příbuzenství mezi osvojencem (a jeho potomky) a jeho původní rodinou – tyto vztahy zanikají a na jejich místě vznikají nové k osvojiteli; společně s tím zanikají následně povinnosti a práva z těchto poměrů vyplývající.

Ustanovení o nezrušitelnosti osvojení se použijí obdobně, osvojení se tak stává nezrušitelným po třech letech od právní moci rozhodnutí o osvojení (§ 840 odst. 2 o. z.), nebo na základě rozhodnutí soudu, kterým se dané osvojení prohlašuje za nezrušitelné (§ 844 o. z.). Do té doby je možné osvojení zrušit. Readopce je zásadně přípustná, a to za obdobných podmínek jako u osvojení nezletilého.

6.2. Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého

V případech, které nelze zařadit pod ust. § 847 o. z., a proto nepřipadá v úvahu osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je přípustné osvojení zletilého jen výjimečně z důvodů hodných zvláštního zřetele, pokud je to přínosné pro oba (osvojence i osvojitele) nebo alespoň pro jednoho z nich (§ 848 odst. 1 o. z.).¹⁵¹ Takovým důvodem může být např. snaha předat své dílo, výsledky své tvůrčí nebo pracovní činnosti pokračovateli, pokud nemá osvojitel dostatek vlastních potomků, kterým by výsledky své práce předal.¹⁵²

Osvojení zletilého však nesmí být na újmu důležitým zájmům potomků osvojitele ani osvojence (§ 848 odst. 1 o. z.). Takovými zájmy v případě potomků osvojitele jsou především majetkové zájmy, zásahy do jejich subjektivního

---

¹⁵⁰ Nutný předpoklad věkového rozdílu potvrdil Okresní soud v Rychnově rozhodnutím ze dne 7.11.2018 na Kněžnou, sp. zn. 12 C 188/2018.

¹⁵¹ K osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, se nestavíme nikterak kriticky. Tento institut nemá potenciál být příliš rozšířený a není důvod bránit tomu, aby byl využíván v ojedinělých případech při splnění předpokladů, které zákon stanovuje.

¹⁵² DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. s. 103.

dědického práva.¹⁵³ Skutečnost, že je kritérium majetkových zájmů u potomků osvojitele relevantní při osvojení zletilého, byla potvrzena mj. v již zmíněném rozhodnutí odvolacího Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka Pardubice ze dne 19.10.2016, sp. zn. 18 Co 235/2016, kdy soud zdůraznil, že zásah do majetkových zájmů může mít za následek rozvrat dosavadních rodinně právních vztahů.

Ustanovení o osvojení nezletilého dítěte se použijí jen přiměřeně (§ 848 odst. 2 o. z.).

Osvojeci ani jeho potomkům k příbuzným osvojitele nevzniká následkem osvojení příbuzenský vztah, současně vůči nim nemají žádná majetková práva. Osvojitel nenabývá majetková práva vůči osvojeci ani jeho potomkům (§ 849 odst. 1 o. z.). Přijetí za vlastního se týká jen osvojence a jeho potomků, příbuzenský vztah vzniká jen mezi osvojitelem a osvojencem, příp. i vůči jeho potomkům, do statusového postavení jiných osob se nezasahuje.

V důsledku osvojení nepozbývá osvojenec ani jeho potomci žádná práva (majetková, osobní ani osobnostní) ve vlastní rodině.¹⁵⁴

Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, je zásadně zrušitelné, nezrušitelnost nemůže nastat ani z rozhodnutí soudu, ani ex lege v důsledku běhu času. Readopce však není vyloučena.

6.3. Řízení ve věci osvojení zletilého

Postup řízení o osvojení zletilého je upraven zvlášť v ust. § 445 až 451 z. ř. s., ustanovení o osvojení nezletilého se nepoužijí ani podpůrně.¹⁵⁵ Řízení probíhá před civilním soudem, místní příslušnost se řídí podle obecného soudu osvojence (§ 445 z.

---

¹⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. s. 780-786.

¹⁵⁴ DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 431.

¹⁵⁵ HROMADA, Miroslav, LEVÝ, Jiří, SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7. s. 889.

ř. s.). Jedná se o nesporné návrhové řízení, návrh podává osvojitel, osvojenec se k návrhu musí připojit (§ 446 až 447 z. ř. s.).¹⁵⁶

Účastníky řízení jsou osvojitel, osvojenec a příp. také děti osvojenec (§ 448 odst. 1 z. ř. s.). Účastníkem je příp. také manžel osvojitele (§ 448 odst. 2 z. ř. s.), je-li k osvojení třeba jeho souhlasu podle o. z. (srov. § 851 odst. 2 o. z.). Zletilý osvojenec, který má být osvojen, musí být v případě, že jeho svéprávnost byla omezena, zastoupen opatrovníkem jmenovaným soudem (§ 850 o. z.).¹⁵⁷ Tento zástupce v řízení hájí mj. procesní zájmy osvojenec (§ 449 z. ř. s.).¹⁵⁸

V řízení o osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je soud povinen vyslechnout rodiče osvojenec, dále příp. vyslechnout dítě osvojenec, pokud je to s ohledem na jeho rozumovou a volní vyspělost možné, a manžela osvojenec (§ 450 z. ř. s.).

Soud ve věci samé rozhoduje rozsudkem. Je-li toho třeba, rozhodne ve výroku také o příjmení osvojenec (§ 451 z. ř. s.). Rozhodnutí je statusovým rozhodnutím s konstitutivními účinky.

---

¹⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9. s. 203.

¹⁵⁷ Tj. opatrovníkem, kterého jmenoval soud v řízení o omezení o svéprávnosti (§ 62 o. z.).

¹⁵⁸ Ust. § 850 o. z. říká, že za osvojovaného, který není plně svéprávný, jedná zákonný zástupce, popř. opatrovník, kterého jmenuje soud. Zletilý osvojenec však zákonného zástupce mít nemůže, proto je třeba konstatovat, že zákonodárce v cit. ust. pochybil, vždy se totiž jedná o zastoupení opatrovníkem (srov. také MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048. s. 1299.).

7. Komparativní část

7.1. Nizozemsko

Rodinné právo je v Nizozemsku součástí práva občanského, upravuje ho Burgerlijk Wetboek (tj. občanský zákoník; dále jen „BW“) v Knize 1, hlavách 5 až 20, čl. 30 až 462.¹⁵⁹ Osvojení se věnuje hlava 12 a čl. 227 až 232 BW.

V nizozemském právu je osvojení pojímáno obdobně, jako tomu je v právu českém, a to jako institut statusový: následkem osvojení dochází ke změně statusového postavení osvojence, jeho biologických příbuzných a jeho potomků na straně jedné a ke změně statusového postavení osvojitele a pokrevních příbuzných osvojitele na straně druhé.

V nedávné historii došlo v Nizozemsku ke dvěma zásadním změnám právní úpravy osvojení: jednak v roce 1998, kdy se možnost osvojit nezletilé dítě rozšířila z manželů také na osoby žijící spolu jako druh a družka a na jednotlivce, jednak v roce 2001, kdy právo osvojit dítě dostaly také stejnopohlavní páry (srov. dále v textu).¹⁶⁰

7.1.1. Koncept rodičovství

Nizozemské občanské právo pracuje – ve srovnání s českým právem – s rozdílnou koncepcí rodičovství, což má důsledky také pro osvojení.¹⁶¹

Matkou dítěte je žena, která dítě porodila, nebo která je osvojila (čl. 198 BW).¹⁶²

---

¹⁵⁹ Vycházíme z anglického překladu nizozemského občanského zákoníku. CURRY-SUMMER, Ian, THOMAS, Richard a WARENDORF, Hans C.S. *The Civil Code of the Netherlands*. 2. revidované. Kluwer Law International, 2013. ISBN 978-90-4112-766-2.

¹⁶⁰ ANTOKOLSKAIA, Masha a BOELE-WOELKI, Katharina. Dutch Family law in 21st century. In: *Netherlands Reports to the Sixteenth International Congress of Comparative Law* [online]. Netherlands Comparative Law Association, 2002, (6.4), s. 53-73 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.ejcl.org/64/contents64.html>. s. 68.

¹⁶¹ ANTOKOLSKAIA, Masha a BOELE-WOELKI, Katharina. Dutch Family law in 21st century. In: *Netherlands Reports to the Sixteenth International Congress of Comparative Law* [online]. Netherlands Comparative Law Association, 2002, (6.4), s. 53-73 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.ejcl.org/64/contents64.html>. s. 65.

Složitější je situace v případě otce. Tím je muž: a) který je manželem ženy, která dítě porodila (na základě zákonné domněnky), b) který byl manželem ženy, která dítě porodila, ale manželství skončilo jeho smrtí méně než 306 dní před narozením dítěte (na základě zákonné domněnky), c) který uznal své rodičovství podle čl. 203 až 206 BW, d) jehož otcovství bylo určeno rozhodnutím soudu, nebo e) který dítě osvojil (čl. 199 BW).¹⁶³

V případě otce zákon mluví výslovně o otci biologickém. Biologickým otcem může být jednak muž, který dítě zplodil, jednak dárce. Dárce se podle nizozemského práva rozumí muž, který daroval svůj genetický materiál, čili nepočal dítě přirozenou cestou, nýbrž k oplodnění ženy došlo umělým oplodněním. Naproti tomu v případě muže, který dítě zplodil, k početí došlo přirozeně.¹⁶⁴

---

¹⁶² Jelikož není stanovena žádná zvláštní úprava pro případy surogátního mateřství, stane se matkou dítěte vždy žena, která jej porodila. Současně se tato žena stane nositelkou rodičovské odpovědnosti. Žena z „objednatelského“ páru proto musí dítě osvojit, aby to však bylo možné, musí soud nejprve zbavit rodičovské odpovědnosti tu ženu, která dítě porodila. (BEUKER, Mark a KOLKMAN, Wilbert. *Legal Relationships between Adults and Children in the Netherlands*. In: MOTTE, Gwendoline, SOSSON, Jehanne a WILLEMS, Geoffrey. *Adults and Children in Postmodern Societies: A Comparative Law and Multidisciplinary Handbook*. Cambridge: intersentia, 2019, s. 417-449. ISBN 9781780688480.).

¹⁶³ Nizozemské právo připouští, aby muž (nikoli však dárce), který není manželem matky, uznal (erkenning) své rodičovství k dítěti i za předpokladu, že dítě nepochybně nemůže být jeho pokrevním potomkem (čl. 203 a násl. BW). V tomto případě se sice nejedná o osvojení, ale i tak jde o institut statusový, který stojí vedle osvojení. Toto uznání není omezeno věkem dítěte: u dětí ve věku do 12 let je vyžadován souhlas matky, u dětí starších 12 let věku je navíc vyžadován také jejich souhlas. V případě, že dítě již dosáhlo věku 16 let, není vyžadován souhlas matky, tj. stačí jen souhlas dítěte (čl. 204 BW). Uznání není možné, pokud má dítě právního otce, jehož otcovství bylo založeno některou domněnkou nebo rozhodnutím soudu. Soud uznání otcovství zruší, popřeli rodičovství dítě nebo biologický otec, jehož otcovství je následně prokázáno. Pozice otce, který své rodičovství založil uznáním a současně není s dítětem pokrevně příbuzný, je proto poměrně nevýhodná.

¹⁶⁴ ANTOKOLSKAIA, Masha a BOELE-WOELKI, Katharina. *Dutch Family law in 21st century*. In: *Netherlands Reports to the Sixteenth International Congress of Comparative Law* [online]. Netherlands Comparative Law Association, 2002, (6.4), s. 53-73 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.ejcl.org/64/contents64.html>. s. 65.

Vedle toho právní teorie dále zavedla pojmy právní, sociální a přirozený (biologický) rodič. Biologické příbuzenství rodiče s dítětem samo o sobě nezakládá právní rodičovství. Sociálním rodičem je ten, kdo dítěti zajišťuje vzdělání, výchovu a pečuje o ně. Není vyloučeno, naopak je zcela přirozené, že se všechny podoby rodičovství koncentrují u jediné osoby, resp. u dvou osob, a to biologických rodičů.

Samostatně stojí rodičovská moc (ouderlijk gezag) (čl. 245 odst. 3 BW), kterou nemusí mít biologický rodič, ale naproti tomu ji může mít sociální rodič, aniž by byl ve statusovém poměru k dítěti.¹⁶⁵

7.1.2. Vznik osvojení a jeho předpoklady

O osvojení rozhoduje soud (Rechtbank), a to na společný návrh budoucích osvojitelů nebo na návrh jednoho budoucího osvojitele (čl. 227 odst. 1 BW). Osvojení jiným způsobem než rozhodnutím soudu, je nepřípustné.

Osvojenec, jeho zájem a souhlas osvojence s osvojením

Vyžaduje se, aby osvojence byl v době podání návrhu na osvojení nezletilý (čl. 228 odst. 1 písm. (a) BW). Je však možné, že o osvojení bude rozhodnuto teprve v době, kdy už osvojenec bude zletilý, ale to jen za předpokladu, že návrh byl podán dříve, než osvojenec nabyl zletilosti. Osvojení zletilého je v jiných případech vyloučeno, nizozemské právo jej jako samostatný právní institut vůbec nezná.

Předpokladem osvojení je, že osvojení musí být v době podání žádosti zjevně v zájmu dítěte. Nejlepší zájem dítěte je – obdobně jako v českém právu – hlavní podmínkou osvojení. Dále musí být zřejmé, že dítě od svých (biologických) rodičů nemůže napříště očekávat, že by plnili svou roli vyplývající z rodičovství (čl. 227 odst. 3 BW).¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ O rodičovské moci (nebo také autoritě) budeme napříště mluvit jako o rodičovské odpovědnosti (podle české terminologie).

¹⁶⁶ Cit. ustanovení odpovídá tradičnímu předpokladu osvojení: osvojení má místo tam, kde biologičtí rodiče nejsou s to plnit svou roli. Oproti českému o. z. je však tato podmínka výslovně uvedena v zákoně a nikoli jen dovozován teorií a soudní praxí (srov. § 795 o. z.).

Osvojeno může být jen dítě, jehož rodič nebo rodiče rodičovskou odpovědnost nemají nebo jí byli zbaveni.¹⁶⁷ V případě nepravého osvojení manželem rodiče dítěte, registrovaným partnerem nebo druhem rodiče osvojence se vyžaduje, aby jeden rodič pozbyl rodičovskou odpovědnost (čl. 228 odst. 1 písm. (g) BW), a naopak druhý rodič (manžel osvojitele) ji měl. Je zcela vyloučeno, aby bylo osvojeno dítě, jehož oba rodiče mají rodičovskou odpovědnost, jelikož nositeli rodičovské odpovědnosti mohou být nejvýše dvě osoby.¹⁶⁸ Nositelem rodičovské odpovědnosti však může být osvojitel společně s rodičem dítěte již před osvojením (čl. 245 odst. 5 BW).

Osvojení dítěte staršího 12 let je možné jen, pokud dítě nemá proti osvojení námitky a bylo v řízení slyšeno (jeho souhlas je obligatorní předpoklad proto, aby bylo návrhu na osvojení vyhověno). Soud postupuje stejně také v případě dítěte mladšího 12 let, pokud dospěje k závěru, že i mladší dítě je schopno posoudit své zájmy a rozumí následkům osvojení (čl. 228 odst. 1 písm. (a) BW). Participační právo dítěte při rozhodování o osvojení je obdobné jako podle českého práva a vyhovuje také požadavkům lidskoprávních mezinárodních smluv.

Osoba osvojitele

Osvojitelem může být jediná osoba i dvě osoby jako společní osvojitelé. Společnými osvojiteli nemohou být osoby, které spolu nesmí vstoupit do manželství (čl. 227 odst. 1 BW).¹⁶⁹ Nizozemské právo nevyžaduje, aby společní osvojitelé, které

---

¹⁶⁷ Oproti českému právu je zajímavé, že v Nizozemsku předchází ztráta (zbavení) rodičovské odpovědnosti statusové změně (vzniku a zániku právního rodičovství). Důvodem je, jak vysvětlujeme v textu, že biologický rodič není bez dalšího nositelem rodičovské odpovědnosti a naopak: osoba, která není biologickým nebo právním rodičem, může být jejím nositelem na základě rozhodnutí soudu.

¹⁶⁸ VONK, Machteld. *Children and their parents* [online]. Utrecht, 2007, 303 s. ISBN 978-90-5095-732-8. Dissertation. Utrecht University. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2696032. s. 105.

¹⁶⁹ Manželství nesmí uzavřít osoby, které jsou pokrevně nebo právně příbuzné v sestupné nebo vzestupné linii a sourozenci mezi sebou (čl. 41 odst. 1 BW). Překážka příbuzenství tak neodpadne ani následkem osvojení: osvojenec následně nemůže uzavřít manželství ani se svými biologickými příbuznými, ani s těmi právními, jejichž příbuzenství bylo založeno osvojením.

označujeme jako druha a družku, byli v nějakém statusovém svazku, pokud vyhovují ostatním požadavkům zákona.

Osvojitelé mohou být také stejného pohlaví, v Nizozemsku tak mohou vznikat tzv. homoparentální rodiny.¹⁷⁰ Nizozemské právo umožnilo společné rodičovství osob téhož pohlaví cestou osvojení, nikoli změnou úpravy rodičovství. To znamená, že oba osvojitelé nebo nejméně jeden z páru osob téhož pohlaví, musí dítě osvojit. Jiným způsobem jeho rodičovství nemůže vzniknout.¹⁷¹ Je vyloučeno, aby rodičovství bylo založeno pouhou domněnkou (srov. dříve v textu), stejně tak není možné, aby druhý z páru osob uznal své rodičovství ve smyslu ust. čl. 203 a násl. BW. Pozice rodičů (muže a ženy) je tak v tomto ohledu výhodnější.¹⁷²

Dvě osoby mohou podat společný návrh na osvojení jen v případě, že spolu žily alespoň tři po sobě následující roky předcházející podání návrhu. Osvojitel, který je manželem, registrovaným partnerem nebo druhem druhého rodiče dítěte (tj. v případě tzv. nepravého osvojení), může podat návrh jen tehdy, pokud žil spolu s rodičem dítěte alespoň tři po sobě následující roky předcházející podání návrhu. Požadavek uvedený v druhé větě cit. ustanovení neplatí, pokud se dítě narodilo nebo se narodí ze spojení osvojitele a rodiče dítěte (čl. 227 odst. 2 BW).

Není možné, aby osvojitelem nezletilého dítěte byl jeho prarodič (čl. 228 odst. 1 písm. (b) BW).¹⁷³ Jiní příbuzní dítěte se osvojiteli stát mohou, pokud splní ostatní předpoklady.

---

¹⁷⁰ Přístup nizozemského zákonodárce, který umožňuje společné osvojení také dvěma osobám, které spolu žijí jako druh a družka, tzn. bez statusového svazku, považujeme za správný. Stejně tak pozitivně kvitujeme, že společné osvojení je umožněno také stejnopohlavním pářům.

¹⁷¹ ANTOKOLSKAIA, Masha a BOELE-WOELKI, Katharina. Dutch Family law in 21st century. In: *Netherlands Reports to the Sixteenth International Congress of Comparative Law* [online]. Netherlands Comparative Law Association, 2002, (6.4), s. 53-73 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.ejcl.org/64/contents64.html>. s. 68.

¹⁷² V podrobnostech srov. také DE GRAAF, Willibrord a VAN NIJNATTEN, Carolus. The legal management of (social) parenthood: adoption and Dutch family policy. *Journal of Social Welfare and Family Law* [online]. 2010, 24(3), s. 263-277 [cit. 2020-02-29]. DOI: 10.1080/09649060210161276. ISSN 0964-9069. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09649060210161276>. s. 271-272.

¹⁷³ Soud v Haarlemu (Rechtbank Haarlem) se zabýval otázkou osvojení dítěte životním partnerem babičky nezletilého dítěte. V této věci došel k závěru, že na takového osvojitele je třeba nahlížet

Je stanoven minimální věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojenecem: osvojitel musí být alespoň o 18 let starší (čl. 228 odst. 1 písm. (c) BW). Při společném osvojení musí být věkový rozdíl dodržen u obou osvojitelů.¹⁷⁴ Na rozdíl od českého práva tedy není možné připustit osvojení, je-li mezi osvojitelem a dítětem menší věkový rozdíl, a to ani v případě, že je osvojení v zájmu dítěte (srov. ust. § 803 o. z.).

Postavení biologických rodičů dítěte a jejich souhlas

Zákon stanoví, že v záležitostech osvojení, jsou nezletilí biologičtí rodiče osvojovaného dítěte způsobilí právně jednat v plném rozsahu (čl. 227 odst. 6 BW). Osvojeno však může být jen dítě, jehož nezletilá matka dosáhla v době podání návrhu na osvojení věku alespoň 16 let (čl. odst. 1 písm. (e) BW), na věku otce nezáleží.

Rodiče jsou povinni dát souhlas s osvojením. Osvojení není možné, pokud kterýkoli z rodičů s osvojením nesouhlasí (čl. 228 odst. 1 písm. (d) BW), ledaže se jedná o případy v zákoně taxativně uvedené. Souhlas rodiče je vyžadován i v případě, že rodič nemá rodičovskou odpovědnost.

Osvojení bez souhlasu rodičů dítěte je možné jen v těchto případech, jestliže: a) dítě a jeho rodič spolu nikdy nebo skoro nikdy nežili jako rodina, b) rodič porušoval svou rodičovskou odpovědnost nebo závažně zanedbával péči a výchovu dítěte, nebo c) rodič byl pravomocně odsouzen za spáchání trestného činu proti nezletilému (čl. 228 odst. 2 BW).

Otázka souhlasu rodiče s osvojením je (ve srovnání s naší právní úpravou) komplikovanější s ohledem na koncepci rodičovství v Nizozemsku. V případě, že se dítě narodí během vztahu mezi rodičem a partnerem rodiče (osvojitelem) následkem umělého oplodnění známým dárcem, který byl řádně poučen o důsledcích dárcovství,

---

jako na tzv. sociálního prarodiče, a proto není v takovém případě osvojení dovoleno s ohledem na cit. ustanovení (srov. Rechtbank Haarlem 5.10.2006, LJN: AY9691, pro účely této práce vycházíme z anglického překladu tohoto rozhodnutí).

¹⁷⁴ VONK, Machteld. *Children and their parents* [online]. Utrecht, 2007, 303 s. ISBN 978-90-5095-732-8. Dissertation. Utrecht University. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2696032, s. 113

návrhu na osvojení druhem rodiče bude vyhověno, i když by tento dárce souhlas neudělil, ledaže by to nebylo v nejlepším zájmu dítěte (čl. 227 odst. 4 BW). Překážkou osvojení by proto nebyla absence souhlasu biologického otce, který nemá rodičovskou odpovědnost, za předpokladu, že by od něj dítě nemohlo v budoucnu již nic očekávat a pokud by mezi nimi neexistoval žádný „rodinný život“ ani osobní vazby.¹⁷⁵

Návrhu na osvojení nemůže být vyhověno v případě, kdy má dítě sociálního rodiče, který má rodičovskou odpovědnost.¹⁷⁶ Nizozemské právo staví takového sociálního rodiče na roveň právnímu rodiči s rodičovskou odpovědností a osvojení je proto možné jen, pokud tento rodič vysloví svůj souhlas. Na druhou stranu sociální rodič, který o dítě pečuje, vychovává je a není nositelem rodičovské odpovědnosti, nemá právo souhlas udělit ani udělení souhlasu odeprít.

Péče o nezletilé dítě před osvojením

Osvojení je možné pouze tehdy, pokud je splněn požadavek nejméně jednoleté obligatorní předadopční péče budoucího osvojitele o osvojované dítě. Budoucí osvojitel je povinen alespoň po dobu jednoho roku o dítě osobně pečovat a vychovávat je. V případě společného osvojení je vyžadováno, aby tato společná péče fakticky trvala alespoň jeden rok (čl. 228 odst. 1 písm. (f) BW).¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ V tomto případě jak „zploditele“, tak známého dárce. Otázkou postavení biologického otce se zabýval Nejvyšší soud Nizozemska (Hoge Raad), který dospěl závěru, že známý dárce, nebo muž, který dítě zplodil a který nemá rodičovskou odpovědnost, má právo vyslovit nesouhlas s osvojením dítěte (z prosté podstaty biologického rodičovství). Nesouhlas takového otce však osvojení nebrání, jestliže jsou splněny předpoklady stanovené čl. 228 odst. 2 BW a soud dospěje k závěru, že se ze strany otce jedná jen o zneužití práva, protože ve skutečnosti dosud žádný vztah k dítěti neměl (srov. Hoge Raad 21.2.2003, NJ 2003/214, pro účely této práce vycházíme z anglického překladu tohoto rozhodnutí).

¹⁷⁶ VONK, Machteld. *Children and their parents* [online]. Utrecht, 2007, 303 s. ISBN 978-90-5095-732-8. Dissertation. Utrecht University. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2696032. s. 110.

¹⁷⁷ Nepostačuje tedy, aby podmínku délky péče o dítě splňoval jen jeden z osvojitelů, nebo aby se druhý z osvojitelů „připojil“ k péči o dítě v průběhu této doby. Zákon vyžaduje, aby péče společných osvojitelů byla společná a soustavná.

Péče o dítě před osvojením má zajistit, že se mezi dítětem a osvojitelem vytvoří emoční pouto, a současně osvědčit, že je osvojitel schopen plnit povinnosti, které vyplývají z postavení rodiče.

Splnění požadavku jednoleté společné předadopční péče není vyžadováno v případě, že se dítě narodí v období, v němž matka udržuje trvalý osobní vztah se svou životní partnerkou téhož pohlaví (čl. 228 odst. 3 BW).¹⁷⁸ Podmínkou však je, aby dítě nemělo druhého právního rodiče, tedy aby žádný muž nebyl právním otcem dítěte. Při splnění těchto předpokladů je druhá matka ve zvýhodněném postavení.¹⁷⁹

7.1.3. Následky osvojení

Osvojením dochází ke vzniku právních rodinných vazeb mezi osvojeným dítětem, osvojitelem a pokrevními příbuznými osvojitele nebo mezi dítětem, společnými osvojiteli a pokrevními příbuznými osvojitelů (čl. 229 odst.1 BW). Následkem osvojení tak dochází na straně jedné ke změně statusového postavení dítěte, na straně druhé ke statusovým změnám u osvojitelů a jejich pokrevních příbuzných. Jedná se o osvojení úplné, které však není omezeno jen na osvojence

---

¹⁷⁸ Uvedená možnost se tak vztahuje jen na dvě ženy. Myslíme si, že vznik homoparentálních rodin je žádoucí a není důvod těmto párům odepírat možnost mít společně dítě nebo jim realizaci tohoto práva komplikovat. Dvěma mužům tato možnost není logicky dána: není totiž dost dobře možné, aby byla matka dítěte neznámá, aby její právní rodičovství nebylo vůbec založeno. Absence druhého právního rodiče je totiž obligatorní podmínkou.

¹⁷⁹ FORDER, Caroline J. a MAXWELL, Nancy G. The Inadequacies in U.S. and Dutch Adoption Law to Establish Same-Sex Couples as Legal Parents: A Call for Recognizing Intentional Parenthood. HeinOnline [online]. *HeinOnline*, 2004, 38(3), 623-662 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.heinonline.org/>. s. 637.

Jelikož „druhá“ matka nemůže uznat mateřství, jako je tomu v případě uznání otcovství, je třeba, aby dítě své životní partnerky osvojila. Zákon tuto ženu zvýhodňuje v kontextu toho, že pro ni prosté uznání, jak o něm hovoříme výše, nepřichází v úvahu. Důsledkem toho je, že oproti uznání otcovství nemůže být osvojení zrušeno jen proto, že by bylo zjištěno, že mezi dítětem a druhou matkou není pokrevní pouto – toto je ostatně víc než zjevné (ANTOKOLSKAIA, Masha a BOELE-WOELKI, Katharina. Dutch Family law in 21st century. In: *Netherlands Reports to the Sixteenth International Congress of Comparative Law* [online]. Netherlands Comparative Law Association, 2002, (6.4), s. 53-73 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.ejcl.org/64/contents64.html>. s. 67-68.).

a osvojitele, ale má širší následky než v případě osvojení dle platného českého práva.¹⁸⁰

Následkem osvojení současně zanikají právní rodinné vazby mezi osvojeným dítětem, jeho původními rodiči a jejich pokrevními příbuznými (čl. 229 odst. 2 BW).

V případě nepravého osvojení nedochází k zániku vztahu mezi dítětem, rodičem a jeho pokrevními příbuznými, pokud jde o rodiče, který je partnerem osvojitele (čl. 229 odst. 3 BW). Zanikají jen vztahy ze strany druhého z původních rodičů.

Jestliže se dítě v době osvojení stýká se svým původním rodičem, jehož statusové vztahy s dítětem následkem osvojení zanikají, může soud rozhodnout, je-li pro to důvod, že dítě a tento rodič mají nadále právo se spolu stýkat (čl. 229 odst. 4 BW).¹⁸¹

Osvojení vyvolává následky ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, kterým se návrhu na osvojení vyhová (čl. 230 odst. 1 BW).

V případě, že je návrh na osvojení podán před narozením osvojovaného dítěte, které se následně narodilo během trvajících vztahu rodiče a osvojitele, má rozhodnutí zpětnou účinnost ke dni narození dítěte (účinek *ex tunc*). Pokud je návrh podán do šesti měsíců věku dítěte a je mu následně vyhověno, je rozhodnutí zpětně účinné ke dni podání návrhu.¹⁸² Rozhodnutí však nemůže mít zpětné účinky v případě, kdy bylo rozhodnuto o rodičovství jiné osoby. Smrt osoby, která podala návrh na osvojení před narozením dítěte nebo v době kratší než šest měsíců věku dítěte, není překážkou toho, aby soud návrhu na osvojení se zpětnou účinností vyhověl. To bude mít samozřejmě vliv na dědické právo dítěte (čl. 230 odst. 2).

Následky osvojení trvají i v případě, že soud při zjišťování předpokladů osvojení podle čl. 228 pochybil, když návrhu vyhověl, ačkoli podmínky osvojení

---

¹⁸⁰ Otázku vzniku právního příbuzenství také k jiným osobám než pouze k osvojitelům jsme podrobně komentovali v rámci výkladu o české právní úpravě (srov. dříve v textu). Argumentaci bychom proto na tomto místě jen opakovali. Důležité však je, že vznik rodinně-právních vztahů zde není dovozován teoreticky nebo judikaturou, ale je jasně založen zákonem.

¹⁸¹ Možnost, aby se dítě mohlo nadále stýkat s biologickými rodiči (nebo i s jinými příbuznými), jestliže mají dobré vztahy, považujeme za vhodnou. Rodinné vztahy jsou natolik specifické, že je na místě, aby byl ponechán prostor pro úvahu soudu o tom, co je v nejlepším zájmu dítěte.

¹⁸² Tuto možnost považujeme za správnou. Dítě tak má již od narození stejné statusové postavení.

podle čl. 228 BW nebyly splněny (čl. 230 odst. 3 BW). Nizozemské právo staví do popředí trvalost statusového, ale také faktického postavení všech osob.¹⁸³

Pokud není známo jméno dítěte, soud o něm rozhodne poté, co vyslechne osvojitele a také dítě, pokud již dosáhlo věku alespoň 12 let (čl. 227 odst. 5 BW).

7.1.4. Zrušení osvojení a jeho následky, readopce

Osvojení je podle nizozemského práva zásadně zrušitelné. Zrušení osvojení rozhodnutím soudu je ale možné jen na návrh osvojeného dítěte (čl. 231 odst. 1 BW). Návrhu na zrušení soud vyhoví pouze, pokud je zrušení osvojení zjevně v nejlepším zájmu dítěte a pokud je zrušení osvojení řádně odůvodněné. Návrh může být podán osvojencem nejdříve dva roky a současně nejpozději pět let poté, co osvojenec nabyde zletilosti (čl. 231 odst. 2 BW).

Z uvedeného vyplývá, že osvojení lze zrušit jen velmi zřídka, a to jednak proto, že návrh může podat pouze osvojené dítě, jednak také proto, že je stanoveno krátké časové období, po které lze návrh na zrušení podat.¹⁸⁴ Osvojení proto nelze zrušit po dobu nezletilosti dítěte, následně nastane jeho zrušitelnost po dobu uvedených tří let a po jejich uplynutí se stane nezrušitelným jednou provždy.¹⁸⁵

Vzhledem k tomu, jak jsme naznačili již dříve, nepovažujeme obecně nezrušitelnost osvojení za nejdůležitější atribut osvojení. Nizozemská úprava je v otázce zrušitelnosti osvojení velmi specifická v tom, že na jednu stranu neumožňuje zrušení osvojení v době nezletilosti dítěte, a to ani v případě, že by pro to byly velmi závažné důvody, na stranu druhou dává osvojenci prostor k tomu, aby zvážil podání návrhu zrušení na osvojení. Osvojenec je tak dostatečně rozumově vyspělý, aby posoudil skutkový stav a zvážil následky zrušení osvojení. Poměrně

---

¹⁸³ Na jednu stranu je sice vhodné, aby nebylo do statusových věcí zasahováno, na druhou stranu kategorické vyloučení možnosti osvojení zrušit ani proto, že nebyly splněny jeho předpoklady, není podle nás nejlepší řešení.

¹⁸⁴ Omezení aktivní legitimace k podání návrhu na zrušení osvojení jen na osvojence se nám vzhledem ke specifickým uspořádání rodiny a mezilidských vztahů jeví jako ne zcela vhodné. Spíše bychom se přikláněli k tomu, aby takový návrh mohli podat také osvojitelé.

¹⁸⁵ Dle ust. čl. 233 BW dítě nabyde zletilosti v 18 letech věku, ledaže by zletilosti nabylo uzavřením manželství nebo prohlášením soudu. S ohledem na uvedené tak bude osvojení zrušitelné zpravidla v období ode dne 20. narozenin do dne předcházejícího dni 23. narozenin osvojence.

krátká lhůta zajišťuje, aby nebylo do osobního stavu kterékoli ze zúčastněných osob bezdůvodně a po blíže neurčenou dobu zasahováno, aby se osobní stav zase co nejdříve ustálil a jednou provždy byl postaven najisto.¹⁸⁶

Zrušením osvojení zanikají vztahy mezi osvojencem a jeho potomky na straně jedné a osvojiteli a jejich pokrevními příbuznými na straně druhé (čl. 232 odst. 1 BW). Osvojenec a jeho potomci tak zcela opouští rodinu dřívějších osvojitelů, všechny vazby jsou následkem zrušení osvojení zpřetrhány, mění se statusové postavení osvojence, osvojitele i jejich dalších příbuzných.

Je možné, aby soud v rozhodnutí o zrušení osvojení také určil, že následkem zrušení osvojení se obnovují rodinné vztahy mezi osvojencem a jeho potomky na straně jedné a původní rodinou osvojence na straně druhé. Tím by bylo zasaženo do statusového postavení všech těchto osob (čl. 232 odst. 2 BW).

Skutečnost, že po zrušení osvojení již zletilého osvojence, není nutně třeba obnovovat rodinně-právní vztahy mezi osvojencem a jeho dřívější rodinou, považujeme za velmi důležitou výhodu. Osvojenec po nabytí zletilosti totiž přece nepodléhá žádné rodičovské odpovědnosti, jelikož je již zletilý, není tedy ani třeba, aby o něj někdo pečoval nebo zajišťoval jeho výchovu. Pro osvojence, jehož osvojení bylo zrušeno a současně soud neobnovil právní příbuzenství s předchozí rodinou, to proto znamená jedinou nevýhodu: ztrátou právních příbuzných pozbyde také majetková práva, a to především zákonné dědické právo, ale i právo na výživu, pokud by potřeboval takové právo využít.

Právní úprava explicitně o readopci nemluví, máme však za to, že není důvod, proč by měla být vyloučena.¹⁸⁷ Vzhledem k tomu, že není stanovena žádná speciální právní úprava, bylo by třeba splnit veškeré požadavky jako v případě osvojení.

---

¹⁸⁶ Omezení lhůty pro podání návrhu na zrušení osvojení na 3 roky je podle našeho názoru vhodné. Sporné však je, že osvojení nemůže být v žádném případě zrušeno dříve. Zrušení osvojení tak nepřipadá v úvahu, ani kdyby bylo osvojení dítěti na újmu.

¹⁸⁷ Readopce podle našeho názoru připadá v úvahu také v případě, kdy by osvojení bylo na újmu dítěti a současně by v potřebnou dobu kvůli rigiditě právní úpravy osvojení nebylo možné zrušit.

7.2. Nový Jižní Wales, Austrálie

Australské právo se od toho kontinentálního velmi liší tím, že patří do angloamerické právní kultury, a mj. proto je právní úprava roztržštěna do mnoha pramenů.¹⁸⁸ Vzhledem k tomu, že je Austrálie federativní stát, stojí vedle federálního práva právo jednotlivých spolkových států (totiž šesti, vč. Nového Jižního Walesu) a tří teritorií.

Ačkoli v angloamerické právní kultuře není běžné striktní dělení na soukromé a veřejné právo ani striktní oddělování jednotlivých právních odvětví, dovolíme si pro účely této práce konstatovat, že rodinné právo tam představuje samostatné odvětví stojící vedle občanského práva.¹⁸⁹

Rodinné právo je upraveno na federální úrovni právním předpisem zvaným Family Law Act 1975 (tj. Zákon o rodině z roku 1975; dále jen „FLA“). Právní úprava osvojení je však federálním zákonodárcem ponechána na jednotlivých státech a teritoriích.¹⁹⁰

V našem pojednání se budeme věnovat právní úpravě osvojení ve státě Nový Jižní Wales, kde je nejvyšší četnost osvojení (mezi lety 2017 a 2018 to bylo 224 z celkových 330 osvojení v Austrálii).¹⁹¹

---

¹⁸⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1. s. 106.

¹⁸⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1. s. 107.

¹⁹⁰ *Adoptions Australia 2010-11* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2011 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-74249-268-1. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/reports/adoptions/adoptions-australia-2010-11/contents/table-of-contents>. s. 6.

¹⁹¹ Je zde totiž soustředěno také nejvíce obyvatelstva. V uvedeném období zde proběhlo 30 mezinárodních osvojení, 8 vnitrostátních osvojení a 186 osvojení známého dítěte (především při nepravém osvojení). (*Adoptions Australia 2017-2018* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2018 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-76054-472-0. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/getmedia/6d9374b3-974c-4ba3-8134-d59979733c87/aihw-cws66.pdf.aspx?inline=true>). s. 17, 24, 28.

Osvojení bylo v Austrálii poměrně kontroverzním tématem a u části veřejnosti toto přesvědčení přetrvává i nadále. V posledních deseti letech však v návaznosti na změnu legislativy počet osvojení postupně stoupá (v podrobnostech srov. HAYATT, Jennifer a MONAHAN, Geoffrey. *Adoption Law and Practice in Australia*. *Singapore Academy of Law Journal* [online]. HeinOnline, 2018, 30(i-ii.), 484-517 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.heinonline.org>. s. 491-492.).

Osvojení v Novém Jižním Walesu upravuje Adoption Act 2000 No 75 (tj. Zákon o osvojení č. 75 z roku 2000; dále jen „AA“), který obsahuje jak hmotné, tak i procesní právo a právní úpravu zprostředkování osvojení.

Osvojení je podle australského práva statusovým institutem, který má vliv na postavení dítěte, jeho rodičů, osvojitelů a některých jejich příbuzných.¹⁹²

Zákon deklaruje, že osvojení má být službou dítěti, a to v jeho prospěch (čl. 8 odst. 1 písm. (b) AA). Na druhou stranu – dle téhož předpisu – nikdo nemá právo osvojit dítě (čl. 8 odst. 1 písm. (c) AA).¹⁹³

7.2.1. Koncepce rodičovství

Rodičovství je podle australského práva založeno na zákonných domněnkách. Matkou je žena, která dítě porodila (čl. 69P odst. 1 FLA).

Jestliže se dítě narodilo během manželství muže a ženy, má se za to, že otcem je manžel matky (čl. 69P odst. 1 FLA). Stejně je otcovství určeno také v případě, že manžel matky zemřel nebo bylo manželství prohlášeno za neplatné, přičemž se dítě narodilo do 44 týdnů od rozhodného okamžiku (čl. 69P odst. 2 FLA).

V případě, že muž a žena, která je matkou dítěte, spolu žili jako druh a družka v období 20 až 44 týdnů před narozením dítěte, je na základě domněnky určeno otcovství tohoto muže (čl. 69Q FLA).

Rodičovství může být určeno také rozhodnutím soudu (čl. 69S FLA).

Domněnka otcovství je založena prohlášením muže, že je otcem dítěte, ledaže by takové prohlášení bylo soudem prohlášeno za neplatné (čl. 69T FLA).

Rodičovskou odpovědností (Parental responsibility) se ve vztahu k dítěti rozumí soubor všech práv a povinností, moci a odpovědnosti, kterou rodič má ve vztahu k dítěti, které je mladší 18 let (čl. 61B FLA). Rodičovská odpovědnost je

---

¹⁹² YOUNG, Lisa. Legal Relationships between Adults and Children in Australia. In: MOTTE, Gwendoline, SOSSON, Jehanne a WILLEMS, Geoffrey. *Adults and Children in Postmodern Societies: A Comparative Law and Multidisciplinary Handbook*. Cambridge: intersentia, 2019, s. 75-110. ISBN 9781780688480. s.96.

¹⁹³ Z cit. ustanovení proto vyplývá, že zájem dítěte je pro rozhodování výrazně důležitější než zájem biologických rodičů dítěte nebo zájemců o osvojení. Soud proto musí na prvním místě hodnotit, jaký vliv bude mít osvojení nebo „neosvojení“ na život dítěte (srov. Supreme Court New South Wales, Adoption of SRB, CJB and RDB [2014] NSWSC 138 ze dne 20.2.2014).

spojena s právním rodičovstvím (čl. 61C FLA) a rodič jí může být zbaven nebo mu může být omezena jen rozhodnutím soudu (čl. 61D FLA).

7.2.2. Zprostředkování osvojení

Rozsáhlá část AA se věnuje zprostředkování osvojení a pravomoci orgánů při osvojení. Proto považujeme za důležité vysvětlit nejdříve právě tyto záležitosti. V podrobnostech upravuje zprostředkování osvojení Nařízení o osvojení z roku 2015 (tj. Adoption Regulation 2015).

Zprostředkování osvojení zajišťuje podle zákona „Secretary“ (čl. 10 odst. 1 AA)¹⁹⁴. „Secretary“ je v procesu osvojení odpovědný za posouzení vzájemné vhodnosti osvojitele a osvojence, rozhoduje o přenosu rodičovské odpovědnosti z rodiče na zájemce o osvojení. Jeho úkolem je získat souhlasy s osvojením, poskytovat finanční pomoc rodině zájemců o osvojení a zajistit potřebné poradenství.

Součástí zprostředkování osvojení je vytvoření tzv. plánu osvojení (tj. Adoption plan), který je sjednáván mezi rodiči dítěte a budoucími osvojiteli (čl. 46 a násl. AA). Součástí tohoto plánu jsou informace o dítěti, úprava poměrů k dítěti a péče o dítě před osvojením.

Nikdo jiný než „Secretary“ nebo jím pověřená osoba podle čl. 206 AA není oprávněn zprostředkovávat osvojení (čl. 11 AA). Tento orgán také provádí šetření všech okolností a zprávu následně poskytuje soudu jako jeden z podkladů pro rozhodnutí soudu o osvojení.

Australská právní teorie rozlišuje tři typy osvojení: mezinárodní osvojení (právně i fakticky) cizího dítěte, vnitrostátní osvojení cizího dítěte a osvojení „známého“ dítěte.¹⁹⁵ Poslední jmenovaný případ se týká osvojení dítěte manžela osvojitele, osvojení příbuzného dítěte nebo osvojení dítěte pěstounem. Pro všechny tyto případy zákon stanovuje poněkud odlišné podmínky.

---

¹⁹⁴ Jedná se o správní úřad toho kterého státu. Nadále budeme o tomto úřadu mluvit jako o „Secretary“, aniž bychom jej překládali.

¹⁹⁵ *Adoptions Australia 2017-2018* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2018 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-76054-472-0. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/getmedia/6d9374b3-974c-4ba3-8134-d59979733c87/aihw-cws-66.pdf.aspx?inline=true>. s. 4.

Návrh soudu na osvojení podává zásadně „Secretary“ (čl. 43 AA). Zájemci o osvojení mohou sami podat návrh soudu jen v případě: a) mezinárodního osvojení, b) osvojení dítěte manžela osvojitele, c) osvojení příbuzného, a d) osvojení zletilého osvojenice čili člověka staršího 18 let věku.¹⁹⁶

7.2.3. Vznik osvojení a jeho předpoklady

O osvojení dítěte může rozhodnout jen soud (čl. 23 odst. 1 AA), a to za předpokladu, že jsou splněny všechny zákonné požadavky. Příslušným je výlučně Nejvyšší soud Nového Jižního Walesu (čl. 22 AA).

Osvojenec, jeho zájem a souhlas osvojenice s osvojením

Osvojeno může být dítě, které ke dni podání návrhu na osvojení bylo mladší 18 let (čl. 24 odst. 1 písm. (a) AA).¹⁹⁷

Zákon ve výjimečných případech připouští, aby bylo osvojeno také dítě starší 18 let, a to za předpokladu, že bylo v době podání návrhu soudu v péči osvojitele (čl. 24 odst. 1 písm. (b) AA). Zákon zná i další případy, kdy osvojení zletilého přichází v úvahu, a to pokud: a) osvojitel o dítě pečoval také v době, kdy bylo dítě mladší 18 let, b) má být osvojeno dítě zemřelého manžela osvojitele a osvojitel o dítě dříve pečoval (tj. jeden z případů nepravého osvojení), nebo c) byl osvojitel nositelem rodičovské odpovědnosti podle jiného právního předpisu (čl. 24 odst. 2 AA).¹⁹⁸

Osvojeno může být dítě, které má oba rodiče, jednoho z rodičů, nebo které je osiřelé (čl. 25 AA).

---

¹⁹⁶ AL-MAJED, Farah, CRAIG, Lindsay, DUFFY, Kate, MAHONY, Julieanne a kol. Children and Young People. In: ALEXANDER, Renata, LYNCH, Peter a WRIGHT, Brian. *The Law handbook*. [online]. 15. Sydney: Thomson Reuters, 2019, s. 175-247. ISBN 9780455243689. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/law-handbook-your-practical-guide-law-nsw>. s. 226

¹⁹⁷ Nemůžeme však hovořit o osvojení nezletilého dítěte nebo osvojení zletilého, jelikož dítětem se v Novém Jižním Walesu rozumí podle obecného právního předpisu osoba mladší 16 let (čl. 3 Children and Young Person Act 1998). AA mluví jako o dítěti jednak o osobě mladší 18 let, jednak také o osobě starší 18 let, má-li být osvojena.

¹⁹⁸ Jedná se o nepravé osvojení dítěte zemřelého manžela pozůstalým manželem.

Jedním ze základních předpokladů osvojení je nejlepší zájem dítěte, a to jak během dětství, tak také v pozdějším životě (čl. 8 odst. 1 písm. (a) AA).¹⁹⁹ Nejlepší zájem dítěte je třeba zvažovat s ohledem na přání dítěte i jeho rodičů, jeho věk, duševní vyspělost, pohlaví, rodinný původ, jeho potřeby a osobní identitu. Důležité jsou také stávající vztahy dítěte s jeho sourozenci a dalšími příbuznými (čl. 8 odst. 2 písm. (a) až (f) AA). Je vždy nutné posoudit schopnosti osvojitelů se o dítě postarat, v neposlední řadě je podstatný i emoční vztah mezi osvojencem a osvojitelem (čl. 8 odst. 2 písm. (g) až (i) AA).

Dítě má právo, aby bylo poučeno pro ně srozumitelným způsobem o významu a následcích osvojení, v návaznosti na to má mít právo se kdykoli ke všemu vyjádřit. K názoru dítěte musí být přihlédnuto (čl. 9 odst. 1 AA). Názoru dítěte je vždy přiznána taková důležitost, jaká odpovídá schopnostem dítěte dohlédnout smyslu osvojení (čl. 8 odst. 1 písm. (d) AA).

Osobní souhlas dítěte s osvojením je vyžadován, jestliže je dítě starší 12 let a je schopno porozumět významu osvojení (čl. 55 odst. 1 AA). Souhlasu není třeba jen, pokud dítě není vůbec schopno pochopit smysl osvojení a jeho následky s ohledem na psychický nebo rozumový stav (čl. 69 odst. 1 AA). V případě osvojení osvojence staršího 18 let není osvojení bez souhlasu tohoto dítěte vůbec možné (čl. 69 AA).

Dítě má právo vzít svůj souhlas zpět kdykoli během řízení o osvojení, a to až do konečného rozhodnutí soudu (čl. 73 odst. 1 AA). Vezme-li dítě svůj souhlas zpět, platí, že souhlas nikdy nebyl dán. Je zásadně vyloučeno, aby soud návrhu na osvojení vyhověl dříve než 30 dní po udělení souhlasu dítěte s osvojením (čl. 89 AA).

Osoba osvojitele

Dítě může osvojit samotný jedinec nebo dva osvojitelé jako společní osvojitelé (čl. 26 AA). Společnými osvojiteli mohou být dvě osoby, které žijí v manželství nebo které jsou tzv. *de facto partnery*.²⁰⁰ Z toho vyplývá, že zákon připouští osvojení dvěma osobami rozdílného i téhož pohlaví a tím také vznik homoparentální rodiny.

---

¹⁹⁹ Zásada nejlepšího zájmu dítěte je zakotvena také na federální úrovni v ust. čl. 60A a násl. FLA.

²⁰⁰ Těmi rozumíme bez ohledu na pohlaví osoby, které žijí v registrovaném partnerství dle Relationships Register Act 2010 nebo které jsou osobami spolužijícími (jako druh a družka).

Jediný osvojitel smí dítě osvojit, pokud má bydliště v Novém Jižním Walesu a má předpoklady, že bude dobrým rodičem (čl. 27 odst. 1 AA). Minimální věk osvojitele v době podání návrhu na osvojení musí být nejméně 21 let, současně musí být osvojitel nejméně o 18 let starší než osvojované dítě. Zákon však připouští, aby bylo od požadavku věkového rozdílu v odůvodněných případech upuštěno (čl. 27 odst. 2 AA). Jestliže je jediným osvojitelem osoba žijící v manželství (tzn. nikoli osamělá osoba), je třeba, aby s osvojením vyslovil souhlas také manžel, který osvojitelem není (čl. 27 odst. 3 AA).

V případě společných osvojitelů jsou požadavky obdobné a musí je splňovat oba osvojitelé. Navíc je však vyžadováno, aby tyto osoby spolu žily nejméně dva roky před podáním návrhu na osvojení (čl. 28 odst. 4 AA).

Ve výjimečných případech je možné, aby byl osvojitelem pokrevně příbuzný, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte, vztah mezi osvojencem a osvojitelem trvá nejméně 2 roky a rodič dítěte s osvojením vyslovil souhlas (čl. 29 AA). Některé státy Austrálie stanovují okruh příbuzných, kteří nemohou být osvojiteli, aby nedošlo ke zmatení rodinných vazeb, kdyby se dítě kupř. stalo právním sourozencem svého rodiče.²⁰¹ Nový Jižní Wales tuto otázku nechává zcela otevřenou. Proto musí mít soud při rozhodování na paměti nejlepší zájem dítěte a osvojení smí povolit jen v případě, kdy by přijetí jiných opatření zjevně nebylo natolik prospěšné pro dítě, jako právě osvojení.²⁰²

Nevlastní rodič (manžel biologického rodiče dítěte, tzv. step-parent) může osvojit dítě, jestliže je dítě ve věku nejméně pěti let, žijí společně nejméně dva roky a současně souhlasí-li s tím jak dítě, tak druhý z rodičů (čl. 30 AA).²⁰³ Smysl nepravého osvojení je stejný, jako tomu je v České republice: nově vznikající rodina

---

²⁰¹ *Adoptions Australia 2010-11* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2011 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-74249-268-1. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/reports/adoptions/adoptions-australia-2010-11/contents/table-of-contents>. s. 7.

²⁰² *Adoptions Australia 2010-11* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2011 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-74249-268-1. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/reports/adoptions/adoptions-australia-2010-11/contents/table-of-contents>. s. 62.

²⁰³ Napříště budeme o takovém osvojení mluvit jako o nepravém osvojení dle české terminologie.

má zájem na sjednocení právního a faktického stavu a zajištění lepší právní postavení dítěte.²⁰⁴

Postavení rodičů dítěte a souhlas s osvojením

Biologičtí rodiče dítěte mladšího 18 let musí vyslovit souhlas s osvojením. Souhlas je vyžadován také od jiné osoby, která je nositelem rodičovské odpovědnosti, pokud ji nemají rodiče dítěte (čl. 52 písm. (a) AA).

Rodiče mohou dát tzv. blanketový souhlas s osvojením (tzv. general consent), nebo adresný souhlas s osvojením (tzv. specific consent) (čl. 53 odst. 1 AA).²⁰⁵ Souhlasu rodičů není třeba jen, jestliže: a) o tom rozhodne soud na základě zákona v případech níže uvedených, b) je navrhovatelem biologický rodič, který se má stát osvojitelem, c) je vyžadován jen souhlas dítěte staršího 12 let věku, které s osvojitelem žilo nejméně 2 roky, nebo d) je dítě starší 18 let věku (čl. 54 AA).²⁰⁶ Souhlas je účinný za předpokladu, že byli rodiče řádně poučeni o smyslu osvojení a následcích uděleného souhlasu (čl. 58 AA).

Soud rozhodne, že souhlasu rodiče není potřeba, také v případě, že: a) rodič nemůže být nalezen, b) rodič není schopen kvůli duševní poruše posoudit následky souhlasu, c) je v nejlepším zájmu dítěte, aby bylo návrhu vyhověno i přes nesouhlas rodiče a d) osvojitelé již o dítě pečovali, vytvořili si s ním stabilní vztah a osvojením se zlepšil postavení dítěte (čl. 67 odst. 1 AA).

Zákon nevyklučuje, aby souhlas udělil také rodič, který je mladší 18 let. Takový souhlas by však nebyl účinný, pokud by soud dospěl k závěru, že

---

²⁰⁴ *Adoptions Australia 2010-11* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2011 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-74249-268-1. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/reports/adoptions/adoptions-australia-2010-11/contents/table-of-contents>. s. 7.

²⁰⁵ Problematiku adresného a blanketového souhlasu s osvojením vysvětlujeme v rámci výkladu o českém právu (srov. dříve v textu).

²⁰⁶ K bodu b) doplňujeme: při osvojení dítěte biologickým rodičem v případě, kdy není současně v době osvojení také v postavení právního rodiče.

K bodu c) doplňujeme: zákon zcela opomíjí biologického rodiče, pokud žilo dítě s osvojitelem déle než 2 roky a pokud je dítě starší 12 let. Jestliže je dítě dostatečně rozumově vyspělé a dokáže samo dohlédnout následkům osvojení, není vyžadován žádný jiný souhlas.

nezletilému rodiči nebylo poskytnuto řádné a nezávislé právní poradenství před udělením souhlasu (čl. 58 odst. 4 AA).

Souhlas smí matka i otec udělit nejdříve 30 dní po narození dítěte, jinak by se k souhlasu nepřihlíželo (čl. 60 odst. 1 AA).

Rodiče mají právo odvolat souhlas nejpozději 30 dnů od jeho udělení, k pozdějšímu odvolání se nepřihlíží (čl. 73 odst. 2 a 3 AA). O tom, že se blíží konec lhůty k odvolání souhlasu, musí být rodič vyrozuměn nejméně 7 dní předem. Během lhůty pro odvolání souhlasu nemůže soud povolit osvojení (čl. 89 AA).

V případě, že má dítě poručníka (tzv. guardian), který je nositelem rodičovské odpovědnosti, dává poručník souhlas s osvojením namísto rodičů. Poručník má všechna práva týkající se udělení souhlasu, jako by měl rodič (čl. 52 a násl. AA).

V období od udělení souhlasu s osvojením rodič nemá rodičovskou odpovědnost. Od udělení souhlasu až do konečného rozhodnutí o osvojení je nositelem rodičovské odpovědnosti a práva a povinnosti z ní plynoucí vykonává výlučně „Secretary“ (čl. 75 a násl. AA).

Biologický otec dítěte nesmí být zbaven práva udělit souhlas s osvojením nebo vyslovit nesouhlas s osvojením (čl. 56 AA). Jestliže však není jméno otce uvedeno v rodném listě dítěte, je třeba, aby otec své otcovství dokázal; pokud se mu to nepodaří, právo udělit nebo odeprít souhlas pochopitelně nemá.²⁰⁷

7.2.4. Následky osvojení

Osvojené dítě přestává být od rozhodnutí o osvojení právním dítětem původních (biologických nebo právních) rodičů, tito rodiče napříště nejsou jeho právními rodiči. Rodičovská odpovědnost biologických rodičů zaniká nejpozději dnem právní moci rozhodnutí o osvojení, kterým se návrhu na osvojení vyhovuje (čl. 61E FAL). V případě nepravého osvojení (tj. osvojení manželem rodiče dítě)

---

²⁰⁷ AL-MAJED, Farah, CRAIG, Lindsay, DUFFY, Kate, MAHONY, Julieanne a kol. Children and Young People. In: ALEXANDER, Renata, LYNCH, Peter a WRIGHT, Brian. *The Law handbook*. [online]. 15. Sydney: Thomson Reuters, 2019, s. 175-247. ISBN 9780455243689. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/law-handbook-your-practical-guide-law-nsw>. s. 226.

přichází dítě jen o druhého z rodičů (čl. 95 odst. 3 AA), obdobně jako tomu je dle českého práva. Soud může schválit dohodu o styku dítěte s biologickými rodiči.²⁰⁸

Následkem rozhodnutí, jímž se návrhu na osvojení vyhová, se osvojitelé stávají právními rodiči dítěte a vzniká jejich rodičovská odpovědnost (čl. 95 odst. 1 AA). Osvojitelé jsou napříště zapsáni jako rodiče dítěte v jeho novém rodném listě.²⁰⁹ Dítě má stejná práva, jako by se osvojitelům narodilo, osvojitelé mají všechna práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti (čl. 95 odst. 2 písm. (a) až (c) AA).²¹⁰

Pokud jsou osvojiteli manželé, kteří již mají společné dítě, je toto dítě považováno za plnorodého sourozence osvojení. Ve všech ostatních případech je dřívější dítě kteréhokoli z osvojitelů považováno za polorodého sourozence osvojení.

Zákon o jiných statusových změnách nehovoří, proto dovozujeme, že následkem osvojení není vznik rodinného vztahu mezi osvojením a dalšími příbuznými osvojitele, obdobně jako je tomu dle českého práva.

Osvojením dítě neztrácí žádné z majetkových práv, které nabylo před osvojením (čl. 97 AA). Osvojené dítě však nadále není zákonným dědicem svých biologických rodičů nebo jiných příbuzných.²¹¹

---

²⁰⁸ Soud může rozhodnout, že právo na styk s dítětem mají rodiče i další příbuzní dítěte. V rozhodnutí pak stanoví četnost styku a příp. jeho další podmínky. Rozhodující je opět nejlepší zájem dítěte, které nemá být bez přiměřených důvodů zcela odtrženo od jemu blízkých osob (srov. Supreme Court New South Wales Adoption of JLK and CRK [2017] NSWSC 7 ze dne 25.1.2017).

²⁰⁹ AL-MAJED, Farah, CRAIG, Lindsay, DUFFY, Kate, MAHONY, Julieanne a kol. Children and Young People. In: ALEXANDER, Renata, LYNCH, Peter a WRIGHT, Brian. *The Law handbook*. [online]. 15. Sydney: Thomson Reuters, 2019, s. 175-247. ISBN 9780455243689. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/law-handbook-your-practical-guide-law-nsw>. s. 222.

²¹⁰ Platí rovnost rodičovství, bez ohledu na to, zda bylo založeno biologickým příbuzenstvím nebo rozhodnutím soudu (YOUNG, Lisa. Legal Relationships between Adults and Children in Australia. In: MOTTE, Gwendoline, SOSSON, Jehanne a WILLEMS, Geoffrey. *Adults and Children in Postmodern Societies: A Comparative Law and Multidisciplinary Handbook*. Cambridge: intersentia, 2019, s. 75-110. ISBN 9781780688480. s. 96.).

²¹¹ AL-MAJED, Farah, CRAIG, Lindsay, DUFFY, Kate, MAHONY, Julieanne a kol. Children and Young People. In: ALEXANDER, Renata, LYNCH, Peter a WRIGHT, Brian. *The Law handbook*.

Bez dostatečně vážného důvodu nelze zasahovat do jména, původu, osobnosti a náboženství dítěte (čl. 8 odst. 1 písm. (e) AA). Jméno ani příjmení osvojence, který je starší 18 let, se bez dalšího nemění (čl. 101 odst. 1 písm. (a) AA). Na základě návrhu osvojitele může soud rozhodnout o změně jména i příjmení osvojovaného dítěte mladšího 18 let, před tím však musí zjistit názor dítěte a vzít tento názor v úvahu při svém rozhodování. Změnit jméno nebo příjmení dítěte staršího 12 let není bez jeho souhlasu možné (čl. 101 odst. 1 písm. (b) a odst. 4 AA).²¹²

7.2.5. Zrušení osvojení a readopce

Právní úprava neobsahuje ustanovení, které by umožňovalo zrušit osvojení. Je proto třeba tamní osvojení označit za nezrušitelné.

Zákon readopci nevylučuje, nestanoví pro ni však ani žádné zvláštní podmínky. Souhlas s osvojením uděluje dřívější osvojitel, protože je právním rodičem dítěte (čl. 52 písm. (b) AA).

7.2.6. Zvláštní postavení původních obyvatel

Původní obyvatelé Austrálie (tzv. Aboriginal a Torres Strait Islanders; dále společně jen „původní obyvatelé“) byli po kolonizaci území utlačováni, vláda se snažila přizpůsobit jejich chování a zvyky „západnímu“ modelu společnosti.²¹³ Tyto tendence se mj. projevovaly vytržením dětí původních obyvatel z tradičního prostředí jejich rodin a snahou o jejich převýchovu.

[online]. 15. Sydney: Thomson Reuters, 2019, s. 175-247. ISBN 9780455243689. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/law-handbook-your-practical-guide-law-nsw>. s. 222.

²¹² AL-MAJED, Farah, CRAIG, Lindsay, DUFFY, Kate, MAHONY, Julieanne a kol. Children and Young People. In: ALEXANDER, Renata, LYNCH, Peter a WRIGHT, Brian. *The Law handbook*. [online]. 15. Sydney: Thomson Reuters, 2019, s. 175-247. ISBN 9780455243689. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/law-handbook-your-practical-guide-law-nsw>. s. 222.

²¹³ V podrobnostech také srov. HAYATT, Jennifer a MONAHAN, Geoffrey. Adoption Law and Practice in Australia. *Singapore Academy of Law Journal* [online]. HeinOnline, 2018, 30(i-ii.), 484-517 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.heinonline.org/> s. 491-492.

Zákonná úprava osvojení v Novém Jižním Walesu (stejně jako v dalších státech a teritoriích Austrálie) stanovuje zvláštní pravidla pro osvojení dětí původních obyvatel. Při osvojení je v zájmu dítěte na prvním místě žádoucí, aby bylo osvojeno osvojiteli, kteří sami jsou původními obyvateli, aby dítě nebylo vytrženo z kulturního prostředí těchto obyvatel, mohlo žít stejným způsobem života jako před osvojením (čl. 35 odst. 2 a čl. 39 odst. 1 AA).

Osvojiteli dítěte, jehož rodiče jsou původní obyvatelé, však mohou být také osoby, které se za původní obyvatele nepovažují. V takovém případě je však třeba, aby osvojitelé byli schopni zajistit dítěti takové prostředí, v němž dítě bude moci vyrůstat v souladu se svou kulturní identitou, jakož i další podmínky tak, aby osvojení bylo v nejlepším zájmu dítěte (čl. 35 odst. 3 a čl. 39 odst. 3 AA).

Závěr

Tématem této diplomové práce byl vznik a zrušení osvojení v České republice a v jiných – vybraných – zemích. Naším cílem bylo poskytnout čtenáři nejen vhled do vývoje institutu osvojení na českém území, zejména pokud jde o vznik a zánik osvojení, ale také základní informaci o právní úpravě vzniku a zrušení osvojení ve dvou vybraných státech. Dále jsme si předsevzali porovnat všechny tři zkoumané právní úpravy a kriticky je zhodnotit.

Z našeho pohledu bylo důležité především vysvětlit, jak osvojení pojímaly jednotlivé právní úpravy. Podle našeho názoru je dobře, že se český zákon výslovně vrátil k tomu, že osvojení je institutem statusovým. Osvojitelé ani dříve neměli být jen náhradními pečovateli, o dítě se neměli pouze starat stejně, jako je tomu v případě nástrojů náhradní péče, typicky u pěstounství. Osvojení mělo vždy zajistit, že dítě získá nové rodiče a rodiče nového potomka, a to se všemi důsledky a zpravidla jednou pro vždy.

Důležitým aspektem osvojení je právní ochrana osvojovaného dítěte, jeho osobnosti i jeho právního postavení. Zájem osvojovaného dítěte hrál při osvojení vždy velkou roli, ale teprve po přijetí Úmluvy o právech dítěte se stal určujícím fenoménem. Způsob, jakým se s nejlepším zájmem dítěte vyrovnal zákonodárce platného občanského zákoníku, lze označit za správný. Sporné však je, jak se s nejlepším zájmem dítěte pracuje v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Ten totiž, alespoň podle našeho názoru, namnoze vyjadřuje tendence hledět na dítě a jeho blaho velmi formalisticky a administrativně. Zákonitě v tomto ohledu spatřujeme prostor pro zlepšení. Zájem dítěte je chráněn také v procesních předpisech: zákon o zvláštních řízeních soudních k ochraně postavení dítěte přikazuje soudu, aby dítěti jmenoval opatrovníka, který bude hájit zájem dítěte. Nešťastné podle nás však je, že se tvůrce naposled cit. zákona důsledně neřídil občanským zákoníkem, a proto dnes vedle sebe stojí hned několik opatrovníků, jejichž práva a povinnosti nejsou zcela zřejmé a nejsou jednoznačně rozlišeny.

Důležitou změnu z hlediska srovnání historie a současnosti zaznamenaly také následky osvojení. Nadále na straně jedné zaniká rodinný vztah mezi dítětem, jeho rodiči a jejich příbuznými, ovšem na straně druhé vzniká vztah jen mezi osvojiteli,

osvojovaným dítětem a (má-li nějaké) také potomky tohoto dítěte. V právním státě je nutné, aby povinnosti byly ukládány jen na základě zákona a v odůvodněné míře, proto máme za to, že platná úprava správně nezakládá příbuzenský vztah mezi dítětem a dalšími příbuznými. Stejně tak považujeme za správné, že dítě má právo na informace o okolnostech osvojení.

Zrušení osvojení by podle nás mohlo být upraveno lépe. Osvojení má být nepochybně zpravidla trvalým institutem, o tom není sporu, ovšem tříletá lhůta pro zrušení osvojení, po jejímž uplynutí dojde k automatické konverzi zrušitelného osvojení na nezrušitelné, se nám zdá poněkud krátká. Především je důležité, že malé dítě má jen málo možností, jak by mohlo zrušení iniciovat. Na druhou stranu zákon umožňuje, aby bylo i nezrušitelné osvojení zrušeno, pokud k němu došlo v rozporu se zákonem. Takto obecné zákonodárcovo tvrzení ale vnáší pochybnosti, pokud jde o to, co je onou potřebnou protizákonností, resp. jaké intenzity musí dosahovat.

Renesanci institutu osvojení zletilého v českém právu vítáme. Velmi kladně lze hodnotit osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého dítěte. Druhá podoba osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého dítěte, své místo jistě také má, jsme však přesvědčeni, že se jedná o institut, který bude využíván jen zřídka.

Komparativní část ukázala, že nizozemské právo k osvojení přistupuje podobně jako zdejší právo. Nizozemský občanský zákoník velmi podrobně mluví o předpokladech osvojení, neomezuje se jen na pojem „nejlepšího zájmu dítěte“. Zajímavé z našeho pohledu je pojetí rodičovské odpovědnosti a její striktní oddělení od právního rodičovství. Pozitivně kvitujeme, že je umožněno osvojení dítěte osamělým jednotlivcem i stejnopohlavními páry – máme za to, že moderní společnost má obojí vítat a moderní stát dovolovat. Stejnou možnost by měly mít také stejnopohlavní páry u nás. Poměrně složitá se nám zdá nizozemská úprava postavení rodiče dítěte, který musí vyslovit souhlas s osvojením.

Následky osvojení, které je i zde institutem statusovým, jsou širší: rodinný vztah vzniká mezi dítětem a jeho potomky na straně jedné a osvojiteli a jejich pokrevními příbuznými na straně druhé. Správné nepochybně je, že soud může stanovit podmínky styku dítěte s jeho biologickými příbuznými, jelikož v mnoha případech není důvod styku bránit.

Dle nizozemského občanského zákoníku není možné osvojení zrušit pro rozpor se zákonem, trvalost statusového vztahu je zde na prvním místě. Osvojení však může být zrušeno na návrh osvojence ve tříleté lhůtě (v období zpravidla mezi 20. a 23. rokem jeho života). Tato úprava je velmi zvláštní a má jistě své klady i zápory, jak o nich mluvíme výše. Negativně se stavíme k tomu, že osvojení nemůže být zrušeno na návrh osvojitelů.

Také podle australského práva je osvojení statusovým institutem. Úprava osvojení v Novém Jižním Walesu odpovídá trendům současného občanského práva a velmi správně se zaměřuje na ochranu zájmů dítěte. Osvojiteli mohou být vedle páru muže a ženy také stejnopohlavní páry i jednotlivci, a to bez ohledu na jejich statusové svazky. Postavení pokrevních rodičů osvojence je podle nás chráněno dostatečně.

Následkem osvojení se dítě stává právním potomkem osvojitelů a rodinný vztah vzniká mezi ním, osvojiteli a dětmi osvojitelů. Ani australský zákon nevyklučuje, aby se osvojené dítě mohlo na základě dohody zúčastněných osob a schválení soudu stýkat se svými pokrevními příbuznými.

Podle nás není správné, že zákon zcela vylučuje, aby bylo osvojení zrušeno, jelikož rodinné vztahy jsou natolik specifické, že je vždy vhodné, aby do nich mohlo být ve zvlášť odůvodněných případech zasazeno.

Na úplný závěr si dovolíme vyslovit přesvědčení, že se nám v předložené diplomové práci podařilo splnit cíle, které jsme si stanovili v úvodu. Je zřejmé, že platná česká právní úprava vzniku a zrušení osvojení učinila významný krok kupředu. Je ovšem třeba dát teorii i praxi prostor pro to, aby se s ní vyrovnala a její výklad se sjednotil.

Jako jednoznačné nedostatky vnímáme, že není příliš běžné, aby se osvojitelem stala tzv. osamělá osoba a jsou upřednostňovány manželské páry. Stejným problémem dle našeho názoru je zákaz osvojení dítěte stejnopohlavními páry. Máme za to, že v moderní společnosti tato omezení nemají místo a nejsou zcela v souladu se zásadou ochrany nejlepšího zájmu dítěte.

Nicméně v komparaci se zahraničními právními úpravami, do kterých jsme nahlédli, obstál platný občanský zákoník poměrně dobře.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

Knižní publikace v českém jazyce

1. DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6.
2. DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3.
3. FEBEROVÁ, Radka, POLIŠENSKÁ, Petra a STUHLÍK, Zdeněk. *Rodinné právo – právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019. Musíš znát. ISBN 978-80-7598-442-5.
4. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva. 7.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1.
5. HOVORKA, Daniel, KŘÍSTEK, Adam, MACELA, Miroslav, TRUBAČOVÁ, Klára a ZÁRASOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. ISBN 978-80-7478-727-0.
6. HROMADA, Miroslav, LEVÝ, Jiří, SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-297-7.
7. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář.* 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4.
8. HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo.* 3. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5.
9. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo.* Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

10. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9.
11. KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV, V. Právo rodinné. Právo dědické*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-411-8.
12. KRŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-5520-227.
13. MELZER, Filip, TÉGEL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-807-5020-048.
14. RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7.
15. ROUČEK, František a SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: V. Linhart, 1937-. ISBN 80-85963-61-2.
16. STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-184-9.
17. ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. Acta Universitatis Carolinae.
18. TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-864-3.
19. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Stručné poznámky k novému osvojení. In: HAVEL, Bohumil a PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 383-396. ISBN 978-80-7380-265-3.
20. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení včera, dnes a zítra. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. V Praze: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 470-481. ISBN 97880-7357-753-7.

Odborné články v českém jazyce

1. CELLAR, Milan. Důsledky osvojení pro dědické právo. *AD NOTAM*. Notářská komora ČR, 2015, **2015(5)**, 7-9. ISSN 1211-0558. Dostupné také z: <https://www.nker.cz/casopis-ad-notam/pdf>.
2. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*. 2004, **12(2)**, 52-57. ISSN 1210-6410. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>.
3. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*. 2013, **2013(8)**, 294-298. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>
4. PALÁSEK, Milan. Česká republika na „duhové křižovatce“?. *Právní rozhledy*. 2019, **2019(3)**, 91-99. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>.
5. SVOBODA, Karel. Postavení příbuzných osvojece v novém řízení o osvojení. *Právní rozhledy*. 2014, **2014(7)**, 251-257. Dostupné také z: <https://www.beck-online.cz/>.
6. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. Praha, 2015, **154(2)**, 97-124. ISSN 0231-6625.

Literární zdroje v anglickém jazyce – Nizozemsko

1. ANTOKOLSKAIA, Masha a BOELE-WOELKI, Katharina. Dutch Family law in 21st century. In: *Netherlands Reports to the Sixteenth International Congress of Comparative Law* [online]. Netherlands Comparative Law Association, 2002, (6.4), 53-73 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.ejcl.org/64/contents64.html>.
2. BEUKER, Mark a KOLKMAN, Wilbert,. Legal Relationships between Adults and Children in the Netherlands. In: MOTTE, Gwendoline, SOSSON, Jehanne a WILLEMS, Geoffrey. *Adults and Children in Postmodern Societies: A Comparative Law and Multidisciplinary Handbook*. Cambridge: intersentia, 2019, s. 417-449. ISBN 9781780688480.

3. CURRY-SUMMER, Ian, THOMAS, Richard, WARENDORF, Hans C.S. *The Civil Code of the Netherlands*. 2. revidované. Kluwer Law International, 2013. ISBN 978-90-4112-766-2.
4. DE GRAAF, Willibrord a VAN NIJNATTEN, Carolus. The legal management of (social) parenthood: adoption and Dutch family policy. *Journal of Social Welfare and Family Law* [online]. 2010, **24**(3), 263-277 [cit. 2020-02-29]. s. 271-272. DOI: 10.1080/09649060210161276. ISSN 0964-9069. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09649060210161276>.
5. VONK, Machteld. *Children and their parents* [online]. Utrecht, 2007, 303 s. ISBN 978-90-5095-732-8. Dissertation. Utrecht University. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2696032.

Literární zdroje anglickém jazyce – Austrálie

1. AL-MAJED, Farah, CRAIG, Lindsay, DUFFY, Kate, MAHONY, Julieanne a kol. Children and Young People. In: ALEXANDER, Renata, LYNCH, Peter a WRIGHT, Brian. *The Law handbook*. [online]. 15. Sydney: Thomson Reuters, 2019, s. 175-247. ISBN 9780455243689. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://legalanswers.sl.nsw.gov.au/law-handbook-your-practical-guide-law-nsw>.
2. *Adoptions Australia 2010-11* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2011 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-74249-268-1. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/reports/adoptions/adoptions-australia-2010-11/contents/table-of-contents>.
3. *Adoptions Australia 2017-2018* [online]. Canberra.: Australian Institute of Health and Welfare, 2018 [cit. 2020-02-23]. ISBN 978-1-76054-472-0. Dostupné z: <https://www.aihw.gov.au/getmedia/6d9374b3-974c-4ba3-8134-d59979733c87/aihw-cws-66.pdf.aspx?inline=true>.
4. FORDER, Caroline J. a MAXWELL, Nancy G. The Inadequacies in U.S. and Dutch Adoption Law to Establish Same-Sex Couples as Legal Parents: A Call for Recognizing Intentional Parenthood. *HeinOnline* [online]. HeinOnline,

- 2004, **38**(3), 623-662 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.heinonline.org/>.
5. HAYATT, Jennifer a MONAHAN, Geoffrey. Adoption Law and Practice in Australia. *Singapore Academy of Law Journal* [online]. HeinOnline, 2018, **30**(i-ii.), 484-517 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.heinonline.org/>.
6. YOUNG, Lisa. Legal Relationships between Adults and Children in Australia. In: MOTTE, Gwendoline, SOSSON, Jehanne a WILLEMS, Geoffrey. *Adults and Children in Postmodern Societies: A Comparative Law and Multidisciplinary Handbook*. Cambridge: intersentia, 2019, s. 75-110. ISBN 9781780688480.

Judikatura

Judikatura – Česká republika

1. Nález Ústavního soudu ze dne 9.4.1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/97.
2. Nález Ústavního soudu ze dne 20.8.2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.
3. Rozhodnutí ze dne 24.4.2014 Okresního soudu v Hradci Králové, sp. zn. 20 C 31/2014.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 14.6.2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.
5. Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka Pardubice ze dne 19.10.2016, sp. zn. 18 Co 235/2016.
6. Nález Ústavního soudu ze dne 29.6.2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16.
7. Rozhodnutí Okresní soud v Rychnově na Kněžnou ze dne 7.11.2018, sp. zn. 12 C 188/2018.
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2019, sp. zn. 24 Cdo 2429/2019.

Judikatura – Nizozemsko

1. Hoge Raad, NJ 2003/214 ze dne 21.2.2003.
2. Rechtbank Haarlem, LJN: AY9691 ze dne 5.10.2006.

Judikatura – Austrálie

1. Supreme Court New South Wales, Adoption of SRB, CJB and RDB [2014] NSWSC 138 ze dne 20.2.2014.

2. Supreme Court New South Wales Adoption of JLK and CRK [2017] NSWSC 7 ze dne 25.1.2017.

Právní předpisy

Platné právní předpisy – Česká republika

1. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
2. Úmluva o právech dítěte, vyhlášena Sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání č. 104/1991 Sb.
3. Listina základních práv a svobod, vyhlášena Usnesením předsednictva národní rady č. 2/1993 Sb.
4. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
5. Evropská úmluva o osvojení dětí, vyhlášena sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.
6. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.
7. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů.
8. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
9. Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů.
10. Zákon č. 293/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Derogované právní předpisy – Česká republika

1. Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný občanský zákoník.
2. Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení.
3. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.
4. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Platné právní předpisy – Nizozemsko

1. Burgerlijk Wetboek (Občanský zákoník) z roku 1859, v platném znění.

Platné právní předpisy – Austrálie

1. Zákon č. 53, 1975 Family Law Act (Zákon o rodině, Austrálie).
2. Zákon č. 75, 2000 Adoption Act (Zákon o adopci, Nový Jižní Wales).

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje vzniku a zrušení osvojení nezletilého dítěte v České republice, v Nizozemsku a v australském státě Nový Jižní Wales. Práce obsahuje úvod, sedm částí a závěr.

V první části se autor věnuje vývoji institutu osvojení především na českém území, vysvětlení pojmu osvojení a jeho pojetí podle českého práva v občanském zákoníku a dále dělení osvojení podle teoretické typologie.

V druhé části jsou probrány předpoklady pro vznik osvojení. Zvláštní pozornost autor věnuje postavení dítěte a jeho (nejlepšímu) zájmu, jak o něm mluví české právo i mezinárodní úmluvy o lidských právech. Další výklad je zaměřen na postavení rodičů osvojovaného dítěte a na postavení osvojitele.

Třetí část této diplomové práce se zabývá zprostředkováním osvojení a procesními aspekty řízení o osvojení před soudem. Autor v této části přibližuje, jak probíhá celý osvojovací proces. Dále se věnuje postavení zúčastněných osob v řízení před soudem, zastoupení a překážkám v řízení.

Ve čtvrté části je pozornost směřována na následky rozhodnutí o osvojení, na to, jak se mění postavení dítěte a dalších osob; autor zdůrazňuje rozdíl oproti dřívější právní úpravě.

Pátá část je věnována zrušení osvojení; autor vysvětluje, v čem spočívá určitá kontroverze tzv. automatické konverze zrušitelného osvojení na nezrušitelné.

V šesté části autor vysvětluje podstatu institutu osvojení zletilého, který po mnoha desítkách let vrátil do českého rodinného práva. Zdůrazněny jsou především odlišnosti od osvojení nezletilého dítěte.

Poslední sedmá část diplomové práce je věnována úpravě vzniku a zrušení osvojení v Nizozemsku a v australském státě Nový Jižní Wales. Autor probírá tamější úpravy a kriticky je srovnává s českými předpisy.

Obsahem závěru práce je obecné shrnutí nejdůležitějších aspektů tématu a autorovo hodnocení všech tří právních úprav osvojení, kterými se v práci zabývá.

Klíčová slova: Osvojení, Osvojitel, Osvojenec, Rodinné právo

Abstract

The diploma thesis is devoted to the establishment and revocation of the adoption of a minor child in the Czech Republic, the Netherlands and the Australian state of New South Wales. The thesis consists of an introduction, seven parts and a conclusion.

In the first part the author deals with the historical development of the institute of adoption in the Czech territory, explaining the idea and conception of adoption according to Czech Civil Code and its division according to theoretical typology.

The second part discusses the conditions of adoption. The author pays special attention to the position of the child and his / her best interest, as discussed by Czech law and international human rights conventions. Further explanation is focused on adopter and the position of child's parents.

The third part of this thesis is focused on adoption service and adoption's procedurals in the court. In this section, the author describes how the child is adopted. It also deals with the legal position of persons involved in the proceedings, representation and proceedings obstacles.

In the fourth part, attention is focused on the consequences of adoption decisions for the child and other persons. The author emphasizes the difference from the previous regulation.

The fifth part is devoted to the revocation of adoption; the author explains the controversy of automatic conversion to irrevocable adoption.

In the sixth part, the author describes the conception of the institute of adoption of an adult. This institute is returned to the Czech law after many decades. In particular, the differences from the adoption of a minor child are emphasized.

The seventh part of the thesis is focused on the regulation of the establishment and revocation of adoption in the Netherlands and the Australian state of New South Wales. The author describes local legislation and critically compares them with Czech regulations.

The conclusion of the thesis is a summary of the most important aspects of the topic and the author's evaluation of all three legal regulations of adoption at the end of the thesis.

Key words: Adoption, Adopter, Adoptee, Family Law